

Univerzita Pardubice

Fakulta ekonomicko-správní

Komparace úrovně finanční gramotnosti obyvatelstva

Bc. Lucie Kosmáková

**Diplomová práce
2014**

Univerzita Pardubice
Fakulta ekonomicko-správní
Akademický rok: 2013/2014

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Lucie Kosmáková**
Osobní číslo: **E12164**
Studijní program: **N6202 Hospodářská politika a správa**
Studijní obor: **Ekonomika veřejného sektoru**
Název tématu: **Komparace úrovně finanční gramotnosti obyvatelstva**
Zadávací katedra: **Ústav ekonomických věd**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cílem práce je posouzení finanční gramotnosti a jejího významu pro zvýšení odpovědnosti občanů. V práci bude dále zhodnocena úroveň finanční gramotnosti v České republice a následně pomocí komparační analýzy provedeno porovnání ve zvolených ekonomikách. Výsledky vyplývající z analýzy budou posléze srovnány s vybranými ukazateli ekonomického chování obyvatelstva v daných státech.

Zásady:

- Charakteristika historického vývoje peněz.
- Vymezení základních pojmů a definice finanční gramotnosti.
- Výčet faktorů ovlivňující nutnost finančního vzdělávání.
- Komparace finančního vzdělávání ve zvolených ekonomikách.

Rozsah grafických prací: -
Rozsah pracovní zprávy: cca 50 stran
Forma zpracování diplomové práce: tištěná/elektronická
Seznam odborné literatury:

DVOŘÁKOVÁ, Zuzana a Luboš SMRČKA. Finanční vzdělávání pro střední školy se sbírkou řešených příkladů na CD. Praha: C.H. Beck, 2011. ISBN 978-80-7400-008-9.

KAMBERG, Mary-Lane a James D LANEY. Frequently asked questions about financial literacy: exploring the value of social currency. 1st ed. New York: Rosen Pub., 2011, p. cm. ISBN 978-144-8813-278.

KOCIÁNOVÁ, Helena. Finanční gramotnost v kostce: aneb co Vás neměl kdo naučit. Olomouc: ANAG, 2012, 151 s. ISBN 978-80-7263-767-6.

PATTERSON, K. Změňte cokoliv: nová věda o osobním úspěchu. Vyd. 1. Praha: Práh, 2012, 266 s. ISBN 978-807-2523-870.

POLOUČEK, Stanislav. Peníze, banky, finanční trhy: nová věda o osobním úspěchu. Vyd. 1. Praha: C.H. Beck, 2009, xviii, 414 s. Beckovy ekonomické učebnice. ISBN 978-80-7400-152-9.

RYAN, Joan S. Personal financial literacy. 2nd ed. Mason, Ohio: South-Western/Cengage, 2012. ISBN 978-0-8400-5829-4.

SCHOLLEOVÁ, Hana. Ekonomické a finanční řízení pro neekonomy: nová věda o osobním úspěchu. 2., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Grada, 2012, 268 s. Expert (Grada). ISBN 978-80-247-4004-1.

SKOŘEPA, Michal a Eva SKOŘEPOVÁ. Finanční a ekonomická gramotnost pro základní školy a víceletá gymnázia: manuál pro učitele. 1. vyd. Ilustrace Kameel Machart. Praha: Scientia, 2008, 197 s. Expert (Grada). ISBN 978-808-6960-401.

Vedoucí diplomové práce: **Ing. Jiří Nožička, Ph.D.**
Ústav ekonomických věd

Datum zadání diplomové práce: **1. října 2013**
Termín odevzdání diplomové práce: **30. dubna 2014**

doc. Ing. Renáta Myšková, Ph.D.
děkanka

L.S.

doc. Ing. Jolana Volejníková, Ph.D.
vedoucí ústavu

V Pardubicích dne 1. října 2013

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 15. 8. 2014

Bc. Lucie Kosmáková

PODĚKOVÁNÍ:

Tímto bych ráda poděkovala svému vedoucímu práce Ing. Jiřímu Nožičkovi, Ph.D. za jeho ochotu a vstřícnost, odbornou pomoc a cenné rady, které mi pomohly při zpracování diplomové práce.

ANOTACE

Tato diplomová práce nabízí rámcový pohled na problematiku finanční gramotnosti jako na prostředek ke zvýšení finanční odpovědnosti občanů. Měla by pomoci lépe se zorientovat v základních pojmech týkajících se finanční gramotnosti a dalších aspektech, jež s finanční gramotností úzce souvisí. Za pomoci analýzy prováděných aktivit mapuje situaci finančního vzdělávání a úroveň finanční gramotnosti v České republice a dalších vybraných zemích, z nichž jedna disponuje podobnou ekonomickou vyspělostí a druhá se jeví jako diametrálně odlišná.

KLÍČOVÁ SLOVA

Finanční gramotnost, finanční vzdělávání, peněžní gramotnost, cenová gramotnost, rozpočtová gramotnost

TITLE

The Comparison of the Financial Literacy Level

ANNOTATION

This thesis provides a general view on the issue of financial literacy as an useful tool to increase the financial responsibility of citizens. It should be helpful for better orientation in the basic concepts related to the financial literacy and in other aspects, which are also closely related to the financial literacy. By analyzing of the carried out activities it conducts a survey of the situation in financial education and the level of financial literacy in the Czech Republic and other selected countries, out of which the first one have similar economic level and the second one seems to be diametrically different.

KEYWORDS

Financial literacy, financial education, monetary literacy, price literacy, budget literacy

OBSAH

ÚVOD	11
1 HISTORICKÝ VÝVOJ PENĚZ	12
1.1 BARTEROVÝ OBCHOD	12
1.2 PENĚŽNÍ SMĚNA	13
1.2.1 Plnohodnotné a neplnohodnotné mince	13
1.2.2 Papírové státopky	14
1.2.3 Klasické bankovky	15
1.2.4 Bezhotovostní peníze	15
1.3 FUNKCE PENĚŽ	16
2 POJMY VZTAHUJÍCÍ SE K FINANČNÍ GRAMOTNOSTI	17
2.1 EMOČNÍ INTELIGENCE	17
2.2 BOHATSTVÍ A CHUDOBA	17
2.2.1 Chudoba	18
2.2.2 Chudoba příjmová a její rozšířené chápání	18
2.2.3 Chudoba v Evropské unii a České republice	19
2.2.4 Životní podmínky	20
2.2.5 Bohatství	24
2.2.6 Rozdílnost v názorech bohatých a chudých	24
3 FINANČNÍ GRAMOTNOST A FINANČNÍ VZDĚLÁVÁNÍ	26
3.1 VÝVOJ FINANČNÍ GRAMOTNOSTI	26
3.2 ZÁKLADNÍ POJMY	28
3.2.1 Finanční způsobilost	28
3.2.2 Finanční gramotnost	28
3.2.3 Finanční vzdělávání	29
3.3 ZÁKLADNÍ SCHÉMA FINANČNÍ GRAMOTNOSTI	30
3.4 PENĚŽNÍ GRAMOTNOST	31
3.4.1 Domácí a zahraniční měna	31
3.4.2 Nástroje hotovostního a bezhotovostního platebního styku	31
3.5 CENOVÁ GRAMOTNOST	33
3.5.1 Trh a tržní mechanismus	33
3.5.2 Tržní rovnováha	34
3.5.3 Cena	35
3.5.4 Daňový systém	36
3.5.5 Hrubý domácí produkt	38
3.5.6 Hospodářský cyklus	39
3.5.7 Inflace	40
3.5.8 Nezaměstnanost	41
3.6 ROZPOČTOVÁ GRAMOTNOST	43
3.6.1 Hospodaření domácnosti	44
3.6.2 Osobní/rodinný rozpočet	44
3.6.3 Příjmy domácnosti	45
3.6.4 Výdaje domácnosti	46
3.6.5 Spoření	47
3.6.6 Investice	48
3.6.7 Pojištění	48
3.6.8 Půjčka a úvěr	49
3.6.9 RPSN a koeficient navýšení	50
3.7 FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ NUTNOST FINANČNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ	51
3.7.1 Demografický vývoj	52
3.7.2 Politický vývoj	52
3.7.3 Proměny společnosti a individuálních hodnot	53
3.8 DALŠÍ TYPY GRAMOTNOSTÍ	54
3.8.1 Numerická gramotnost	54
3.8.2 Informační gramotnost	55
3.8.3 Právní gramotnost	55

4	FINANČNÍ VZDĚLÁVÁNÍ V ČR	56
4.1	PRACOVNÍ SKUPINA PRO FINANČNÍ VZDĚLÁVÁNÍ	56
4.2	NÁRODNÍ STRATEGIE	58
4.3	VÝZKUM MINISTERSTVA FINANČÍ A ČESKÉ NÁRODNÍ BANKY	59
4.4	VÝZKUM SPOLEČNOSTI KRUK	66
4.5	AKTIVITY NAPŘÍČ ČESKOU REPUBLIKOU	70
4.5.1	<i>Vzdělávání uchazečů o zaměstnání v oblasti socioekonomických kompetencí</i>	70
4.5.2	<i>Finanční gramotnost, o. p. s.</i>	70
4.5.3	<i>Rozumíme penězům</i>	71
4.5.4	<i>Spořinec</i>	71
4.5.5	<i>Den finanční gramotnosti</i>	72
4.5.6	<i>Rozumíme financím</i>	72
4.5.7	<i>VSM academy</i>	73
4.5.8	<i>Finanční gramotnost</i>	74
4.5.9	<i>Další projekty zabývající se finanční gramotností</i>	74
5	KOMPARACE VYBRANÝCH STÁTŮ	76
5.1	MEZINÁRODNÍ ŠETŘENÍ ING POJIŠŤOVNY	76
5.2	PROGRAM PRO MEZINÁRODNÍ HODNOCENÍ STUDENTŮ (PISA)	78
5.3	SLOVENSKÁ REPUBLIKA	81
5.3.1	<i>Ministerstvo financí</i>	82
5.3.2	<i>Slovenská banková asociácia</i>	85
5.3.3	<i>Výzkum společnosti KRUK</i>	86
5.3.4	<i>Viac ako peniaze</i>	88
5.4	NOVÝ ZÉLAND	89
5.4.1	<i>Výzkumy finanční gramotnosti</i>	91
5.4.2	<i>Další aktivity</i>	94
5.5	KONFRONTACE ČESKÉ REPUBLIKY, SLOVENSKA A NOVÉHO ZÉLANDU	95
5.5.1	<i>Hrubý domácí produkt</i>	96
5.5.2	<i>Výdaje na vzdělávání</i>	97
5.5.3	<i>Nezaměstnanost</i>	97
5.6	SUMARIZACE	98
	ZÁVĚR	105
	POUŽITÁ LITERATURA	108
	SEZNAM PŘÍLOH	117

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1: Jak vnímají svět bohatí a chudí lidé	25
Tabulka 2: Přehled rozdělení pojištění	49
Tabulka 3: Kontroly předváděcích prodejních akcí	62
Tabulka 4: Mezinárodní studie ING Pojišťovny	77
Tabulka 5: Přehled uskutečněných šetření v rámci projektu PISA	78
Tabulka 6: Umístění zemí v matematické gramotnosti v roce 2012	79
Tabulka 7: Komparace vybraných indikátorů za jednotlivé země	99

SEZNAM ILUSTRACÍ

Obrázek 1: Míra chudoby podle národních hranic chudoby v roce 2008	20
Obrázek 2: Míra chudoby podle evropské hranice chudoby v roce 2008	21
Obrázek 3: Vývoj míry ohrožení peněžní chudobou a výše tzv. hranice chudoby	23
Obrázek 4: Základní schéma finanční gramotnosti	30
Obrázek 5: Mechanismus tržní rovnováhy podle L. Walrase	35
Obrázek 6: Schéma daňové soustavy v ČR	36
Obrázek 7: Hospodářský cyklus	40
Obrázek 8: Struktura respondentů	60
Obrázek 9: Hodnocení úrovně vlastní finanční gramotnosti za rok 2007	61
Obrázek 10: Klienti podle vzdělání	61
Obrázek 11: Graf zachycující tvorbu finančního rozpočtu	63
Obrázek 12: Graf zachycující důvody pro nesestavování rozpočtu	63
Obrázek 13: Graf popisující velikost finanční rezervy při ztrátě příjmu v roce 2010	64
Obrázek 14: Kdo má v domácnosti na starosti pravidelné hospodaření s penězi	65
Obrázek 15: Znalost rozdílu mezi debetní a kreditní kartou	65
Obrázek 16: Graf znázorňující povědomí lidí o míře inflace	66
Obrázek 17: Hodnocení úrovně vlastní finanční gramotnosti za rok 2013	67
Obrázek 18: Úroveň znalostí získaných díky školskému systému	68
Obrázek 19: Struktura odpovědí na otázku, kdo by měl poskytnout finanční vzdělání	69
Obrázek 20: Graf popisující velikost finanční rezervy při ztrátě příjmu v roce 2013	69
Obrázek 21: Spořinek v 20. a 21. století	72
Obrázek 22: Vliv ekonomického vzdělání na úroveň finančního vzdělání	77
Obrázek 23: Bodový rozdíl výsledků šetření PISA 2003 a 2012	80
Obrázek 24: Připravenost Slováků na zajištění peněz a hospodaření s nimi	83
Obrázek 25: Způsob přípravy na zvládnutí finanční problematiky na Slovensku	84
Obrázek 26: Přístup k tvorbě osobního/rodinného rozpočtu na Slovensku	85
Obrázek 27: Primární poskytovatel finančního vzdělávání na Slovensku	87
Obrázek 28: Finanční rezerva Slováků při ztrátě příjmů	87
Obrázek 29: Rozdíl ve výsledcích žáků na začátku a na konci školního roku 2012/2013	89
Obrázek 30: Aspekty přispívající ke zvýšení osobního finančního blahobytu	89
Obrázek 31: Zkušenosti s webovou stránkou www.sorted.org.nz a jejich maskot	90
Obrázek 32: Úroveň finanční vzdělanosti obyvatel Nového Zélandu	92
Obrázek 33: Graf zachycující podíl respondentů tvořících si rozpočet	92
Obrázek 34: Graf zachycující poměr příjmů a výdajů novozélandských domácností	93
Obrázek 35: HDP na obyvatele v US \$, stálé ceny	96
Obrázek 36: Veřejné výdaje na vzdělávání v % HDP	97
Obrázek 37: Míra nezaměstnanosti v letech 2002 - 2013	98

SEZNAM ZKRATEK A ZNAČEK

CP	Cenný papír
ČNB	Česká národní banka
ČR	Česká republika
ČSÚ	Český statistický úřad
EU	Evropská unie
EUROSTAT	Evropský statistický úřad
EU-SILC	European Union - Statistics on Income and Living Conditions (Evropská unie – statistiky v oblasti příjmů a životních podmínek)
FG	Finanční gramotnost
HDP	Hrubý domácí produkt
MBA	Master of Business Administration
MF ČR	Ministerstvo financí České republiky
NI	Národní důchod
o. p. s.	Obecně prospěšná společnost
o. s.	Občanské sdružení
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development (Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj)
PISA	Program pro mezinárodní hodnocení studentů
RPSN	Roční procentní sazba nákladů
SBFG	Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách
SR	Slovenská republika
USA	The United States of America (Spojené státy americké)

ÚVOD

Lidé často žijí v mylné představě, že peníze a bohatství jim přinesou štěstí a životní uspokojení. Celý život se tak soustředí pouze na získávání peněz a neberou v potaz to, že není důležité peníze vydělat, ale zejména s nimi umět hospodařit. Toto však stále zůstává v pozadí lidské pozornosti. To může být způsobeno nejen nezájmem lidí o vlastní finance, ale především jejich neznalostí pojmů potřebných ke zvládnání rodinných či osobních financí. Důsledkem finanční negramotnosti jsou pak zadlužení či podvedení a okradení lidé. Proto se nutnost finančního vzdělávání dostává v posledních několika letech do popředí iniciativ jednotlivých vlád, mezinárodních organizací, finančních institucí a dalších subjektů, jejichž primárním cílem je zvyšovat finanční odpovědnost občanů a napomoci jim zorientovat se ve stále se rozšiřující nabídce finančních produktů a služeb.

Ze stejných důvodů bylo také zvoleno téma pro tuto práci. Cílem není poskytnout komplexní obraz o problematice finančních produktů a finančního hospodaření, ale nabídnout čtenářům alespoň základní souhrn důležitých pojmů týkajících se finanční gramotnosti a zejména v nich zvýšit zájem o danou problematiku. Výsledkem by mohla být vyšší finanční zodpovědnost lidí a tím i zlepšení jejich životní situace.

Cílem práce je posouzení finanční gramotnosti a jejího významu pro zvýšení odpovědnosti občanů, zhodnocení úrovně finanční gramotnosti obyvatel v České republice a následná komparace se zvolenými zeměmi, jejíž výsledky budou posléze porovnány s vybranými ukazateli ekonomického chování obyvatelstva v daných státech. Ke splnění cíle je nejprve třeba teoreticky popsat historický vývoj peněz, jejich funkce, pojmy vztahující se k finančnímu vzdělávání jako je chudoba a bohatství, základní rozdělení finanční gramotnosti na peněžní, cenovou, rozpočtovou a další typy.

Posouzení úrovně finanční gramotnosti v České republice bude provedeno za pomoci srovnání výsledků z několika průzkumů, které byly v této oblasti uskutečněny. Následně bude provedena analýza aktivit a činností podporující zvýšení finanční gramotnosti obyvatel České republiky a dalších dvou zemí, které budou zvoleny tak, aby jedna z nich měla relativně podobnou vyspělost ekonomiky a druhá země naopak alespoň částečně odlišnou a navíc oproti dvěma předešlým zemím nebude členem Evropské unie. Celkový obraz o finanční gramotnosti v jednotlivých zemích bude v závěru práce pak dotvořen pohledem na vybrané ekonomické ukazatele za dané země.

1 HISTORICKÝ VÝVOJ PENĚZ

V ekonomické teorii můžeme zaznamenat různé přístupy k vymezení peněz a jejich definování. V nejobecnějším pojetí je za peníze považováno aktivum, které je všeobecně uznáváno a přijímáno ekonomickými subjekty jako prostředek při provádění plateb za zboží, služby nebo k úhradě jiných závazků. [59] První kapitola bude pojednávat o barterovém obchodě jako předchůdci peněz, dále budou popsány formy peněz a jejich vývoj a na závěr budou popsány základní i rozšiřující funkce peněz.

1.1 Barterový obchod

Barterový neboli výměnný obchod je stará metoda výměny. Systém byl používán po staletí a již dlouho předtím než byly vynalezeny peníze. Historie barterových obchodů sahá až do období 6 000 let před naším letopočtem, kdy zboží bylo vyměňováno zejména za jídlo, čaj, zbraně a koření. V některých případech se také používaly lidské lebky. Další populární položkou výměny byla sůl, která byla tak cenná, že jí bylo placeno i římským vojákům. Ve středověku se pak měnily např. kožešiny za hedvábí a parfémy. [7]

S nástupem peněžní směny a prvních primitivních forem peněz došlo k postupnému a logickému ústupu od barterové směny. Přesto však tato prastará forma přímé směny zboží za zboží přetrvala až do současnosti. Je používána obchodními společnostmi i státy v případech, kdy směna za peníze by nepřiměřeně zvyšovala náklady nebo riziko účastníků obchodu. Barterová směna je ve své podstatě přímá a přizpůsobivá forma směny a tuto skutečnost lze považovat za hlavní důvod její schopnosti přetrvat až do současnosti. [59]

V souvislosti s barterovou směnou lze rozlišit také moderní barter, při kterém účastníci směny dostatečně dobře znají moderní peněžní systémy i původní barter. Po 2. světové válce, kdy se obnovoval původní rozsah mezinárodní obchodní směny jen velmi sporadicky a těžce, se poměrně častým jevem staly mezistátní bilaterální obchodní dohody. V letech 1945 - 1954 bylo uzavřeno 588 takových bilaterálních dohod, mnohé z nich zahrnovaly také obchodní výměnu základních komodit a sofistikovaných průmyslových výrobků (např. nákup ruské pšenice za letecké motory Rolls Royce Nene). Nové impulzy rozvoje barterové směny v mezinárodním obchodu byly zaznamenány v 70. a 80. letech 20. století, kdy barter začaly aktivně využívat nejen země Východního bloku, ale také Írán, Irák, Alžírsko, Indie nebo Brazílie. V současné době se kromě bilaterálních barterových obchodů můžeme stále častěji setkat také s moderní multilaterální podobou barteru, při níž se jednotlivé transakce uskutečňují prostřednictvím barterových tržišť či barterových centrál. [59]

1.2 Peněžní směna

V okamžiku, kdy se objevují první peníze, naturální směna začíná být vytlačována směnou peněžní. Vznik peněz umožňuje dynamický rozvoj výroby a usnadňuje, zlevňuje a výrazně zpřehledňuje směnu jednotlivých výrobků a služeb. Vývoj každé společnosti si tak dříve nebo později existenci peněz vynucuje, bez jejich existence by společnost ekonomicky zakrněla na úrovni jen málo rozvinuté naturální směny. Peněžní směna má ve srovnání s naturální směnou další výhody, mezi které lze zařadit časové oddělení koupě a prodeje, kdy kupující subjekt nemusí v okamžiku koupě disponovat příslušnou částkou, ale přesto dochází k transakci, která je uhrazena v penězích v pozdějším termínu. To vede ke vzniku samostatného pohybu peněz nezávisle na pohybu zboží. [72]

U některých subjektů vznikají dočasně volné peněžní prostředky (peněžní úspory), jiné subjekty mají zájem tyto peněžní úspory použít – vzniká peněžní úvěr. Se samotnými penězi se začíná obchodovat, vznikají specializované instituce, banky, které za úplatu v podobě vyplaceného úroku shromažďují volné peněžní prostředky a za ještě vyšší úplatu – inkasovaný úrok – tyto úspory dočasně půjčují. Peněžní úvěr se přetváří na úvěr bankovní, umožňuje reálné investice a pozdější výrobu, aniž by subjekty musely mít v daném okamžiku dostatek peněžních prostředků. Vypůjčené prostředky by měly být vráceny z pozdějších výnosů z investic a výroby. Obdobné poznámky platí také pro úvěry na spotřebu. Peníze postupně získávají také bezhotovostní formu v podobě zápisů na účtech. Poskytnutím bezhotovostního bankovního úvěru centrální bankou obchodním bankám nebo obchodními bankami nebankovním subjektům vznikají další bezhotovostní peníze. Tyto úvěry již nejsou bezprostředně limitovány peněžními úsporami, resp. vklady. [72]

1.2.1 Plnohodnotné a neplnohodnotné mince

První peníze v podobě mincí z drahých kovů se pravděpodobně objevily před 2 700 lety v Lýdské říši, části dnešního Turecka. Nazývaly se dumpy a původně to byly malé hrudky z „bílého zlata“ (tzv. elektrum – přírodní slitina obsahující, ne vždy, asi 3/5 zlata a 2/5 stříbra). K prvnímu cejchování a sjednocování podoby došlo kolem r. 660 př. n. l. za vlády krále Ardyse. Šlo o *plnohodnotné mince*, kde se obsah drahého kovu v minci – vnitřní hodnota – v zásadě rovnal kupní síle mince. [73]

První důkazy o nedostatku zlata pro zprostředkování transakcí v ekonomice zná již dávná historie. Nedostatečná nabídka zlata byla řešena umělým (vědomým) zlehčováním zlatých mincí. Panovník se při nedostatku zlatých mincí pro hrazení svých potřeb sice mohl uchýlit

k naturální směně, ale vzhledem k jejím nevýhodám a limitům spíše přistoupil ke snižování zlatého obsahu v mincích při zachování nominální hodnoty. Pro *neplnohodnotné* (zlaté) *mince* tedy platí, že obsahují méně zlata, než kolik představují. Uměle zlehčovat mince lze třemi základními způsoby [73]:

1. snižováním množství zlata a zvyšováním množství jiných kovů v minci;
2. zmenšováním mincí;
3. zákonným zvýšením nominální hodnoty mincí při zachování stejného obsahu.

1.2.2 Papírové státopky

Pokračující nedostatečná nabídka zlata a stříbra nutila panovníky nebo stát k hledání možností, jak tento nedostatek obejít – světlo světa spatřily papírové peníze v podobě státopvek. [72] Poprvé se objevily v 10. století v Číně jako stvrzenky obchodníků za přijaté železné mince. Systém převzal počátkem 11. století stát, který začal emitovat standardizované papírky se stálými nominálními hodnotami, tedy státopky. Tyto peníze ve srovnání s oběhem mincí z drahých kovů měly některé výhody [73]:

- jejich oběh snížil nákladovost a těžkopádnost spojenou s transakcemi v mincích;
- společenský a ekonomický rozvoj přestal být limitován omezenou nabídkou drahých kovů pro měnové účely;
- emise státopvek umožnila financování státních výdajů nad rámec zásob drahých kovů.

Subjekty nebyly zprvu ochotné přijímat místo mincí z drahých kovů papírové náhražky. Stát musel zavést povinnost státopky jako zákonné platidlo přijímat ve stanoveném, nuceném kursu. Povinnost přijímat byla podpořena jednak hrozbou trestů, i hrdelních, a jednak nepřímo přes stanovení povinnosti subjektů hradit část daní právě ve státopkách. Státopky nijak významně nepronikly ani do mezinárodního obchodu, dominantní význam zde měly mince z drahých kovů. Vysoké nebezpečí nadměrných emisí státopvek a faktická nemožnost zabránit následnému prudkému poklesu kupní síly vedly parlamenty v drtivé většině zemí k zákazu krytí schodků státních rozpočtů emisí státopvek. Státopky tak jako peníze zanikly a pokud se nyní ještě v oběhu vyskytují, jde o peníze s nízkými nominálními hodnotami, jejichž podíl na celkovém množství peněz v oběhu je naprosto zanedbatelný. [73]

1.2.3 Klasické bankovky

Vznik historicky spíše mladší formy papírových peněz – bankovek, je spojen s rozvojem kapitalismu volné soutěže. Stále častěji docházelo k tomu, že realizace zboží časově předcházela jeho zaplacení – mnozí kupující podnikatelé neměli dočasně na zaplacení zboží, vystavili tedy obchodní směnku. Směnky byly velmi rychle právně podchyceny a z nich vyplývající závazky bylo možné poměrně snadno vymáhat soudní cestou. Právní úpravou směnek vzrostla důvěra v jejich používání, což vedlo k jejich rostoucímu využívání v obchodních transakcích. Rostoucí obliba směnek vedla k tomu, že začaly plnit funkci peněz jako prostředku směny. [72]

Klasické bankovky obíhaly souběžně s mincemi a státovkami, přičemž dříve či později začaly v oběhu dominovat, emise státovek byla zakazována nebo alespoň omezována, a mince byly spíše již z běžných kovů a měly nízké nominální hodnoty. Emise bankovek byla nakonec svěřena jediné instituci, kterou je v drtivé většině zemí centrální banka. Centralizace emise bankovek má dva hlavní důvody. Prvním je nepřehlednost, která se zvyšuje s narůstajícím počtem bank – emitentů klasických bankovek. Druhým a hlavním důvodem jsou mocenské a finanční zájmy státu (vlády). Emitent z každé emitované bankovky realizuje výnos. V případě centralizované emise je výnos spojen s minimálními náklady na tisk bankovek ve srovnání s mnohem vyššími nominálními hodnotami bankovek. Tento výnos centrální banky lze s mírným zjednodušením považovat za výnos státu (příjem státního rozpočtu), a to především v minulosti, kdy centrální banky byly výrazně podřízeny vládě. Definitivní konec přímé vazby peněz na drahý kov – ukončení procesu demonetizace, v zásadě představuje zrušení v té době již značně omezené směnitelnosti amerického dolaru za zlato, a to v srpnu 1971. [72]

1.2.4 Bezhotovostní peníze

První bezhotovostní peníze se v tehdejších ekonomicky vyspělých zemích začínaly objevovat ve 2. polovině 19. století. Jejich vznik byl spojen s ukládáním peněžních prostředků, nejčastěji bankovek, na vkladové účty do obchodních bank. V tomto okamžiku se hotovostní peníze přeměňují v zápis na účtu, tedy v bezhotovostní peníze. Subjekty takto uložené peníze mohou použít jako peněžní úspory s cílem získat z nich výnos spojený s depozitní úrokovou sazbou nebo jako prostředky, které lze použít k úhradě závazků vůči jiným subjektům. Druhý případ se týká prostředků na běžných účtech, nikoliv na účtech úsporných či termínovaných, kde jsou transakce omezené výpovědní lhůtou, nemožností vypisovat proti nim šeky apod. [73]

1.3 Funkce peněz

Tradičně jsou vymezovány tři základní funkce peněz. Peníze slouží jako [59]:

- a) prostředek směny;
- b) účetní jednotka;
- c) prostředek uchování hodnoty.

Jako prostředek směny umožňují placení za zboží nebo služby a úhradu dluhu. Jde tedy o peněžní směnu. Jako nejvhodnější pro tuto funkci se v historii původně ukázaly drahé kovy, které na sebe brzy vzaly podobu mincí. Používání mincí z drahých kovů výrazně zjednodušilo směnu a snížilo transakční náklady v podobě času stráveného úsilím realizovat směnu jednotlivých zboží a služeb. Další snížení transakčních nákladů je spojeno s papírovými a především bezhotovostními penězi. **Ve funkci účetní jednotky** peníze vyjadřují ceny všech ostatních aktiv – zboží, služeb, kapitálu, práce, zahraničních měn apod., umožňují vést účetnictví a výrazně celou směnu zjednodušují. [73]

Protože domácnosti a firmy zpravidla nepoužijí celý svůj peněžní důchod v okamžiku jeho příjmu, využívají skutečnosti, že peníze mohou být použity k nákupům či platbám teprve v budoucnu. Část svého důchodu tak mají po určitou dobu ve formě peněz (peněžních úspor). V období vysoké nebo nestabilní inflace plní peníze **funkci uchovatele hodnot** pouze nedokonale. V případě hyperinflace ji pak mohou zcela ztratit. Schopnost uchovat hodnotu mají vedle peněz i jiná aktiva (např. CP, nemovitosti, zlato, ...). Peníze však mají oproti nim specifickou vlastnost – jsou ze všech aktiv nejlikvidnější, lze je pohotově použít k transakčním účelům. Vytvářením určité rezervy si tak ekonomické subjekty zajišťují svou bezprostřední připravenost ke směně či platbě. [58]

Někteří ekonomové považují za nutné vymezit větší počet funkcí peněz. Jako čtvrtou funkci uvádějí **funkci peněz jako platebního prostředku** vyplývající z použití peněz jako prostředku směny, při kterém peníze slouží k umoření dluhu. Jako pátou funkci peněz vymezují **funkci prostředku kontroly úrovně ekonomické aktivity**. [59]

2 POJMY VZTAHUJÍCÍ SE K FINANČNÍ GRAMOTNOSTI

Na začátku si je třeba říci, že se nejedná jen o samotné finanční vzdělávání a finanční gramotnost, ale patří sem i věci, které se k finančnímu vzdělávání vztahují. Mezi tyto pojmy patří především emoční inteligence, bohatství a chudoba a právě těm je věnována druhá kapitola. Zmíněna bude zejména chudoba příjmová a její rozšířené chápání, chudoba v Evropské unii a České republice a šetření Českého statistického úřadu Životní podmínky. V závěru podkapitoly Bohatství a chudoba pak lze najít srovnání toho, jak vidí život bohatý a jak chudý člověk.

2.1 Emoční inteligence

Vedle finančního vzdělávání je nutné myslet ještě na jednu věc. Již před 230 lety uvedl Adam Smith ve své knize Bohatství národů, že vlastní prospěch a péče o okolí musí být dlouhodobě v rovnováze. Během posledních třiceti let se však kapitalismus soustředil na tu krátkodobou, ziskovou část a na péči a dlouhodobou udržitelnost často zapomínal. V praxi to pak způsobuje v poslední době tolik obávané ekonomické krize. Spolu s finanční gramotností by proto měla být věnována pozornost i rozvoji emoční inteligence. [18]

Podle Daniela Golemana emoční inteligence zahrnuje schopnost vnímat vlastní emoce, umět s těmito emocemi zacházet, využít je ve prospěch nějaké věci, tedy sám sebe motivovat, ale také schopnost vcítit se do ostatních lidí a správně nakládat se vztahy. Golemanovu tezi o úzkém vztahu mezi kariérou a emoční inteligencí nelze dodnes zcela jednoznačně doložit. Přesto se emoční inteligence stala ve výzkumu danou veličinou, neboť ohromný vliv emocí na jednání člověka je nepopiratelný. [34] Lidé, kteří se řídí jen emocemi, sobě ani ekonomice neprospívají. V době krize kvůli strachu a neznalosti kupují méně, než by mohli, čímž situaci ještě zhoršují, a v době růstu naopak kupují moc, protože boom přeceňují a porovnávají se s ostatními, čímž se dostávají do velkých finančních rizik, proto je třeba především mladou generaci v oblasti financí více vzdělávat. [18]

2.2 Bohatství a chudoba

V dnešní době může být každému ku prospěchu, věnuje-li alespoň malou část svého času finančnímu vzdělávání. To mu poskytne znalosti, které pak uplatňuje dennodenně. Finančně gramotný člověk ví, jak svět peněz funguje a jak se svými financemi správně zacházet. Má přesný přehled o tom, odkud se peníze na jeho účtu berou a kam se následně ztrácí. Namísto nákupu nepotřebných a zbytečných věcí volí uvážené investice s dlouhodobějším

výhledem. Pochopí, kde může uspořit a do čeho má investovat. V případě, že si potřebuje vzít půjčku, věnuje čas tomu, aby vybral skutečně tu nejvýhodnější, a zároveň ví, jak tuto půjčku splatit. Bohatství a chudoba - to jsou pojmy související v dnešní době především s majetkem. Vyjadřují zcela protikladné postavení, ale přesto stojí v našem světě vedle sebe a jsou spolu spjaty. [55]

2.2.1 Chudoba

Chudoba je velmi komplexní a složitý pojem. V současné době je považována za jeden z nejpálčivějších problémů globalizovaného světa. Mezinárodní společenství vnímá chudobu stále intenzivněji jako fenomén, který je třeba vymýtit, respektive zmírnit jeho dopady, nemá-li být nadále brzdou globálního společenského rozvoje. Motivace západního světa pro boj s chudobou jsou převážně dvojího druhu. V důsledku ničivých světových válek 20. století vzrostla mezinárodní solidarita a snaha bohatých zemí pomoci převážně svým bývalým koloniím, za jejichž situaci cítí spoluzodpovědnost. Velkým dílem přispívá i rozmach komunikačních technologií a celosvětové turistiky. Zadruhé pro boj s celosvětovou chudobou existují pragmatické důvody: globální jevy, které s chudobou mají spojitost (přliv migrantů a uprchlíků, nelegální obchod s lidmi, zbraněmi a drogami a mezinárodní a lokální terorismus), ohrožují bezpečnost a stabilitu bohatých zemí. V neposlední řadě hrají roli i důvody ekonomické - rozvíjející se státy mohou představovat odbytiště výrobků vyspělých zemí a zdroj levné pracovní síly. [33]

2.2.2 Chudoba příjmová a její rozšířené chápání

Pojetí chudoby se odvíjí od životní úrovně každé společnosti a tedy i definice chudoby procházejí s rozvojem společnosti jistou změnou. Nejrozšířenějším způsobem měření chudoby je hranice vyjadřující minimální výši příjmu, která je zapotřebí k uspokojení základních životních potřeb, tedy k zajištění potravy a obydlí. V praxi se hranice určuje tak, že se pro danou zemi na základě průzkumu domácností stanoví průměrné množství peněz, které je potřeba ke koupi denního kalorického minima. K nim se přičtou minimální částky, které průměrná rodina vynaloží za obydlí a další potřeby, jako je ošacení. Za celosvětovou hranici extrémní chudoby označila Světová banka v roce 1990 příjem dosahující pouze jednoho amerického dolaru na den v paritě kupní síly, zvýšeného v roce 2008 na \$ 1,25. Takové paušální stanovení chudoby (tzv. absolutní chudoba) však má jisté nedostatky, neboť chudoba je vždy relativní (například obyvatel ČR se může cítit bohatý vůči obyvateli Afriky, ale zároveň chudý v porovnání s obyvateli vyspělých zemí). [33]

Příjmová chudoba, která činí člověka „číselně“ chudým, je ovšem pouze jednou z mnoha dimenzí chudoby. Britský vědec Peter Townsend definoval chudobu jako neschopnost účastnit se společenského dění a žít na úrovni, která je v dané společnosti běžná. Ekonom a nositel Nobelovy ceny Amartya Sen podobně založil své pojetí chudoby na tezi, že chudoba nespočívá pouze v nedostatku příjmů, ale v nemožnosti plnohodnotně žít v jejich důsledku. O komplexnějším chápání chudoby v mezinárodních finančních organizacích svědčí projekt Světové banky z roku 2000 Hlasy chudých (Voices of the Poor), kterého se zúčastnilo přes 60 tisíc chudých lidí z celého světa a který jasně ukázal, že pro chudé v rozvojových zemích není příjem zdaleka jedinou nebo nejdůležitější součástí chudoby. Ekonomický přístup k chudobě však stále zůstává velmi vlivný. [33]

2.2.3 Chudoba v Evropské unii a České republice

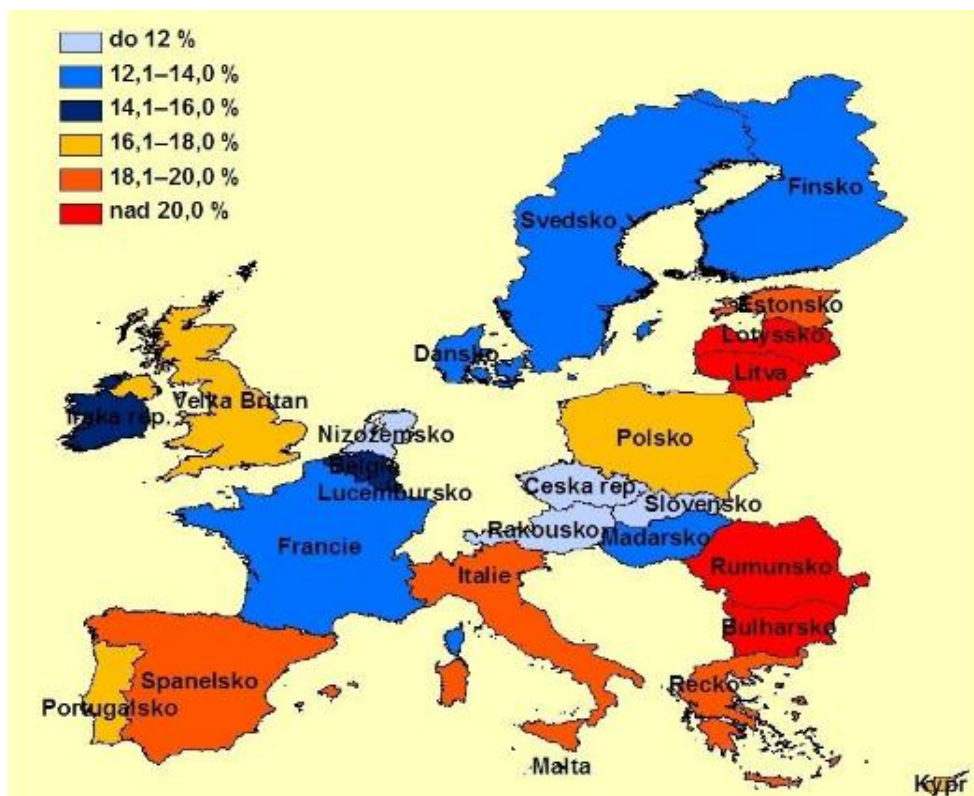
Přestože se v Evropě nacházejí některé z nejvyspělejších zemí světa, najde se na kontinentu i řada těch, jež se potýkají s vysokou mírou chudoby. Snahy koncipovat společnou koordinovanou politiku boje proti chudobě a sociálnímu vyloučení v EU se objevily až v 90. letech. Jejím obsahem byl především boj proti nezaměstnanosti, respektive podpora zaměstnanosti. Stále více chudých však dnes nalezneme i mezi pracujícími („working poor“). V posledních letech byla v rámci EU rovněž zavedena otevřená metoda koordinace v oblasti boje proti tzv. sociálnímu vyloučení (tento termín nahrazuje v evropských politikách pojem chudoba). V roce 2001 vydal Výbor pro sociální ochranu společná pravidla pro vydávání Národních akčních plánů proti chudobě a sociálnímu vyloučení na období let 2003 - 2005. Jednotlivé členské státy mají podle tohoto programu každoročně předkládat národní zprávy o postupu uvedených národních akčních plánů. Od roku 2007 jej nahradil nový integrovaný program PROGRESS. [33]

V České republice, stejně jako v ostatních zemích bývalého východního bloku, došlo v posledních letech k nárůstu počtu chudých lidí. S nástupem tržní ekonomiky vzrostla nezaměstnanost, přičemž sociální podpora ze strany státu se začala postupně ztenčovat. Zatímco celková životní úroveň většiny lidí stoupala, část obyvatelstva zaznamenala její pokles. V každém případě se ovšem tato „nová chudoba“ liší od chudoby v rozvojovém světě. Podle metodiky Evropské unie z roku 2006 však v České republice žije v chudobě každý desátý obyvatel. To znamená, že jeho příjmy nedosahují 60 procent středního příjmu. Chudobou jsou v ČR, stejně jako jinde na světě, nejvíce ohroženy děti, nezaměstnaní, zdravotně postižení či chronicky nemocní, ženy, neúplné rodiny, národnostní menšiny a venkovské obyvatelstvo. [33]

2.2.4 Životní podmínky

Výběrové šetření Životní podmínky, které Český statistický úřad zajišťuje již od roku 2005 je celoevropské šetření o příjmech a životních podmínkách domácností. Hlavním cílem šetření je získávat dlouhodobě srovnatelná data týkající se sociální a ekonomické situace domácností. Výpočty vychází z dat EU-SILC 2009, ve kterém byli respondenti dotazováni na příjmy za rok 2008. Výjimkou je Velká Británie, kde je referenčním obdobím jaro 2009. Do výpočtů nebyly zařazeny Německo a Slovinsko, které svá data k analytickým účelům neposkytují. Vychází se ze dvou pojetí výpočtu hranice příjmové chudoby. První je založen na výpočtech hranic příjmové chudoby pro každou zemi odděleně, zatímco v rámci druhého je vypočtena jedna hranice chudoby pro všechny státy – celou EU. [61]

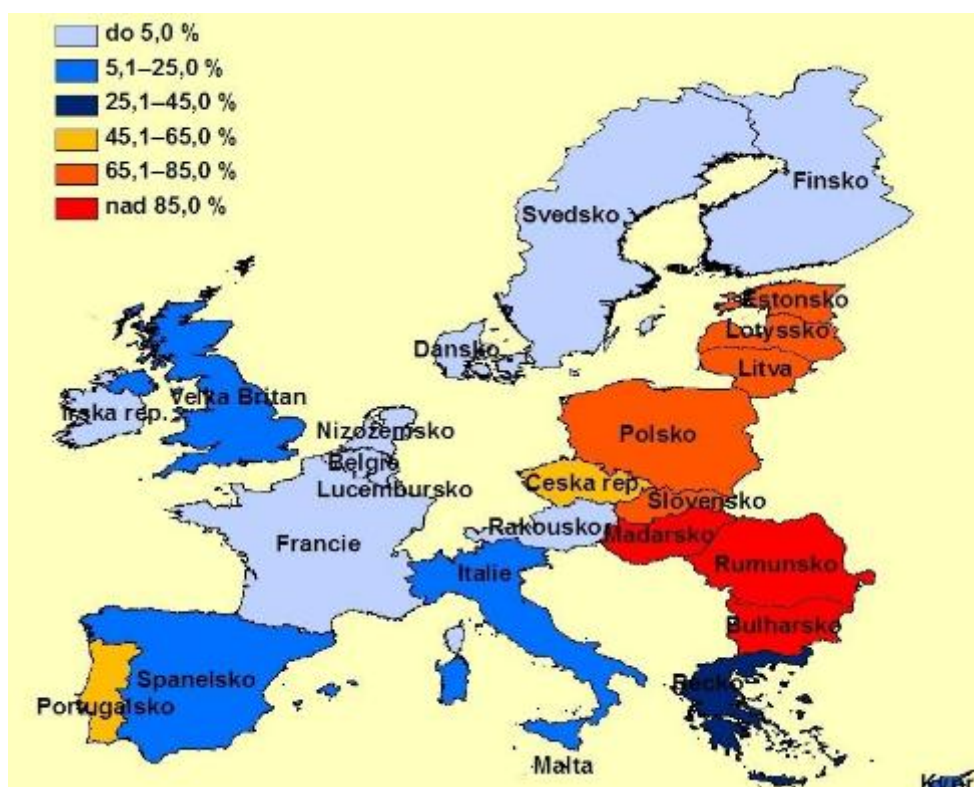
První přístup vychází z národních hranic a měr příjmové chudoby. Tento způsob výpočtu je vhodný k hodnocení míry ohrožení příjmovou chudobou v jednotlivých státech, neboť hodnotí situaci v dané zemi bez ohledu na zbytek světa. Míra chudoby podle národní úrovně je zachycena na Obrázku 1, ze kterého vyplývá, že nejnižší národní míru chudoby nalezneme v České republice (8,6 %), na Slovensku (11,0 %), v Nizozemsku (11,1 %) a Rakousku (12,0 %). Naopak mezi státy s nejvyšší mírou chudoby patří Litva (20,6 %), Bulharsko (21,8 %), Rumunsko (22,4 %) a Lotyšsko (25,7 %). [61]

Obrázek 1: Míra chudoby podle národních hranic chudoby v roce 2008

Zdroj:[61]

Druhé pojetí vychází z jedné hranice příjmové chudoby pro celou EU, která lépe odráží různou příjmovou úroveň v jednotlivých zemích, na druhou stranu nezohledňuje rozdílné daňové a sociální systémy v těchto zemích. Příjmy použité k výpočtu této hranice chudoby byly přepočteny na PPS¹ (Purchasing Power Standard) za rok 2009, aby mohlo být provedeno srovnání jednotlivých států podle jejich kupní síly. Celoevropská hranice příjmové chudoby činí 8 160 PPS. Míra ohrožení chudobou stanovená na základě celoevropské hranice příjmové chudoby, činí 29,3 %. Jak je patrné z Obrázku 2 existují značné rozdíly mezi starými (EU-15) a novými členskými státy. Míra chudoby v jednotlivých státech podle této hranice chudoby se pohybuje od necelého 1 % (Lucembursko) do téměř 99 % (Rumunsko). [61]

Obrázek 2: Míra chudoby podle evropské hranice chudoby v roce 2008

Zdroj:[61]

Česká republika

Česká republika je považována za jednu ze zemí s nejnižší úrovní příjmové chudoby, což je dokládáno na mírách příjmové chudoby založených na národní hranici chudoby. Nízké riziko chudoby je pravděpodobně důsledkem malé příjmové diference. Každý z obou přístupů má své opodstatnění a jejich rozdílnost ukazuje, jak je obtížné nalézt objektivní kritérium pro mezinárodní srovnání. [61]

¹PPS je uměle vytvořená měnová jednotka používaná při mezinárodních srovnáních k vyjádření objemu ekonomických souhrnných ukazatelů. V projektu ECP kupní síla 1 PPS odpovídá průměrné kupní síle jednoho Eura v Evropské unii (EU 27). [20]

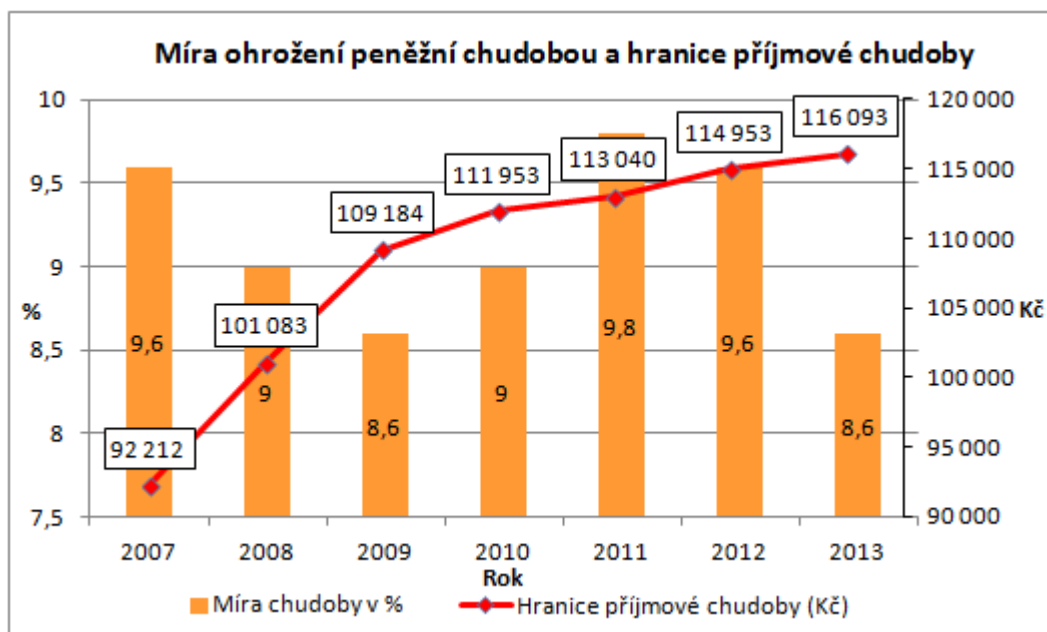
V roce 2011 dosáhl v průměrné domácnosti úhrnný hrubý peněžní příjem na osobu (počítaný z celkového příjmu domácnosti) 171,5 tis. Kč. Čistý roční peněžní příjem na osobu pak činil 147,8 tis. Kč. Meziroční přírůstek hrubého příjmu byl o něco vyšší než přírůstek příjmu čistého, a to v důsledku mírného posílení podílu pracovních příjmů a zároveň díky uplatnění tzv. povodňové daně, která o 100 Kč měsíčně snížila slevu na poplatníka, čímž se nepatrně zvýšila daňová zátěž. [96]

Z hlediska ekonomického postavení osoby v čele domácnosti vzrostly mezi roky 2010 a 2011 příjmy všech sledovaných skupin domácností, tedy jak důchodců, tak zaměstnanců, samostatně činných i nezaměstnaných. Nejvyššího čistého peněžního příjmu v přepočtu na osobu dosáhly domácnosti zaměstnanců s vyšším vzděláním (176,1 tis. Kč). Vyšší než průměrný příjem měly také domácnosti samostatně činných (161,3 tis. Kč). Růst počtu osob ohrožených chudobou, započatý v roce 2010, se v roce 2012 zastavil. S ohledem na přesnost výsledků výběrového šetření lze konstatovat, že míra příjmové chudoby zůstala na prakticky stejné úrovni jako v předchozím roce. [96]

Míra ohrožení příjmovou chudobou (Obrázek 3) se počítá jako podíl osob žijících v domácnostech s příjmem nižším než 60 % mediánu ekvivalizovaného disponibilního příjmu domácnosti, kterým se vymezuje hranice chudoby (podle předběžných výsledků šetření Životní podmínky 2012 byla stanovena na 116,3 tis. Kč). Chudobou tak bylo v ČR podle této definice v roce 2012 ohroženo 1 011,0 tis. obyvatel, tj. 9,72 % všech osob. [96] Jak je patrné z Obrázku 3, skutečná míra hranice chudoby v roce 2012 dosahovala výše 114 953 Kč, tedy nižší hodnoty než se původně předpokládalo.

Zatímco indikátor příjmové chudoby nevykazoval růst počtu osob ohrožených chudobou, podíl domácností s absolutně nejnižšími příjmy, tedy těch, které hospodařily s příjmy pod hranicí životního minima, mírně vzrostl, a to o 6,3 tis. domácností, na 3,8 % z jejich celkového počtu. Tyto domácnosti průměrně hospodařily s příjmem 48,0 tis. Kč čistého na osobu na rok. [96]

Pro rok 2013 byla hranice chudoby stanovena na 116 196 Kč. Počet osob žijících v domácnostech s příjmem pod touto hranicí poklesl v roce 2013 v ČR na 871,8 tis., tedy 8,5 % všech osob bydlících v bytech. [97] Skutečná hranice příjmové chudoby za rok 2013 však stejně jako v případě roku 2012 dosahovala nižších hodnot.

Obrázek 3: Vývoj míry ohrožení peněžní chudobou a výše tzv. hranice chudoby

Zdroj: upraveno podle [68], [69]

Celková míra materiální deprivace, vyjadřující podíl osob, které trpí určitým materiálním nedostatkem (nemohou si dovolit některé věci, služby či požitky), oproti předcházejícímu roku podle předběžných údajů mírně vzrostla. Podíl jednotlivců žijících v domácnostech, kterým chyběly čtyři a více položek ze sledovaných devíti (domácnost respondenta měla problém s placením nájemného nebo s uhrazením splátky hypotéky či jiné půjčky, nemohla si dovolit zaplatit dovolenou, jíst obden maso, dostatečně vytápět byt, zaplatit neočekávaný výdaj ve výši několika tisíc korun, z finančních důvodů nevlastnila pračku, barevný televizor, telefon, automobil), vzrostl na 6,5 %. Přestože příjmy domácností se oproti minulému roku mírně zvýšily, subjektivně svou situaci domácnosti vnímaly hůře než v předchozím roce, čemuž odpovídá i výše zmíněný nárůst míry materiální deprivace. [96]

Celkem o 3,2 % vzrostl podíl domácností uvádějících, že se svými příjmy vycházely s obtížemi nebo s velkými obtížemi (31,1 % domácností). Vzrostl i podíl domácností uvádějících, že si nemohou dovolit zaplatit některý ze sledovaných výdajů. Alespoň týdenní dovolenou pro všechny členy domácnosti si tak nemohlo dovolit 43,7 % domácností, zaplatit neočekávaný výdaj ve výši 9 300 Kč 43,5 % domácností. Zároveň více domácností uvádělo, že náklady na bydlení jsou pro ně velkou zátěží (celkem 28,3 %, tj. o 1,5 % více než v roce 2011). [96]

2.2.5 Bohatství

Bohatství může mít řadu různých podob a pro každého jedince může být bohatstvím něco zcela jiného. Pro jednoho může být bohatstvím stav jeho účtu, auto v garáži či luxusní dovolená, pro druhého to však může být blízkost přátel, podpora rodiny nebo jak jednou řekl Bob Dylan: „*Bohatství? Ráno vstát, večer si jít lehnout a mezi tím dělat to, co chci* [8].“

Bohatství představuje nadbytek. V rovině materiální je to nadbytek peněz, věcí, zkrátka hmotných i nehmotných statků, které jeho majiteli umožňují žít komfortní život. Bohatý člověk ví, co znamená žít v nadbytku a blahobytu, a jeho bohatství mu často umožňuje volné užívání věcí bez nutnosti další práce. [55]

V knížce *Zvyšte své finanční IQ*, jejímž autorem je Robert T. Kiyosaki, lze nalézt otázku: „Přinesou Vám peníze bohatství?“ Odpověď zní ne. Peníze z vás boháče neudělají. Všichni známe lidi, kteří chodí denně do práce, pracují pro peníze, vydělávají víc peněz, ale bohatí nejsou. Je ironií, že mnozí se s každým dolarem, který vydělají, dostávají stále více do dluhů. Všichni jsme slyšeli příběhy o výhercích loterií, z nichž byli v jednom okamžiku milionáři a vzápětí byli zase chudí. A také známe příběhy o nemovitostech, které byly zabaveny pro nezaplacený hypoteční dluh. Takové nemovitosti majiteli nepřinesly bohatství a pocit finanční jistoty, ale místo toho ho připravily o domov a dohnaly do chudobince. Mnozí z nás znají lidi, kteří přišli o peníze během investování na burze. A dokonce i investování do zlata – což jsou jediné skutečné peníze na tomto světě – může investora připravit o peníze. Jinak řečeno bohatství člověku nepřinesou nemovitosti, podílové fondy, obchodování nebo peníze. Bohatým se člověk stane díky informacím, znalostem, chytrostí a vlastní šikovností. [36]

2.2.6 Rozdílnost v názorech bohatých a chudých

Tím, jak se liší názory bohatých lidí od těch chudých, se zabýval autor knihy *How Rich People Think* (Jak přemýšlejí bohatí) Steve Siebold. Kniha ukazuje, jak moc se liší uvažování bohatých lidí a lidí s průměrným platem. Příklad deseti různých myšlenek uvádí následující výčet [9]:

1. „Průměrní lidé věří, že potřebují peníze, aby se mohli obohatit. Bohatí lidé použijí peníze jiných lidí.“
2. "Průměrní lidé si myslí, že cesta k bohatství je dlážděna formálním vzděláním. Bohatí lidé věří v nabytí specifických znalostí."
3. "Průměrní lidé se domnívají, že trhy jsou poháněny logikou a strategiemi. Bohatí lidé vědí, že jsou poháněny emocemi a chamtivostí."

4. "Průměrní lidé učí své děti, jak přežít. Bohatí lidé učí své děti, jak zbohatnout."
5. "Průměrní lidé si myslí, že bohatí lidé jsou snobové. Bohatí lidé se prostě chtějí obklopit podobně smýšlejícími lidmi."
6. "Průměrní lidé se zaměřují na úspory. Bohatí lidé se zaměřují na zisk."
7. "Průměrní lidé nikdy nespojují peníze se zdravím. Bohatí lidé vědí, že jim peníze mohou zachránit život."
8. "Průměrní lidé věří, že si musí vybrat mezi tím, jestli chtějí mít velkou rodinu a tím, jestli chtějí být bohatí. Bohatí lidé vědí, že mohou mít všechno."
9. "Průměrní lidé hrají na jistotu s penězi. Bohatí lidé vědí, kdy je čas na riskování."
10. "Průměrní lidé se nechají vystresovat penězi. Bohatí lidé nachází klid v bohatství."

Další pohled na to, jak rozdílně vnímají svět bohatí a chudí uvádí také Tabulka 1.

Tabulka 1: Jak vnímají svět bohatí a chudí lidé

BOHATÍ	CHUDÍ
přebírají zodpovědnost za svůj život a sami si ho vytváří	věří na osud a náhodu, a proto zodpovědnost přenechávají jiným
vždy hrají tak, aby vyhráli	hrají tak, aby nepřehráli
jsou odhodlaní udělat všechno proto, aby dosáhli svého cíle	chtěli by být bohatí
pokud narazí na nějaký problém, vidí v tom příležitost, jak ho vyřešit a posunout se dál	každý problém je pro ně překážka, která jim brání být úspěšnými
na úspěšné lidi hledí s obdivem, potkávají se s nimi a napodobují je	nenávidí bohaté, potkávají se jen se sobě rovnými
soustředí se na svoje silné stránky a umí je prodat za vysokou cenu	neumí se prodat, podceňují se, bojí se požádat o zvýšení platu
nechávají si platit za výkony a dosažené výsledky	souhlasí s hodinovou mzdou v práci
zaměřují se na vybudování majetku, neustále šetří, investují a vedou jednoduchý životní styl	sledují svůj příjem a snaží se o větší výplatu, která jim zaručuje vyšší životní úroveň
nechávají peníze, aby pracovali pro ně, pobírají i pasivní příjmy	pracují za peníze, mají jen aktivní příjem
dávají velký důraz na úroveň vzdělání, neustále se učí, navštěvují semináře a čtou odbornou literaturu	myslí si, že všechno ví, nečtou a pokud ano, tak detektivky, anebo krásnou literaturu
uvažují dlouhodobě, žijí pro budoucnost	žijí pro dnešek, tady a teď

Zdroj: [94]

3 FINANČNÍ GRAMOTNOST A FINANČNÍ VZDĚLÁVÁNÍ

Přesto, že si spousta lidí stále neuvědomuje potřebnost vzdělávání v oblasti financí a nepovažuje to za důležité, hraje vzdělávání v oblasti osobních i rodinných financí zásadní roli. Finanční gramotnost neovlivňuje pouze samotného jedince, ale i jeho okolí, rodinu, přátele a budoucí generace. Většina nových spotřebitelů je v současnosti v rozvíjejících se ekonomikách, kde je ochrana spotřebitele a finanční gramotnost prozatím v plenkách. Přitom finanční gramotnost a finanční vzdělávání může být efektivní formou ochrany spotřebitele, jak o tom svědčí pozitivní zkušenosti ekonomicky vyspělých států. Vzdělaný spotřebitel může pochopit informace, jaké jsou mu poskytovány, a pak dělat informovaná rozhodnutí. Finanční vzdělávání ovšem nemůže nahradit regulaci, může pouze doplňovat účinnou zákonnou a regulační finanční ochranu spotřebitele. Dnes již víme, že finanční vzdělání nedokáže změnit rozhodování spotřebitele a rozvinout jeho sebevědomí. [18]

Třetí kapitola se již přímo věnuje finanční gramotnosti, zejména se zaměřuje na vývoj FG, základní pojmy související s tématem a zobrazuje schéma finanční gramotnosti, které je podkladem pro další část práce, ve které jsou podrobně rozebrány jednotlivé složky, především hlavní tři skupiny: cenová, peněžní a rozpočtová gramotnost. Dále kapitola zahrnuje výčet faktorů ovlivňující nutnost finančního vzdělávání.

3.1 Vývoj finanční gramotnosti

Již v roce 1930 napsal Dr. Karel Engliš jako součást Předmluvy k 1. vydání Malé finanční vědy následující slova: *„V demokracii, která jest postavena na všeobecném hlasovacím právu, jsou všichni občané povoláni ke správě veřejných hospodářství, protože volí své zástupce pro přímou správu těchto hospodářství... Má-li demokracie splniti své historické poslání, potřebuje lidí, nejen takových, kteří při správě veřejných zájmů nemyslí na sebe, nýbrž i takových, kteří veřejnému hospodářství rozumějí. Vládě demokratické působí největší obtíže, že správcové veřejných zájmů nedovedou se při jejich správě povznést nad své zájmy soukromé nad stranické, anebo že prostě nerozumějí problémům, před které jsou postaveni. Obojí demokracii diskredituje. A přece není spásy pro národy mimo demokracii. Demokracie vyžaduje tedy charakterů a vzdělání.“* Jakoby pan profesor Karel Engliš, který byl mimo jiné šestkrát ministrem financí a dlouholetým guvernérem Národní banky za první Československé republiky, již tehdy viděl současnou dlouhotrvající krizi a devastaci České republiky v oblasti ekonomické, politické i mravní a snažil se nám již tehdy dát návod, jak z této krize. [5]

Historicky tedy není finanční gramotnost nic nového a dříve znamenala, jako základ výchovy mladých v rodině i ve škole, v podstatě umění nebo schopnost hospodařit se svým majetkem a penězi. Na pracovitosti a schopnosti hospodařit a šetřit byla již v první republice založena prosperita celé československé společnosti. Konzumní trendy představované různými subjekty, které nyní válčují celý svět, u nás našly nepřipravenou a v pravém slova smyslu finančně negramotnou společnost, která jim umožňuje vytvářet obrovské zisky bez ohledu na osobní, sociální i celospolečenské dopady. Na konci 20. st. a na počátku 21. st. získává finanční gramotnost vážnost a pozici, která jí právem náleží. Je nyní základem prevence proti předlužení a tedy i sociálnímu vyloučení. Výuka finanční gramotnosti je rovněž jedním ze základních nástrojů aktivní politiky zaměstnanosti nejen v ČR. [5]

V Evropě se systémový přístup k finančnímu vzdělávání datuje rokem 2003, kdy Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD) vytvořila Projekt finančního vzdělávání. Systémy finančního vzdělávání (finanční gramotnosti) se navzájem velmi liší napříč Evropskou unií. Velmi dobrá situace vzdělávání FG je ve Velké Británii, Německu nebo Rakousku. Dobře jsou na tom také Nizozemsko a Francie. Rovněž v USA existuje od roku 2003 Národní strategie finančního vzdělávání (The National Strategy for Financial Literacy), kterou vydala Komise pro finanční gramotnost a vzdělávání založená Kongresem na základě zákona. Tato strategie postihuje všechny skupiny obyvatelstva, od dětí až po důchodce. Součástí této strategie je i motivace zaměstnavatelů, aby svým zaměstnancům umožňovali vzdělávat se ve FG. [5]

V České republice se o vytvoření uceleného systému vzdělávání FG pokoušelo několik subjektů a první dílčí pokusy o finanční vzdělávání sahají v polistopadové historii hluboko do 90. let. Na základě těchto výzev bylo vydáno usnesení vlády České republiky č. 1594 ze dne 7. prosince 2005 o zlepšení podmínek v bankovním sektoru, jehož součástí je zlepšení podmínek pro spotřebitele na finančním trhu, ale především úkol vybudování systému FG na základních a středních školách. Na základě tohoto usnesení vznikla mezirezortní skupina Ministerstva financí ČR, Ministerstva průmyslu a obchodu ČR a Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR, která postupně vytvořila návrh systému finančního vzdělávání a především definovala základní standardy finanční gramotnosti. [5]

3.2 Základní pojmy

Zájem o pochopení finanční gramotnosti a problémů s osobními a rodinnými financemi a jejich řešení se dostává do popředí diskuzí vlád, finančních institucí, politických stran, médií, sociologů a dalších subjektů. Podepisuje se na tom fakt, že jsou k dispozici statistiky o alarmujícím zadlužení domácností, které nemá ani tendenci stagnovat, ani v čase klesat. Hlavním cílem snah vládních agentur a národních strategií finančního vzdělávání je zlepšit sebeuvědomění spotřebitelů ve vztahu k osobním a rodinným financím. Řízení a správa peněz domácnosti může být totiž pro některé skupiny občanů složitá v důsledku rostoucí komplexnosti a různorodosti nabízených finančních produktů a služeb. [18]

V materiálech publikovaných ve Spojených státech, Velké Británii, Kanadě, Austrálii, OECD a Evropské unii najdeme pojmy finanční způsobilost (financial capability), finanční gramotnost (financial literacy) a finanční vzdělávání (financial education). Pojem finanční způsobilost nachází uplatnění ve Velké Británii a Kanadě a pojem finanční gramotnost se obvykle používá v Austrálii a USA. [53]

3.2.1 Finanční způsobilost

Finanční způsobilost je chápána jako soubor finančních znalostí, dovedností a odpovědnosti. *Finanční znalosti a inteligence* jsou definovány jako schopnost být rozumný a umět manipulovat s penězi v jejich různých formách, použití a funkcích, včetně co nejlepšího vypořádání se s každodenními finančními záležitostmi a učinění správných rozhodnutí k uspokojení svých potřeb. *Finanční dovednosti a kompetence* jsou popisovány jako schopnost aplikovat znalosti a porozumění v celé řadě událostí včetně předvídatelných i neočekávaných a také schopnost řešit každý finanční problém nebo příležitost. *Finanční odpovědnost* je pak schopnost ocenit širší dopad finančního rozhodnutí na osobní situaci, rodinu a širší společenství osob a také pochopit práva, povinnosti, zdroje pomoci a odborné vedení. Tudíž finančně způsobilý jedinec je ten, který má schopnosti a sebedůvěru uvědomit si finanční možnosti, vědět kam jít pro pomoc, aby mohl činit informovaná rozhodnutí a aby přijal účinná opatření ke zlepšení svého finančního blahobytu. [53]

3.2.2 Finanční gramotnost

Finanční gramotnost bývá definována **konceptně** (hovoří se o koncepční definici) a **funkčně** (jde o funkční neboli pracovní definici). Koncepční definice finanční gramotnosti vysvětluje abstraktní koncepty konkrétními pojmy. Funkční definice převádí tyto pojmy na měřitelná kritéria – v podstatě kritéria pro měření stupně finanční gramotnosti. [18]

Koncepční definice ve své nejjednodušší podobě praví, že finanční gramotnost znamená osobní odpovědnost za hospodaření s penězi. Jiné je vymezení, které je rovněž velice srozumitelné a jednoduché, a to těmito slovy: „mít znalosti, dovednosti a schopnosti a také sebedůvěru činit odpovědná finanční rozhodnutí“. Z definice je patrné, že finanční gramotnost je užší pojem než finanční kvalifikace (způsobilost), protože důraz je kladen na objektivní znalosti specifických témat, která se vztahují k penězům, ekonomii nebo finančním záležitostem, a také na subjektivní sebereflexi na poli sebedůvěry. [18]

Funkční definice vysvětluje, jak pojmout koncepční definici, která je abstraktní, a jak změřit finanční gramotnost pomocí hmatatelných ukazatelů, např. jaké jsou příjmy domácnosti, jaký je poměr dluhu jednotlivce k jeho majetku, zda existuje vlastnictví domu či zda si jedinec spoří na důchod. Funkční definice tedy označuje schopnost číst, analyzovat, řídit a komunikovat o osobních finančních podmínkách, které ovlivňují hmotnou životní úroveň. Funkční definice slouží k hodnocení a srovnávání finanční gramotnosti, a to ve výzkumu, studiích a programech finančního vzdělávání. [18]

Další pojetí finanční gramotnosti lze uvést podle **Davidu L. Remunda**, který praví, že finanční gramotnost je „stupeň, který vyjadřuje, nakolik člověk rozumí klíčovým finančním koncepcím a má schopnost a sebedůvěru hospodařit s osobními financemi, že jeho krátkodobá rozhodnutí jsou vhodná a své finance plánuje jasně a s dlouhodobou perspektivou při smysluplném zohlednění životních událostí a měnících se ekonomických podmínek“. Na tuto definici lze nahlížet jako na jakýsi můstek od koncepční k funkční definici. [18]

3.2.3 Finanční vzdělávání

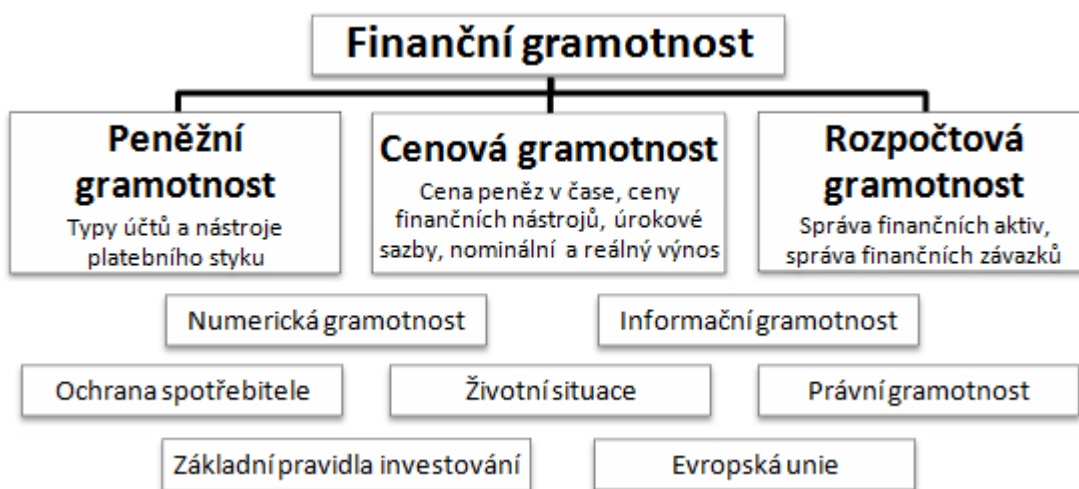
Jak uvádí Robert T. Kiyosaki ve své knize *Zvyšte své finanční IQ* jedním z největších nedostatků vzdělávacího systému je skutečnost, že studentům není poskytnuto dostatečné vzdělání v oblasti financí. Autor zastává názor, že nedostatečné poskytování finančního vzdělání v našem školním systému je krutou a hanebnou chybou. V dnešním světě je finanční gramotnost pro přežití naprosto zásadní věcí, bez ohledu na to, jste-li bohatí nebo chudí, chytrí nebo hloupí. Většina z nás ví, že žijeme v době informací. Problémem informačního věku je informační přetíženost. Dnes existuje příliš mnoho informací. Bez vzdělání v oblasti financí nemohou lidé proměnit informace v užitečné poznání. Bez finanční gramotnosti mají lidé finanční problémy. Lidé nemající finanční vzdělání se snaží najít někoho, kdo by jim řekl, co mají dělat. A většina finančních expertů jim doporučí, ať tvrdě pracují, ukládají peníze, zbaví se dluhů, žijí skromně a investují do dobře diverzifikovaného portfolia otevřených podílových fondů. [36]

Finanční vzdělávání může spotřebitelům pomoci porozumět hospodaření s penězi a přizpůsobovat se změnám svých potřeb, životním událostem a podmínkám v ekonomice. V lidské komunitě platí, že jedinec se vzdělává, aby byl gramotný. Z toho si můžeme dovodit, že finanční vzdělávání vede k finanční gramotnosti. Zjednodušeně lze říci, že finanční gramotnost charakterizuje stupeň a finanční vzdělávání je procesem, jehož prostřednictvím si investoři a spotřebitelé finančních produktů zdokonalují své porozumění finančním produktům a konceptům a s pomocí informací, instrukcí a rad rozvíjejí své dovednosti, schopnosti, sebedůvěru stát se vnímavějšími k finančním rizikům a příležitostem, činit informované volby, vědět, kam se obrátit pro pomoc a udělat jiné účinné kroky ke zlepšení svého finančního zdraví. [18]

3.3 Základní schéma finanční gramotnosti

Ing. Miroslav Škvára působící jako investiční zprostředkovatel a lektor finanční gramotnosti nabízí ve své knize Finanční gramotnost pohled na problematiku FG, který uspořádal do tří hlavních pilířů – peněžní, cenové a rozpočtové gramotnosti. Těm věnuje v učebnici největší prostor. Dále předkládá čtenáři sedm gramotností, které je možné považovat za nadstavbu a dotvoření celku. [83], [85]. Schéma zachycuje Obrázek 4.

Obecně není však zcela jednoduché sjednotit pohledy různých autorů na finanční gramotnost. Každý se na to dívá z jiného hlediska a existuje tak mnoho rozdílných členění. Lze si to demonstrovat na příkladu daňového systému, který je v publikaci Ing. Miroslava Škváry zařazen do cenové gramotnosti, kdežto v knížce Zdeňka Balabána [5] je uveden v gramotnosti rozpočtové.

Obrázek 4: Základní schéma finanční gramotnosti

Zdroj:[83]

3.4 Peněžní gramotnost

Peněžní gramotnost představuje kompetence nezbytné pro správu hotovostních a bezhotovostních peněz, transakcí s nimi a dále správu nástrojů k tomu určených (např. běžný účet, platební nástroje apod.). [15] Historie peněz a jejich funkce byla již probrána v první kapitole, v této části práce bude tedy zmíněn navíc běžný účet, platební karty a další nástroje platebního styku jako jsou příkaz k úhradě a k inkasu, šek, směnka. Mezi další instrumenty by patřil také dokumentární akreditiv a dokumentární inkaso, ale vzhledem k jejich nízké míře využitelnosti v běžném životě se jim práce nebude více věnovat. Všechny operace mohou být vedeny jak v domácí tak zahraniční měně.

3.4.1 Domácí a zahraniční měna

Domácí měnou nazýváme konkrétní druh peněz upravený právním řádem určitého státu. Jde o zákonné platidlo, které platí na vymezeném území. Domácí měnou platnou na území České republiky je česká koruna. Právní rámec definuje zacházení s domácí měnou, obsahuje mimo jiné [5]:

- automatickou účast občana daného státu na peněžním systému v jeho domácí měně;
- povinnost daňového poplatníka platit daně v domácí měně;
- povinnost měnu přijmout;
- zákaz kumulace a poškozování měny.

Zahraňními měnami rozumíme všechny ostatní měny kromě měny domácí, tj. koruny české. Konkrétní měna může být platná společně pro území několika států, jako např. euro. S pojmy domácí a zahraniční měna souvisí další pojem, který je nutné vysvětlit, a to je konvertibilita (směnitelnost) měny. Konvertibilita konkrétní měny znamená, že je směnitelná s jinými měnami v určitém kurzu. Množství dané zahraniční měny, které si můžeme nakoupit (směnit) za koruny, určuje její aktuální měnový (směnný) kurz. Měnový kurz je cena jednotky měny vyjádřená v jednotkách měny jiné. [5]

3.4.2 Nástroje hotovostního a bezhotovostního platebního styku

Základním nástrojem pro bezhotovostní ale i hotovostní platební styk je **běžný účet**. Jedná se o účet (konto), který vede banka pro klienta, jehož hlavní funkcí je provádění platebního styku. Banka zřizuje běžný účet na základě žádosti klienta. Ke vzniku běžného účtu je zapotřebí písemné smlouvy mezi bankou a klientem. Při zřízení účtu sděluje majiteli

účtu bankovní spojení (číslo účtu). Při uzavírání smlouvy o zřízení a vedení běžného účtu musí klient prokázat bance svoji totožnost, anonymní běžné účty banky nezřizují. Pouze majitel účtu je oprávněn nakládat s účtem, jiná osoba jen na základě zvláštní plné moci udělené majitelem účtu. [17]

Na běžný účet pak navazují další bankovní produkty jako je platební karta, příkaz k úhradě a inkasu, či směnka nebo šek. **Platební karta** je plastická karta, odpovídající (z hlediska materiálu, rozměrů, konstrukce) mezinárodním normám, kterou oprávněný držitel může provádět bezhotovostní platby a výběry hotovosti z běžného účtu, k němuž je karta vystavena. [72] V posledních letech došlo k prudkému nárůstu počtu držitelů karet a nezanedbatelnému rozšíření míst, kde lze platebními kartami platit nebo si vybrat peníze v hotovosti. V současné době tak známe několik druhů karet, které dělíme podle různých kritérií. Například **podle způsobu zúčtování dělíme karty na** [17]:

- **Charge Card** - karta z historického hlediska nejstarší. Úhrada plateb se provádí podle měsíčního výpisu, který zasílá vydavatel karty. Majitel karty je pak povinen ve stanové lhůtě své závazky zaplatit;
- **Credit Card** – u této karty nemá majitel povinnost splatit své závazky hned, ale má možnost čerpat revolvingový spotřební úvěr, který později splácí, avšak splátky nemusí být pravidelné, zpravidla však bývá stanovena minimální výše měsíční splátky;
- **Debit Card** – na tuto kartu jsou platby zaznamenány ihned, jakmile banka obdrží zprávu o jejich provedení. U těchto karet většinou není povolen úvěr, a tak se stávají dostupnější pro klienty a zároveň méně rizikové pro banky.

Platební karty v sobě skýtají řadu výhod, jakými je kupříkladu snadný přístup k finančním prostředkům v potřebný čas, vyšší bezpečnost, detailní a uskupený přehled výdajů nebo úspora času. Na druhou stranu však můžou být účtovány poplatky spojené s využíváním platebních karet, či riziko zneužití v případě ztráty platební karty. [17]

Příkaz k úhradě spolu s **příkazem k inkasu** lze shrnout pod jediný název bankovní převody. Příkazem k úhradě dává majitel účtu bance pokyn, aby z jeho účtu zaplatila určitou platbu třetí osobě. Buď je tento příkaz předán v písemné formě na předepsaných bankovních formulářích, nebo v současné době zřejmě nejvyužívanější formou, a to pomocí elektronického bankovníctví. Příkaz k inkasu je protikladem příkazu k úhradě. Pokyn k platbě

nedává platící, nýbrž příjemce platby. Banka tento příkaz může provést, pouze pokud se na tom předem dohodla s dlužníkem i věřitelem. [17]

Šek je cenný papír, který obsahuje příkaz bance, zaplatit z účtu dlužníka částku na šeku uvedenou, a to majiteli šeku. Podle různých údajů na šecích uvedených, lze tyto cenné papíry členit do několika skupin. Podle toho, komu má být šek proplacen rozlišujeme **šek na řad**, který je vystaven na určitou osobu s doložkou „*na řad*“ nebo i bez ní, převoditelný pomocí tzv. indosamentu neboli rubopisu. **Šek na jméno** je pak vystaven na určitou osobu s doložkou „*nikoli na řad*“. Poslední formou je **šek na majitele**, držitele, kde není uvedena konkrétní osoba, které má být zaplacen, případně uvedena je, ale s doložkou „*nebo majiteli*“. Dalšími formami šeků mohou být např. **šky křížované**, **šky k zúčtování** a **šky bankovní a soukromé**. [17]

Směnka je převoditelný cenný papír, ze kterého vyplývá dlužnický závazek, který dává směnečnému dlužníkovi povinnost zaplatit a současně majiteli směnky právo požadovat zaplacení směnečné sumy v určitém čase a na určitém místě. Vydávání a použití směnek se řídí speciálním zákonem (zákon směnečný a šekový 191/1950 Sb.). Směnka musí obsahovat podstatné náležitosti dané směnečným zákonem, její forma však není předepsaná (může být klidně sepsána v restauraci na kousek ubrousku). Na základě mezinárodní konvence přijaté většinou států má směnka stejné náležitosti ve všech zúčastněných zemích, a má proto využití i v mezinárodních obchodních vztazích. [75]

3.5 Cenová gramotnost

Jednou ze tří základních složek finanční gramotnosti je i cenová gramotnost, která zahrnuje problematiku cenových mechanismů a inflace. K pochopení je nutné orientovat se alespoň v základních makroekonomických ukazatelích národního hospodářství a v daňovém systému. [83]

3.5.1 Trh a tržní mechanismus

Trh je systém vztahů, které vznikají mezi prodávajícími a kupujícími při směně zboží a služeb a také při tvorbě cen. Trh lze chápat **prostorově** – jako místo, kde dochází ke koupi a prodeji (obchod, tržiště, burza cenných papírů apod.) nebo **funkčně** jako vztahy prodávajících a kupujících při směně, tj. vztahy nabídky a poptávky, jejichž výsledkem je cena a určitý objem prodaného, resp. nakoupeného zboží a služeb. [5]

Dělení trhů je možné z několika hledisek. Podle hlediska geografického je dělíme na trhy **místní, národní** a **světové**. Podle množství výrobců je dělíme na **individuální** (zboží pouze jednoho výrobce), **dílčí** (jen jeden druh zboží) a **agregátní** (zahrnující veškeré zboží). Trh dělíme i podle zboží na **trh výrobních faktorů, peněz** a **produktů**. [83]

Trh rovněž představuje mechanismus, který je schopen koordinovat nesmírně složitou síť ekonomických vztahů. Dává odpověď na tři základní ekonomické otázky – *co*, *jak* a *pro koho* vyrábět. O tom, *co* se bude vyrábět, rozhodují spotřebitelé (strana poptávky), *jak* se bude vyrábět, za kolik, jaké výrobní faktory použít, jakou technologii atd. určují výrobci (strana nabídky) podle cen těchto výrobních faktorů, *pro koho* se bude vyrábět a kolik daného produktu ve společnosti rozdělí, rozhodují peněžní prostředky (mzdy, renty, zisky, úroky). Základními prvky tržního mechanismu jsou tedy poptávka, nabídka a cena. [5]

3.5.2 Tržní rovnováha

Za základní elementy trhu v ekonomické teorii lze tedy považovat poptávku a nabídku. **Poptávka** je funkce, která vyjadřuje závislost poptávaného množství statku na mnoha proměnných: na ceně daného statku, na cenách dalších statků (které jsou vůči němu substituty nebo komplementy) a také na spotřebitelově důchodu. Křivka poptávky vyjadřuje závislost poptávaného množství statku na jeho ceně, *ceteris paribus* (při neměnném důchodu spotřebitele a při neměnných cenách ostatních statků). [32] Rozlišuje se poptávka individuální (poptávka jediného spotřebitele), tržní (souhrn individuálních poptávek na určitém vymezeném trhu a celková (agregátní) vyjadřující souhrn všech poptávek na trhu. K poptávce se dále váže **zákon klesající poptávky**, který vyjadřuje skutečnost, že s růstem ceny poptávané množství klesá. Klesá-li cena, stává se zboží pro spotřebitele atraktivnějším, jejich motivace ke koupi se zvětšuje, a tudíž roste i poptávané množství. [35]

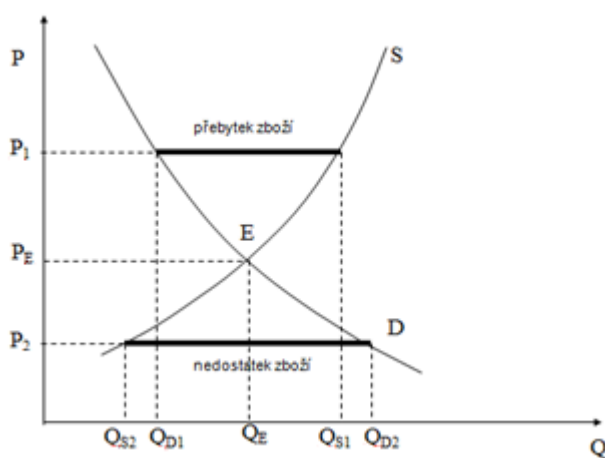
Nabídka představuje množství zboží a služeb, které jsou výrobci schopni a ochotni prodat za určitou cenu. Podobně jako u poptávky rozlišujeme nabídku individuální (nabídka jednoho výrobce), dílčí (nabídka jednoho zboží od všech výrobců) a agregátní (celková nabídka všech výrobců). Nabídková křivka neboli nabídková funkce znázorňuje množství zboží, které chtějí výrobci prodávat při různých cenách. Vyjadřuje funkční závislost nabízeného množství a ceny. [5] K nabídce se pojí další ze základních ekonomických zákonů, a to **zákon rostoucí nabídky**. Vyjadřuje skutečnost, že s růstem ceny zboží množství zboží nabízené výrobci na trhu roste. [35]

Ze zákona poptávky a nabídky vyplývá, že množství daného výrobku poptávané a nabízené se mění v různých směrech vlivem změny ceny. Při růstu ceny se poptávané

množství snižuje a nabízené množství zvyšuje. Jestliže tyto dva zákony spojíme, vidíme, že v daném čase a na daném trhu existuje pouze jediná cena daného výrobku, při které se nabízené a poptávané množství rovnají. Je to tzv. **rovnovážná cena**. [11]

Pouze při rovnovážné ceně je nabízené množství rovno poptávanému množství, označuje se proto jako **rovnovážné množství**. Bod, ve kterém se nabídka rovná poptávce, se nazývá bodem tržní rovnováhy E. Stav rovnováhy je na trhu velmi vzácný a výjimečný. Dochází zde k neustálému střetávání nabídky a poptávky, tj. prodávajících a kupujících, jejichž představy o objemu realizované produkce a zejména o ceně se liší. Ceny na trhu neustále kolísají kolem rovnovážné ceny. [5]

Pokud klesne cena zboží pod rovnovážnou úroveň, klesá zájem výrobců dané zboží vyrábět, naopak spotřebitelé chtějí toto zboží kupovat, čímž dojde k převisu poptávky nad nabídkou. Tato nerovnováha se projeví nedostatkem zboží na trhu. Naopak pokud cena zboží vzroste nad rovnovážnou úroveň, výrobci jsou motivováni zvýšit nabízené množství, ovšem spotřebitelé začnou kupovat menší množství tohoto – pro ně drahého – zboží. V důsledku toho vznikne na trhu přebytek zboží. Vše výše popsané je znázorněno na Obrázku 5. [5]

Obrázek 5: Mechanismus tržní rovnováhy podle L. Walrase

Zdroj:[11]

3.5.3 Cena

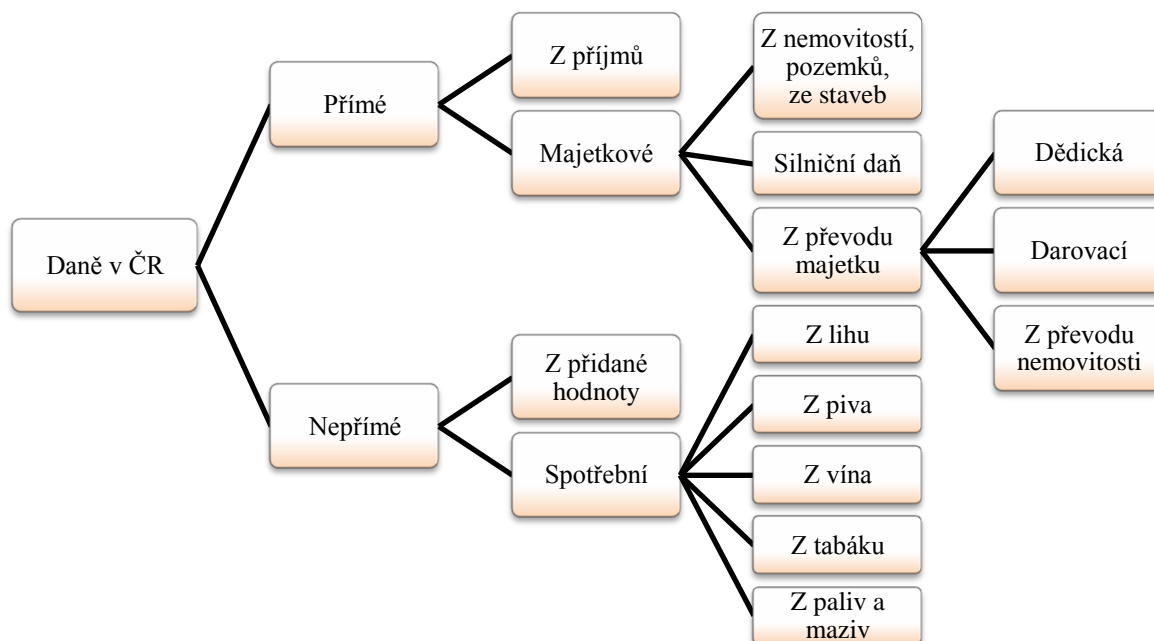
Cena znamená peněžní vyjádření hodnoty výrobku pro zákazníky, ovlivňuje poptávku, vytváří příjmy firmy. Měla by být pružná, firmy ji musí přizpůsobovat aktuální situaci na trhu. Cena by měla dlouhodobě zabezpečovat návratnost investic, dostatečnou tvorbu zisku, úhradu nákladů na výzkum a vývoj nového výrobku, podnikatelská rizika, apod. Cenu mohou ovlivňovat různé faktory, které lze rozdělit do dvou skupin a to **vnější faktory**

(struktura trhu, nabídka a poptávka, jednání zákazníků, inflace, chování konkurence a další) a **vnitřní faktory** (cíle a strategie firmy, marketingové cíle, náklady a jejich struktura). [5]

Existuje několik strategií při stanovení ceny u nových i ostatních výrobků. Pro nové výrobky se využívá např. **skimming** – není konkurence, zákazník je nezná, jsou odlišné, zvláštní, vysoká počáteční cena pro vytvoření image, zisk ve fázi uvedení a růstu, po vstupu konkurence snižování ceny; **pronikání na trh** – nový pro výrobce, nízká cena, která někdy nepokryje ani náklady, zisk ve fázi zralosti. U ostatních výrobků se využívá např. stanovení ceny ve výrobních skupinách, psychologický přístup (uvedení bez DPH, baťovské ceny, nápisy velké snížení cen, umělé slevy), diskriminační stanovení ceny (přizpůsobení ceny určitým segmentům, i když náklady jsou stejné). [83]

3.5.4 Daňový systém

Daňová soustava České republiky je pojem z oblasti ekonomiky a financí, který v České republice označuje soustavu daní státu. Je vytvářena jako provázaný systém sestavený s cílem zabezpečit příjmy státního rozpočtu, popř. příjmy rozpočtu krajů, měst a obcí, vybíráním daní. Získané prostředky jsou pak používány na zabezpečení chodu státní správy a samosprávy. Daňová politika státu je součástí hospodářské politiky státu. Daňová soustava České republiky byla uzákoněna k 1. 1. 1993 a je tvořena daněmi, které zachycuje Obrázek 6. [14]

Obrázek 6: Schéma daňové soustavy v ČR

Zdroj: upraveno podle [14]

Většinu příjmů státního rozpočtu tvoří právě daně příjmové a nepřímé, tedy daň z přidané hodnoty (DPH) a spotřební daně, proto jim bude v následujícím textu věnována větší pozornost. Pro **daň z příjmů fyzických osob** byla od zdaňovacího období 2008 zavedena jednotná sazba pro daň z příjmů fyzických osob, která je stanovena ve výši 15 % (včetně sazby pro výpočet měsíčních záloh u zaměstnanců). Dále došlo ke sjednocení sazeb pro daň vybíranou srážkou podle zvláštní sazby daně z příjmů fyzických osob plynoucích ze zdrojů na území České republiky a stanovení horní (nejvyšší) sazby u této daně ve výši 15 %. Daňová sazba u **daně z příjmů právnických osob** je počínaje rokem 2009 stanovena ve výši 20 %, a od roku 2010 ve výši 19 %. Od roku 1992 (sazba 42 %) do roku 2010 došlo ke snížení daňové sazby o 23 p. b. (Investiční fondy, investiční společnosti, podílové fondy a instituce penzijního pojištění podléhají nižší sazbě daně, která od roku 2004 činí 5 %.) [60]

Daň z přidané hodnoty je harmonizována s příslušnými předpisy Evropské unie. Podléhá jí naprostá většina zdanitelného plnění v České republice i zboží z dovozu. Základní sazba daně je stanovena ve výši 21 % a snížená sazba je stanovena ve výši 15 %. Většina zboží a služeb podléhá základní sazbě daně. Do snížené sazby jsou zařazeny např. potraviny, léky, tiskoviny, hromadná pravidelná osobní doprava, pohřební služby, vodné a stočné, kulturní činnosti. Povinnost registrace je stanovena osobám, jejichž roční obrat přesáhl 1 milion Kč za předchozích nejvýše 12 kalendářních měsíců. Daň je placena měsíčně nebo čtvrtletně v závislosti na výši obratu plátce daně. [60] Od 1. ledna 2015 se předpokládá zavedení druhé snížené sazby daně ve výši 10 % na léky, knihy a nenahraditelnou dětskou výživu. [70]

Rovněž **spotřební daně** jsou harmonizovány s příslušnými směnicemi. Spotřebním daním podléhají minerální oleje, líh, pivo, víno a tabákové výrobky. Daně jsou stanoveny pevnými sazbami (s výjimkou cigaret, kde jsou tvořeny kombinací pevné sazby a procentuální částky z konečné maloobchodní ceny). Zdaňovacím obdobím je kalendářní měsíc. Cla jsou regulována celním kodexem EU, sazby jsou stanoveny společným celním sazebníkem. Ostatní nepřímé daně zahrnují například poplatky za znečištění vzduchu či vody a poplatky za odpad. [60]

Od roku 2014 navíc zaniká zákon o dani dědické, dani darovací a dani z převodu nemovitostí, přičemž první dvě daně jsou včleněny do zákona o daních z příjmů a daň z převodu nemovitostí je nahrazena novou daní, daní z nabytí nemovitých věcí. Další daně nebudou vzhledem k šíři daného tématu v práci podrobněji rozebírány. [44]

3.5.5 Hrubý domácí produkt

Prvním klíčovým makroekonomickým ukazatelem, kterému bude věnována pozornost, je hrubý domácí produkt (HDP). Hrubý domácí produkt zachycuje tržní hodnotu veškerých finálních statků a služeb vyprodukovaných v určité ekonomice za určité časové období. Pod pojmem „tržní hodnota“ máme na mysli, že hrubý domácí produkt je vyjádřen v tržních cenách, neboli v cenách, které běžně platíme v obchodech, tzn. včetně nepřímých daní. Pod pojmem „finální statky“ máme na mysli ty statky, které slouží ke konečné spotřebě či vývozu. Pod pojmem „v určité ekonomice“ máme na mysli, že statky a služby jsou vyrobeny na území daného státu, např. na území České republiky. [18]

K měření hrubého domácího produktu ekonomiky se používají tři metody. První z nich je **výdajová metoda**, která je založena na součtu výdajů, které byly vynaloženy domácnostmi, firmami, vládou a zahraničními subjekty na nákup zboží a služeb vyprodukovaných v dané zemi a v daném roce. U spotřebních výdajů domácností je třeba zmínit tu skutečnost, že tvoří největší část HDP, běžně více než polovinu. Z toho je zřejmé, že pokud domácnosti omezí svou spotřebu (např. z důvodu nejistoty ohledně budoucího vývoje, z důvodu omezení jejich příjmu apod.), bude to mít významný dopad na celý hrubý domácí produkt. [5], [18]

Druhým způsobem zjišťování hrubého domácího produktu je **důchodová metoda**. Jinak také příjmová metoda je založena na součtu příjmů (důchodů) ekonomických subjektů, které jim plynou z vlastnictví výrobních faktorů, jež byly na tvorbu HDP použity. Jedná se o součet mezd (hrubých mezd plus dalších nákladů firem na práci, včetně příspěvků na sociální a zdravotní pojištění), úroků, zisků firem, rent a příjmů ze samozaměstnání. Součet všech důchodů plynoucích ze služeb výrobních faktorů nazýváme **národní důchod (NI)**. Souhrn příjmů (důchodů) je nižší než HDP, a to konkrétně o část, která je odčerpávána v podobě nepřímých daní do státního rozpočtu a do amortizačních fondů. Při výpočtu HDP důchodovou metodou proto musí být k národnímu důchodu přičteny nepřímé daně a amortizace (odpisy) a odečteny subvence. [5]

Posledním způsobem je pak metoda založená na sumarizaci hodnot přidaných zpracováním neboli **výrobní metoda**. Výrobní metodou se získá hrubý domácí produkt tak, že se sečte produkce v jednotlivých odvětvích či na jednotlivých stupních výroby. Při sčítání produkce se musí dávat pozor, aby bylo opravdu započteno jen to, co bylo na daném stupni výroby skutečně vytvořeno. [18]

V souvislosti s HDP se lze setkat s pojmem stínová ekonomika, která hrubý domácí produkt deformuje. Jedná se o činnosti, které nejsou zdaňovány, jsou produkovány mimo

oficiální ekonomiku, nejsou vykazovány v oficiálních statistikách. Jde především o ilegální aktivity, celní úniky, neúplné vykazování informací a s tím spjaté daňové úniky. [83]

Pro úplnost je dále potřeba objasnit pojmy nominální a reálný hrubý domácí produkt. **Nominální HDP** je hrubý domácí produkt vyjádřený tržními cenami sledovaného období neboli tzv. cenami běžného období. Jestliže porovnááme HDP mezi jednotlivými roky (sledovanými obdobími), vyvstává při použití cen běžného období otázka, zda je změna HDP způsobena změnou fyzického objemu produkce statků a služeb, nebo změnou cen těchto statků a služeb (případně změnou jak objemu, tak cen statků a služeb). HDP, který zachycuje pouze změnu fyzického objemu produkce, se nazývá **reálný HDP**. Pro jeho vyjádření se používají stálé ceny neboli ceny výchozího (základního) roku. Rozdíl mezi reálným a nominálním HDP v jednotlivých letech je tedy způsoben změnou cen. Výjimkou je samozřejmě výchozí rok, kdy reálný a nominální HDP je totožný. Pro eliminaci cenových změn používáme tzv. **deflátor HDP**. Deflátor HDP je vlastně cenový index a můžeme ho definovat podle vzorce 1 následovně [54]:

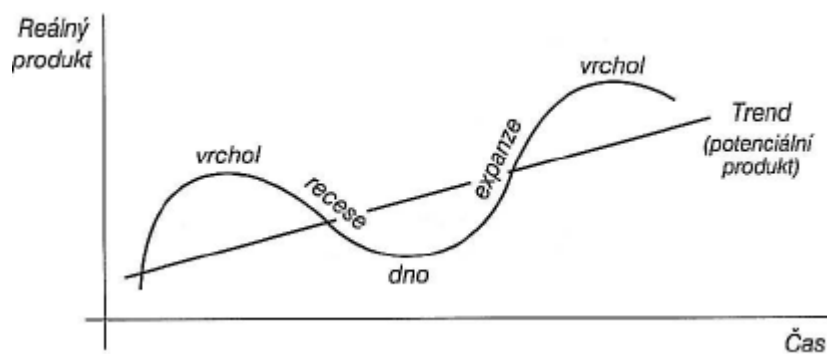
$$\text{deflátor HDP} = \frac{\text{nominální HDP}}{\text{reálný HDP}} * 100 \quad (1)$$

3.5.6 Hospodářský cyklus

Pod pojmem „hospodářský cyklus“, který je zachycen na Obrázku 7, si lze jednoduše představit kolísání reálného hrubého domácího produktu v čase. Hospodářský cyklus má dvě fáze: recesi a expanzi, které jsou od sebe odděleny dnem a vrcholem. Lze říci, že žádné dvě recese či dvě expanze nejsou nikdy zcela identické. Přesto lze nalézt některé obecné charakteristiky platné pro všechny recese a expanze. [18]

Ve fázi recese reálný produkt klesá, ekonomika se posouvá pod svůj potenciální produkt. Firmám se hromadí zásoby, začnou omezovat investice a svou produkci. V důsledku toho roste nezaměstnanost, lidé mají nižší příjmy, a proto omezují svou spotřebu. Nastává pokles reálného produktu. Ve fázi expanze produkt roste, ekonomika se posouvá nad svůj potenciální produkt. Firmy nabírají nové pracovníky, zvyšují výrobu a začínají investovat. Lidem rostou příjmy, zvyšují své spotřební výdaje. Reálný produkt roste. [54]

V souvislosti s hospodářským cyklem se lze také setkat s pojmem „mezera produktu“, což není nic jiného než odchylka skutečného reálného produktu od potenciálního produktu. V případě kladné mezery produktu je skutečný produkt nad potenciálním produktem, v případě záporné mezery produktu je skutečný produkt pod potenciálním produktem. [54]

Obrázek 7: Hospodářský cyklus

Zdroj:[54]

3.5.7 Inflace

Inflace je jedním z fenoménů vývoje ekonomik, který budí značnou pozornost nejen mezi ekonomy, ale i mezi politiky a obyčejnými lidmi. Inflace je chápána jako něco, co má negativní dopad na život lidí. Vlády a centrální banky proto často zasahují, aby inflaci snížily. Obecně je možné říci, že inflace není v posledních letech ve většině vyspělých zemí klíčovým makroekonomickým problémem. [54]

Existuje celá řada definic inflace. Všechny se však shodují na tom, že inflace znamená znehodnocení peněz. Ukazatelem, který inflaci charakterizuje, je roční tempo růstu cen, které vyjadřuje, jakým tempem rostou v průměru všechny ceny – tzv. cenová hladina. [5]

Cenová hladina je průměrnou cenovou hladinou v ekonomice. Není to tedy cena jednoho statku či jedné služby, ale je to průměr cen více statků a služeb, někdy dokonce všech statků a služeb. Cenová hladina se zjišťuje k určitému časovému okamžiku. Porovnáváme-li cenovou hladinu k jednomu časovému okamžiku s cenovou hladinou k druhému časovému okamžiku a vyjádříme-li tento rozdíl v procentech, dostáváme míru inflace. Míru inflace tedy můžeme definovat jako růst průměrné cenové hladiny. [18]

Ke zjištění všeobecné cenové hladiny se běžně využívají tři základní cenové indexy [54]:

- index spotřebitelských cen (CPI);
- index cen výrobců (PPI);
- deflátor hrubého domácího produktu.

V ekonomice může nastat i opačná situace – **deflace**, tj. snížení cenové hladiny (při záporném ukazateli míry inflace). Dále je možné se setkat s pojmem **dezinflace**, kdy dochází ke zpomalování tempa růstu cenové hladiny neboli snižování míry inflace.

Pokud se míra inflace zvyšuje, hovoříme o **akcelerující inflaci**. Znamená to, že cenová hladina se zvyšuje rostoucím tempem a její procentní nárůst je v dalším období vyšší než v předcházejícím (např. v jednom roce 2 %, v druhém roce 3% a ve třetím roce 5 %). S inflací souvisí i další dva pojmy – **stagflace** a **slumpflace**. **Stagflace** představuje situaci, kdy dochází k růstu cenové hladiny a nulovému hospodářskému růstu (stagnaci ekonomiky), **slumpflace** znamená růst cenové hladiny s poklesem reálného HDP. [5]

3.5.8 Nezaměstnanost

Nezaměstnanost je podstatnou kvalitativní charakteristikou spojenou s existencí tržního prostředí. Představuje setrvalý projev nerovnováhy mezi nabídkou a poptávkou na trhu práce ve smyslu převisu nabídky práce nad poptávkou po práci. [18]

Nejdříve je třeba si vysvětlit, koho lze chápat jako nezaměstnaného. Obyvatelstvo dané země lze rozdělit do dvou základních skupin. První je **ekonomicky aktivní obyvatelstvo**, kterému se také říká pracovní síla. Druhou skupinou je **ekonomicky neaktivní obyvatelstvo**. Ekonomicky aktivní obyvatelstvo se dále člení na zaměstnané a nezaměstnané. **Zaměstnaní** jsou osoby, které jsou starší 15 let a mají placené zaměstnání nebo jsou zaměstnány ve vlastním podniku. **Nezaměstnaní** jsou osoby starší 15 let, které splňují následující podmínky: nejsou zaměstnané nebo sebezaměstnané; aktivně hledají práci; jsou schopné nastoupit do práce nejpozději do 14 dnů. Ty osoby, které nevyhovují kritériu zaměstnaných nebo nezaměstnaných, tvoří skupiny **ekonomicky neaktivních obyvatel**. Jde zejména o děti (osoby mladší 15 let), studenty, důchodce, osoby na rodičovské dovolené atd. [54]

Ve statistikách se jako ukazatel nezaměstnanosti uvádí **míra nezaměstnanosti**, tj. poměr nezaměstnaných k disponibilním pracovním silám (součtu zaměstnaných a nezaměstnaných). [18] V rámci České republiky se pracuje se dvěma ukazateli míry nezaměstnanosti, a to s novým ukazatelem nazvaným „*Podíl nezaměstnaných osob*“, který nahradil od ledna roku 2013 dříve využívaný ukazatel registrované míry nezaměstnanosti. Nový ukazatel vyjadřuje podíl nezaměstnaných ze všech obyvatel v daném věku, zatímco původní míra nezaměstnanosti poměřovala uchazeče o zaměstnání pouze k ekonomicky aktivním osobám. Druhým ukazatelem je *obecná míra nezaměstnanosti*, která se dle metodiky výpočtu ČSÚ počítá v rámci Výběrových šetření pracovních sil (VŠPS), vycházející z doporučení Eurostatu a Mezinárodní organizace práce ILO. [95]

Stejně jako se můžeme setkat s různými ukazateli nezaměstnanosti, existují i různé **druhy nezaměstnanosti**. Podle příčin vzniku se rozlišuje nezaměstnanost frikční, sezónní, strukturální a cyklická. **Frikční nezaměstnanost** vzniká, pokud se lidé dobrovolně vzdají

svého zaměstnání, protože hledají jiné. Trvání frikční nezaměstnanosti je obvykle determinováno časem, který lidé potřebují pro získání nového zaměstnání. **Sezónní nezaměstnanost** vzniká v důsledku pravidelných výkyvů poptávky po práci v odvětvích, kde produkce závisí na počasí a ročním období, např. v zemědělství, lesnictví, cestovní ruch apod. **Strukturální nezaměstnanost** vzniká, jestliže nabídka práce v určitých odvětvích (profesích a regionech) je vyšší než poptávka po práci v daných odvětvích a jestliže lidé hledající práci nemají předpoklady (zejména požadované schopnosti) k tomu, aby si na jiných trzích práce našli jinou práci. **Cyklická nezaměstnanost** pak vzniká v důsledku cyklických změn hospodářství a výrazně se prohlubuje v období hospodářského poklesu. Další druhy nezaměstnanosti mohou být rozlišeny např. podle délky trvání na **krátkodobou**, která trvá několik málo týdnů až měsíců a **dlouhodobou nezaměstnanost**, která trvá déle než šest měsíců (dle metodiky Ministerstva práce a sociálních věcí), respektive dvanáct měsíců (dle metodiky Evropského statistického úřadu). [18]

Nezaměstnanost stejně jako inflace má řadu negativních dopadů, které lze rozdělit na ekonomické a sociální. Z **ekonomického hlediska** nezaměstnanost znamená plýtvání zdroji, které má ekonomika k dispozici. Jestliže je míra nezaměstnanosti vyšší než přirozená míra nezaměstnanosti², ekonomika vyprodukuje méně, než by mohla na úrovni potenciálního produktu. Z pohledu **sociálních dopadů** je s nezaměstnaností často spojena kriminalita, alkoholismus, sebevraždy atd. Tato negativa rostou zejména s prodlužující se dobou, po kterou je člověk nezaměstnaný. [54]

Za konkrétní negativní důsledek nezaměstnanosti lze také považovat předlužení, které znamená pro mnoho lidí tíživou životní situaci, kdy se lidé nejprve zadluží a následně nejsou schopni své dluhy splácet. Splátky dluhů řeší dalšími dluhy. Problém nadměrného, neuváženého a nezodpovědného zadlužení a následného předlužení je průvodním jevem a jistým důsledkem moderního životního stylu. Takto zadlužení lidé jsou pak odkázáni na pomoc státu a výplatu sociálních dávek. Tato pomoc však není účinná, pokud lidé sami neusilují o dosažení a zvýšení vlastního příjmu vlastním přičiněním, a to především vlastní prací a vlastním uplatněním na trhu práce. [18]

² Plnou zaměstnanost můžeme definovat jako zaměstnanost, které je dosaženo, jestliže ekonomika pracuje na hladině potenciálního produktu. Obráceně, z hlediska míry nezaměstnanosti, je potenciální produkt takový, který je dosahován při tzv. přirozené míře nezaměstnanosti. Z toho vyplývá, že pokud existuje plná zaměstnanost, existuje přece jenom určitá míra nezaměstnanosti, kterou nazýváme přirozenou. [54]

Mezi skupiny nejvíce ohrožené nezaměstnaností a předlužením patří [18]:

- lidé předdůchodového věku;
- lidé ze střední nebo nižší sociální vrstvy;
- lidé s nedostatečným vzděláním a nízkou kvalitací;
- lidé dlouhodobě nezaměstnaní, jež ztratili zájem hledat jinou práci;
- lidé dlouhodobě nemocní a trvale zdravotně postižení;
- lidé s nízkými příjmy a vysokými životními náklady;
- lidé s vleklými problémy v soukromém a rodinném životě;
- a další.

Předpokladem prevence a řešení problému nezaměstnanosti a předlužení je **individuální odpovědnost jedinců**. Každý musí být veden k odpovědnosti za vlastní rozhodování a jednání, které zahrnuje jak hledání vhodného způsobu zaměstnání, tak hledání „vhodného způsobu zadlužení“. K tomu lidé potřebují odpovídající znalosti, dovednosti a další vlastnosti. Základem prevence a řešení problému nezaměstnanosti a předlužení je proto soustavné **celoživotní vzdělávání** pro úspěšný život a práci ve společnosti, včetně odpovídající **finanční gramotnosti**. Nedostatečná finanční gramotnost je vnímána jako hlavní příčina nežádoucího nadměrného a neuváženého předlužení mnoha lidí. [18]

3.6 Rozpočtová gramotnost

Rozpočtovou gramotnost představují kompetence nezbytné pro správu osobního/rodinného rozpočtu (např. schopnost vést rozpočet, stanovovat finanční cíle, rozhodovat o alokaci finančních zdrojů) a zahrnuje i schopnost zvládat různé životní situace z finančního hlediska. Rozpočtová gramotnost obsahuje vedle výše popsané obecné složky také dvě složky specializované na správu finančních aktiv (např. vkladů, investic a pojištění) a správu finančních závazků (např. úvěrů). To předpokládá v obou případech orientaci na trhu různě komplikovaných finančních produktů a služeb, schopnost mezi sebou jednotlivé produkty či služby porovnávat a volit ty nejvhodnější s ohledem na konkrétní životní situaci. [79]

3.6.1 Hospodaření domácnosti

Pod pojmem domácnost si můžeme představit buďto samostatně hospodařícího jedince, nebo skupinu lidí žijící a hospodařící se společným majetkem, jako je například rodina. Jednotliví členové domácnosti se účastní všech běžných ekonomických činností, tedy vstupují na trh buď jako kupující, nebo jako prodávající. Každá domácnost a každý člověk má určité potřeby, které musí uspokojit. **Potřeba** představuje pocit nedostatku, který jedince nutí, aby nedostatek odstranil. K uspokojení potřeb slouží různé statky, které můžeme obecně dělit na volné a vzácné. **Volné statky** jsou ty, které nám poskytuje příroda zpravidla bez našeho přičinění (např. vzduch, sluneční energie, vítr, sníh, déšť apod.) **Vzácné statky** jsou produkty lidské práce, jsou to věci a výtvořiny člověka. K jejich vytvoření musí člověk vynaložit své úsilí, znalosti a dovednosti, finanční a materiálové vstupy. [43]

Základem finanční gramotnosti nejsou teoretické znalosti, ale spíše schopnost pracovat s rozpočtem domácnosti a pochopit nutnost jeho vedení. Finanční gramotnost v tomto smyslu slova tedy není ani tak souhrn znalostí, jako spíše přijetí faktu, že hospodaření domácnosti se musí řídit určitými pravidly obezřetnosti, musí směřovat ke konkrétnímu cíli a využívat některé předem dané postupy, přičemž jak pravidla obezřetnosti, tak i cíle a postupy by měly být uvnitř domácnosti předem definované, tedy domluvené a odsouhlasené. [18]

3.6.2 Osobní/rodinný rozpočet

Jedním z nástrojů, který napomáhá jedinci či celé domácnosti zvládnout požadavky na život v ekonomické realitě, je osobní/rodinný rozpočet, jehož ukázka je uvedena v Příloze A. Rozpočet může na jedné straně poskytnout rámec pro snížení dluhů a na straně druhé pomoci získat zdroje pro pravidelné spoření. Domácí rozpočet by měl počítat s rezervou, aby bylo možné uhradit nepředvídané výdaje, které život někdy nečekaně přinese, navíc by se nemělo zapomínat na úspory. Připomeňme, že úspory domácnosti jsou tou částí důchodu, která se nevydává na spotřebu (náklady na bydlení, potraviny, dopravu, atd.), ale představuje kumulované prostředky určené k budoucí spotřebě. [5]

Rozpočet má několik základních pravidel. Především musí být **pravdivý**, to znamená, že v době, kdy ho přijímáme a dohadujeme se o něm, musí jak příjmy, tak výdaje odrážet faktický stav našich předpokladů a vycházet z realistického očekávání. Dále musí být rozpočet **kontrolovatelný** a **kontrolovaný**. Tím je myšleno, že během příslušného období, na které je rozpočet přijatý, je třeba vést průběžně také účetnictví, tedy soustavně sledovat, jak jsou naplňovány příjmy a jak jsou uskutečňovány výdaje. [18]

Ing. Miroslav Škvára nabízí ve své knize Finanční gramotnost [83] pro pochopení a zvládnutí osobního rozpočtu dvě jednoduché metody – START a 5 P. Metoda **START** představuje pět kroků, které napomáhají zvládnutí osobních financí a rodinného rozpočtu.

- Sepsat své čisté příjmy.
- Trochu času věnovat shrnutí svých měsíčních výdajů.
- Analyzovat, zda příjmy pokrývají stávající výdaje.
- Rozumově zvážit a přizpůsobit výdaje.
- Třebaže vše funguje, čas od času rozpočet přehodnotit.

„**Pět pé**“ rodinného rozpočtu pak zahrnuje:

- **přehled** - nad svými výdaji;
- **plán** – tedy rozpočet financí;
- **předpoklad** – naplnění sledovaných cílů a závazků;
- **pochopení** – nutnosti mít úspory;
- **princip** – návyk, který pomáhá předcházet a zvládnout své dluhy.

3.6.3 Příjmy domácnosti

Příjmy domácnosti jsou peněžní částky, které obdrží v hotovosti či bezhotovostně jednotliví členové domácnosti. [5] Obvykle příjmy přicházejí do rodiny **zvenčí** – od zaměstnavatele, obchodních partnerů nebo státu. Některé příjmy jsou však **vnitřní** – jde o příjmy z majetku, vkladů, pronájmů, prodeje majetku. Při sestavování osobního/rodinného rozpočtu je nutné si příjmy rozdělit na **pravidelné** a **nepravidelné (mimořádné)**. Ve většině případů platí, že situace s pravidelnými příjmy bývá vlastně nejjednodušší. Většinou jsme schopni je realisticky odhadnout. [18]

Do **pravidelných příjmů** patří především *mzda*, resp. *plat* od zaměstnavatele – měly by se však započítávat jen ty příjmy, které jsou z hlediska zaměstnavatele povinné, tedy vyplývají z pracovní smlouvy či mzdového výměru. V případě prémie, odměn, bonusů či benefitů se doporučuje, aby nebyly započítávány do pravidelných příjmů nebo byly započítávány v nižší sumě, než jakou obvykle dosahují. Dalším pravidelným příjmem jsou **příjmy z podnikání** u živnostníků a podnikatelů-fyzických osob – zde jsou příjmy poměrně těžko odhadnutelné, a proto je vhodné nastavit si pravidelný příjem z živnosti spíše nízký

a na základě opravdu kritického zhodnocení situace. Nejednoznačné jsou i *příjmy od státu*, např. rodičovský příspěvek, přídavek na děti, příspěvek na bydlení. U většiny dávek se o jejich vyplácení rozhoduje opakovaně a často poměrně složitě, nelze proto počítat s tím, že budou dávky vypláceny stále stejné. Mezi další příjmy, které lze počítat mezi pravidelné, lze zařadit *penze*, které jsou pravidelným příjmem důchodců, *invalidní důchod* (částečný nebo úplný), *příjmy z pronájmů nemovitostí, pozemků* či *věcí* a další. K pravidelným příjmům patří i *úrokové výnosy* z vkladů. [18]

Mimořádným příjmům je třeba věnovat při přípravě rodinného rozpočtu odpovídající pozornost. Největším nebezpečím mimořádných příjmů je možnost, že se stanou obvyklými a domácnost je začne považovat za pravidelné, ztratí ostražitost a místo toho, aby mimořádné příjmy považovala za „dar nebes“, přemístí si je duševně do přihrádky „jistota“. Mezi takové příjmy lze zařadit např. dar od rodičů, příjem z prodeje nepotřebné věci apod. Naopak jsou příjmy, o jejichž mimořádnosti v podstatě nikdo nepochybuje, např. dědictví nebo výhra ve sportce. [18]

3.6.4 Výdaje domácnosti

Výdaje domácností jsou peněžní částky, které byly vynaloženy (utraceny) na zajištění chodu domácnosti, na bydlení a na různorodé potřeby jednotlivých členů domácností. K nejčastějším výdajům patří nájemné, výdaje za potraviny, oblečení, platby elektřiny, vody, plynu, splácení úvěrů a půjček, pojištění. Na výdajové straně rozpočtu jsou také výše zmíněné úspory a rezervy na neočekávané výdaje (např. poruchu ledničky, pračky atd.). Výdaje jsou vynakládány na potřeby, které charakterizuje nejen rozmanitost, ale i neomezenost. Naopak zdroje pro uspokojení potřeb (příjmy) jsou omezené (vzácné). [5]

Pokud své omezené prostředky vynaložíme na dosažení zvoleného cíle, současně tím ztrácíme příležitost vynaložit je na dosažení odlišeného cíle. Jestliže při svých příjmech koupíme nové auto, nemusí nám příjmy již vystačit na zahraniční dovolenou. Pokud pojedeme na půlroční cestu kolem světa, ztratíme možnost tohoto půlroku pracovat a vydělávat peníze. Ekonomický pohled říká, že jsme ztratili příležitost, což nás stojí náklady ušlých (ztracených, obětovaných) příležitostí. **Nákladem obětované příležitosti** tedy je to, čeho se musíme vzdát, abychom něco jiného mohli získat. [5]

Výdaje domácností mají obdobnou strukturu jako výdaje jakékoliv organizace, kraje, obce nebo státu. Některým se nelze vyhnout, nazýváme je většinou výdaji *mandatorními, povinnými či nezbytnými*. Další jsou výdaje *nutné*, jde o takové platby, kterým se sice lze vyhnout, ale ekonomicky je to nevýhodné, neboť náklady bude nutné zaplatit stejně, avšak

při odložení budou vyšší. Poslední kategorií jsou výdaje **zbytné**, tedy takové, jejichž neuskutečnění pouze neumožní uspokojit potřebu po libosti, zážitku. [18]

Pro zjednodušení můžeme vytipovat sedm základních výdajových kategorií [5]:

- **Běžná spotřeba** – sledování této kategorie je pravděpodobně nejobtížnější, neboť každý člen rodiny musí pečlivě a poctivě vyúčtovat všechna svá vydání.
- **Bydlení** – zahrnuje všechny běžné platby, které se týkají bytu (nájem, rezerva na opravy, energie, voda, popelnice, TV a rozhlas, telefon, internet).
- **Vzdělávání, luxus a zábava** – sem patří výdaje na noviny, koníčky, sport, kulturu, návštěvu restaurace, vzdělání, dovolenou atd.
- **Ochrana** – představuje všechny typy pojištění (života, majetku, odpovědnosti, úrazu).
- **Spoření** – to jsou platby, které z rozpočtu odchází na stavební spoření, penzijní připojištění, do investičních fondů nebo na termínované vklady.
- **Dluhy** – tato kategorie zahrnuje všechny půjčky (hypotéku, úvěr ze stavebního spoření, leasing, spotřebitelský úvěr).
- **Ostatní** – výdaje, které nelze zařadit do předchozích kategorií.

3.6.5 Spoření

Existují tři základní možnosti, jak si zajistit finanční prostředky [55]:

- potřebnou částku si postupně naspořit;
- potřebnou částku získat z vhodné investice (to předpokládá, že dotyčný má již určitou sumu peněz, kterou chce investovat a získat tak částku vyšší);
- potřebnou částku si půjčit.

„Kdo šetří, má za tři“, praví se ve známém přísloví. Dříve si lidé spořili tím nejjednodušším způsobem: odkládali část peněz na jedno určité místo (například pod matraci nebo do kapsy u saka). Dnešní doba ale nabízí mnohem více možností, jak své peníze shromažďovat. Základní typy spoření se dělí na **vkladové účty, stavební spoření a penzijní připojištění**. Peníze, které se vloží na *vkladový účet*, jsou úročeny a původní vložená částka tak pomalu poroste. Vkladové účty jsou velmi likvidní, tzn., že pokud člověk potřebuje ihned hotovost, není problém ji z vkladového účtu vybrat. Typy vkladových produktů se dále dělí na spořicí účty, vkladní knížky a termínované vklady. [55]

Stavební spoření je spořením určeným na výdaje týkající se bydlení. Bývá sepisováno na určitou cílovou částku, tzn., že si člověk dopředu stanoví, kolik peněz chce za danou dobu naspořit. Výhodou je možnost zažádat si o úvěr ze stavebního spoření s relativně nízkými úroky. Úvěr však nemůže být použit na cokoli, ale pouze na výdaje týkající se bydlení – například na koupi bytu, domu nebo jejich oprav. [55]

Penzijní připojištění se státním příspěvkem je výhodná forma spoření podporována státem, která umožní zajistit si zajímavý objem prostředků pro zabezpečení ve stáří. Pokud je penzijní připojištění založeno již na začátku pracovního věku, může být část naspořených prostředků využita i dříve. K příspěvkům navíc náleží i státní příspěvky a dále na penzijní připojištění může za velmi výhodných podmínek přispívat i zaměstnavatel. [83]

3.6.6 Investice

Druhou možností, jak získat finanční prostředky, je investování. Obvykle je potřeba mít určité znalosti, vědět, do čeho investovat a kdy jsou podmínky pro investování příznivé. Investování může oproti spoření přinést o mnoho větší zisky, na druhou stranu je mnohem rizikovější a vložené prostředky nejsou tak likvidní. Mezi základní typy investic patří investice do nemovitostí (domy, pozemky), investice do movitých věcí (drahé kovy, umělecká díla) a finanční investice (cenné papíry). [55]

Cenné papíry jsou zvláštní listiny, se kterými je svázána určitá hodnota, majetek nebo majetkový prospěch. Druhy cenných papírů lze rozdělit na **majetkové cenné papíry**, které představují podíl na majetku toho, kdo je vydal (emitenta) - do této skupiny patří například akcie a podílové listy nebo **úvěrové cenné papíry** představující dluh emitenta vůči jeho majiteli. Musí být tedy do určité doby proplaceny ze strany emitenta, přičemž se připočítávají úroky. Mezi úvěrové cenné papíry patří např. dluhopisy nebo směnky. [55]

3.6.7 Pojištění

Pojištění je vytváření finanční rezervy sloužící k úhradě potřeb nebo škod, které vzniknou pojištěným z nahodilých událostí. Tato rezerva se vytváří z prostředků pojištěných subjektů, tedy z pojistného, které je cenou za poskytované služby. Jak zachycuje Tabulka 2, pojištění se dělí ze dvou hledisek. Prvním hlediskem je rozdělení na škodová a obnosová pojištění. Druhým hlediskem je, co pojišťujeme – osoby nebo majetek. [83]

Tabulka 2: Přehled rozdělení pojištění

	Škodová pojištění	Obnosová pojištění
Pojištění osob	• úrazové pojištění • pojištění pro případ nemoci	• úrazové pojištění • pojištění pro případ nemoci • pojištění pro případ smrti • pojištění pro případ dožití
Pojištění věci a jiného majetku	• pojištění věci a majetku • pojištění finančních ztrát • pojištění odpovědnosti za škodu • pojištění právní ochrany • pojištění úvěru a záruky	• pojištění jiného majetku než věci nebo souboru věcí

Zdroj: [83]

Existují však i další kritéria, podle kterých lze pojištění klasifikovat. Jedním z nich může být **povinnost sepsat smlouvu** či nikoli. Pak se pojištění dělí na **zákonné** (žádná smlouva se neseписuje, avšak toto pojištění musí být placeno všemi, koho nebo čeho se týká – např. zdravotní pojištění) a **smluvní** (musí být sepsána smlouva), které se dělí na **povinné** (např. povinné ručení) a **dobrovolné**. Dalším ukazatelem pro dělení pojištění může být **vytváření rezerv pojistného** v průběhu pojištění. Podle něj se pojištění dělí na **rezervotvorná** (např. pojištění pro případ dožití) a **riziková pojištění** (např. pojištění pro případ smrti). Jiným kritériem dělení je, zda daný druh pojištění je závislý na vývoji úmrtnosti populace, tzn., zda pro výpočty pojistného jsou **používány úmrtnostní tabulky**. Pokud je použití úmrtnostních tabulek základem pro výpočty, jedná se o **životní pojištění**. U **neživotního pojištění** slouží pro výpočty jiné statistické podklady. [5]

3.6.8 Půjčka a úvěr

Třetí možností, jak získat určitý finanční obnos, je půjčit si. **Půjčka** je poskytnutím prostředků věřitelem (bankou či jinou institucí, ale také jinou fyzickou osobou) za předem dohodnutých podmínek formy splácení, výše úroků nebo jiných odměn. Předmětem půjčky mohou být finanční prostředky, ale také jakýkoli jiný hmotný majetek. Tato možnost je však vhodná spíše v těch případech, kdy určitou sumu peněz člověk potřebuje na nezbytně nutnou věc. S půjčkami totiž bývají spjaty nejen úroky, ale také finanční poplatky za poskytnutí půjčky. Vzít si půjčku není dnes tak obtížné, jako tomu bylo dříve, nabízí je mnoho bank i soukromých společností. Potíže však mohou nastat, a bohužel často nastávají, při splácení. Platí obecné pravidlo, že není dobré si půjčovat na věc, jejíž životnost je kratší, než doba splácení. [55]

Kromě možnosti půjčky nabízejí instituce také možnost vzít si úvěr. **Úvěr** je rovněž poskytnutím prostředků věřitelem, ale na rozdíl od půjčky se u úvěru jedná výhradně o poskytnutí finančních prostředků. Jednotlivé typy úvěrů se liší podle toho, k čemu mají být využity. [55]

Úvěry dělíme na [83]:

- **úvěry zbožové**, které jsou poskytovány ve zboží – za zbožový úvěr je považován i prodej zboží na splátky;
- **úvěry peněžní**, které jsou poskytovány v penězích.

Dále lze úvěry dělit [83]:

- **podle subjektu**, tedy z hlediska věřitele, tedy toho, kdo úvěr poskytuje, nebo z hlediska dlužníka, kdo peníze přijímá, na úvěry mezivládní, mezibankovní, obecní apod.;
- **podle objektu** na účelové a neúčelové, mezi obvyklé bankovní úvěry patří spotřebitelský úvěr, úvěrová platební karta a kontokorent, oproti tomu podnikatelské úvěry bývají obvykle účelové;
- **podle zajištění** na zajištěné a nezajištěné, jako záruka může sloužit byt, dům nebo osobní ručení třetí osobou;
- **podle doby splatnosti** na krátkodobé – do jednoho roku, střednědobé – splatné do čtyř let a dále dlouhodobé;
- **podle měny** na úvěry korunové a cizoměnové.

V praxi je často využíván tzv. **revolvingový úvěr**. Revolvingový znamená v českém překladu obnovující se. Jedná se o úvěr, který má na dané období sjednaný finanční limit a klient může při jeho splácení opakovaně čerpat prostředky až do výše limitu. [83]

3.6.9 RPSN a koeficient navýšení

Pomocníky pro srovnání nákladů půjčky jsou **roční procentní sazba nákladů** (RPSN) a **koeficient navýšení**. RPSN vyjadřuje procentní podíl z dlužné částky, který je dlužník povinen zaplatit věřiteli za období jednoho roku. Zahrnuje veškeré náklady spojené s vyřízením, čerpáním, správou a splácením úvěru. Roční procentní sazba nákladů je uvedena zákonem č. 321/2001 Sb. a banky a úvěrové společnosti jsou jí povinny uvádět v úvěrové

smlouvě, aby se mohl člověk lépe rozhodnout o výhodnosti podmínek. [55] Vypočte se podle vzorce 2 [83]:

$$\sum_{k=1}^m C_k (1+X)^{-t_k} = \sum_{l=1}^{m'} D_l (1+X)^{-s_l} \quad (2)$$

kde: X ...RPSN;

m ...číslo posledního čerpání;

k ...číslo čerpání, proto $1 < k < m$;

C_k ...částka čerpání k ;

t_k ...interval vyjádřený v letech a zlomcích roku mezi datem prvního čerpání a datem každého následného čerpání, proto $t_1=0$;

m' ...je číslo poslední splátky nebo platby poplatků;

l ...číslo splátky nebo platby poplatků;

D_l ...výše splátky nebo platby poplatků;

S_l ...interval vyjádřený v letech a zlomcích roku mezi datem prvního čerpání a datem každé splátky nebo platby poplatků.

Další možností, jak porovnat jednotlivé úvěrové nabídky, je tzv. *koeficient navýšení*. Vypočte se tak, že se celková částka se započtením veškerých nákladů (tzn. úroků, všech souvisejících poplatků atd.) podělí výší půjčky. Ukazatel ale nezohledňuje, že peníze v čase ztrácejí v důsledku inflace na hodnotě. Pokud by tedy člověk srovnával dva úvěry a vyšel mu stejný koeficient navýšení, bude výhodnější úvěr nabízející delší dobu splatnosti. [55]

3.7 Faktory ovlivňující nutnost finančního vzdělávání

Faktorů, které ovlivňují nutnost finančního vzdělávání v současném dynamicky se rozvíjejícím prostředí finančních produktů a služeb, je celá řada. Za zmínku stojí především demografický vývoj, politický vývoj, ekonomický vývoj, do kterého se řadí hrubý domácí produkt, hospodářský cyklus, inflace či nezaměstnanost, jimž byla věnována kapitola pojednávající o cenové gramotnosti. Dalšími faktory, které již byly taktéž probrány, jsou chudoba a bohatství. Co však probráno doposud nebylo, jsou proměny společnosti a individuálních hodnot. Těm bude spolu s demografickým a politickým vývojem věnována právě následující kapitola.

3.7.1 Demografický vývoj

Jedním z faktorů, které významně ovlivňují nutnost finančního vzdělávání, je právě demografický vývoj. Demografické stárnutí populace se v současné době stává jednou z nejzávažnějších a nejdiskutovanějších společenských otázek. Podle projekce obyvatelstva České republiky do roku 2100 vydané Českým statistickým úřadem se současné věkové složení populace ČR vyznačuje relativně nízkým počtem a podílem dětí, silným zastoupením osob v ekonomicky aktivním věku a zatím nepříliš vysokým počtem a podílem osob ve vyšším věku. Budoucí vývoj věkové struktury však bude dynamický, a to ve směru výrazného stárnutí populace. Počet obyvatel v produktivním věku pravděpodobně dosáhl svého maxima v roce 2009 (7,43 mil. k 1.1.). V dalším období lze očekávat celkový klesající trend, i když v určitých obdobích (dvacátá a šedesátá léta) půjde spíše o stagnaci. Nejrychlejší pokles nastane do roku 2020 (na 6,69-6,82 mil. k 1.1.), kdy budou tuto věkovou kategorii opouštět silné ročníky narozených koncem 40. let a v první polovině 50. let minulého století a naopak vstupovat do ní budou děti z populačně slabých ročníků, narozené na přelomu 20. a 21. století. Další intenzivnější redukce počtu osob v produktivním věku začne na konci třicátých let tohoto století, a to v souvislosti s přechodem osob z početně silných ročníků 70. let minulého století, a dále z ještě relativně početných ročníků let osmdesátých, přes hranici 65 let. Počet osob ve věku 15-64 let se tak podle střední varianty mezi roky 2040 a 2060 sníží z šesti na pět milionů, po krátké stagnaci až na 4,25 mil. v horizontu projekce. Podíl osob v produktivním věku klesne ze současných 70 % na 55 % koncem století. [65]

K největším změnám dojde bezesporu v seniorské kategorii 65 a více let. Absolutně se může počet osob ve věku 65 a více let do roku 2057, kdy by měl kulminovat, téměř zdvojnásobit ze současných 1,7 mil. na 3,2 mil. Do konce prognózovaného období lze očekávat pokles počtu seniorů na 2,5 mil. osob, na počet stále výrazně převyšující současnou úroveň (o necelý milion). Základním rysem vývoje obyvatelstva České republiky v nadcházejících desetiletích tak bude jednoznačně progresivní stárnutí. Relativní zastoupení seniorů v populaci se zvýší z dnešní jedné šestiny až na jednu třetinu. [65]

3.7.2 Politický vývoj

Zásadní změnou ve vývoji české společnosti byl bezesporu rok 1989, který znamenal návrat ke kapitalismu, resp. tržní ekonomice západního typu, která byla opuštěna koncem 30. let minulého století nástupem fašismu a následně budováním plánované centrálně řízení ekonomiky po komunistickém převratu v roce 1948. O podstatě tržní ekonomiky neměla většina populace prakticky žádnou znalost a ještě dnes, více jak 20 let po sametové revoluci

se ukazuje, že bez adekvátního ekonomického a finančního vzdělávání se řada občanů jen těžko orientuje v novém ekonomickém prostředí. Dříve přitom Česko mělo bohaté zkušenosti s ekonomickým a finančním vzděláváním, které bylo poskytováno prostřednictvím sítě obchodních akademií. Profesionální ekonomické vzdělání bylo základem fungování ekonomiky. Toto vzdělání však bylo specializací absolventů ekonomických škol a nemělo širší vliv na chování jedinců ve společnosti. Ty ovlivňovala především jejich reálná zkušenost, která zahrnovala hospodářskou krizi, následně okupaci a přidělový systém. [18]

Následný komunistický režim pak v zásadě nepředpokládal rozvoj zbožně-peněžních vztahů ve společnosti a tedy rozvoj finančního vzdělávání. Postupně však tyto názory byly přehodnocovány a prohlubovala se nutnost rozvoje ekonomického myšlení širších vrstev obyvatelstva. Tento proces byl ukončen roku 1968 vstupem vojsk Varšavské smlouvy do Československa. Tržní charakter ekonomiky však nebylo možné ignorovat. Ekonomické reformy, které byly postupně zaváděny v 80. letech, vytvářely určitý, byť limitovaný prostor pro formování ekonomického myšlení, jehož součástí by byla i představa o vlastních financích občana. Konec tzv. reálného socialismu v listopadu 1989 spojený se změnou společenského systému otevřel cestu k obnově plnohodnotné tržní ekonomiky. Pro občana se tak otevřely nové možnosti, ale zároveň i nová rizika. Příležitosti jsou spojeny s širokou nabídkou zboží a služeb nebo možností investovat své finanční prostředky. Využití těchto příležitostí je však limitováno aktuálními finančními možnostmi občana a jeho znalostmi ekonomické a finanční problematiky. Přecenění svých možností a schopností vytváří pro občany řadu rizik v čele se zadlužováním a následně možnou exekucí či vyhlášením bankrotu. [18]

3.7.3 Proměny společnosti a individuálních hodnot

Proměny společnosti jsou kontinuální záležitostí a lze je spatřovat jak na celospolečenské úrovni, tak v rovině individuální. Změna společenského systému se v podstatě prolíná s výše popsaným politickým vývojem. Jedním z podnětů vedoucím ke změnám v sociální struktuře společnosti bylo umožnění soukromého podnikání a dalším svoboda volby nepracovat. Každá z těchto dvou skupin vnímá změny v sociální struktuře odlišně a postupně dochází k rozevírání pomyslných nůžek v diferenciaci životní úrovně. Poměrně rychle se začínají prohlubovat rozdíly ve mzdové úrovni jednotlivých pracovních pozic a svou roli začíná hrát rostoucí vliv dosaženého vzdělání na výši mezd. Skutečnost, že vzdělání začalo opět po mnoha desetiletích výrazněji ovlivňovat životní úroveň, vedla zákonitě k růstu zájmu zejména mladých lidí o získání vyšších stupňů vzdělání. Výraznou roli sehrál vstup

soukromého kapitálu do vzdělávacího systému na konci 90. let minulého století a tím výrazné rozšíření dříve omezené nabídky vzdělání na vyšších úrovních. Na jedné straně se vyšší vzdělání stalo dostupným fakticky pro všechny zájemce, ale na straně druhé tím došlo k poklesu úrovně poskytovaného vzdělání. Samotné vzdělání ovšem nemůže naplnit očekávanou roli faktoru zvyšujícího životní úroveň, není-li doprovázeno i snahou jednotlivců přizpůsobit se požadavkům trhu práce. Právě zde, na trhu práce, dochází k průniku obecných celospolečenských procesů se zájmy a potřebami jednotlivců. Další změnou, ke které došlo v uplynulých letech ve vědomí lidí, je jiné chápání životních jistot, než na jaké byli lidé zvyklí v minulém režimu. Jestliže tehdy byl tento pojem spojen s rolí státu, který pečoval a reguloval vše (výchovu, vzdělání, zaměstnání, bydlení a další), pak nový systém přišel s rolí osobní odpovědnosti každého za svůj osud. [18]

3.8 Další typy gramotností

K finanční gramotnosti se dále pojí zvláště gramotnost numerická (z hlediska gramotnosti finanční se týká především finančních numerických úkonů), gramotnost informační (jako schopnost vyhledat, použít a vyhodnotit relevantní informace v kontextu) a gramotnost právní (jako orientace v právním systému, přehled o právech a povinnostech a také možnostech, kam se obrátit o pomoc). Rozvoj těchto kompetencí je současně prostředkem k vytváření a posilování politického, právního a ekonomického myšlení občanů. [79]

3.8.1 Numerická gramotnost

Numerická gramotnost je schopnost získávat, používat, interpretovat matematické informace a myšlenky a komunikovat o nich, s cílem aktivně se vyrovnávat s matematickými nároky rozmanitých dospělého života. Numericky gramotné jednání zahrnuje zvládání situace nebo řešení problému v kontextu skutečného života (každodenní život, práce, společenský kontext) reakcí na matematický obsah, tj. číslo, tvar, závislost, symboly, vzorce, grafy, tabulky a texty. Podle pana Ing. Miroslava Škváry do ní patří např. úrok a úroková sazba. [83]

Úrok vyjadřuje cenu peněz. Z pohledu dlužníka je to částka, kterou zaplatí (např. bance) za zapůjčené peníze. Z pohledu věřitele (toho, kdo půjčil peníze) je to částka, kterou dostane za to, že někomu peníze na určitou dobu zapůjčil. **Úroková sazba** (úroková míra) je procentní vyjádření podílu úroku k hodnotě půjčeného kapitálu. Ve výpočetních vzorcích je vždy používána úroková míra a to proto, aby se nezapomněla úroková sazba vyjádřená procentně vydělit stem. Úroková sazba se váže k období, ke kterému se vztahuje úrok. Toto období

definují zkratky za uváděnou sazbou. Úroková sazba tedy může být **roční** (p. a.), **pololetní** (p. s.), **čtvrtletní** (p. q), **měsíční** (p. m.) a **denní** (p. d.). [5]

3.8.2 Informační gramotnost

Dnešní člověk je neustále pod vlivem značného množství informací, které k němu přicházejí z mnoha různých zdrojů. Velmi často si dokonce ani neuvědomuje, že je mu daná informace předána a že si ji jeho mozek uložil na příslušné místo, aby ji pak v potřebném okamžiku využil, ať už ve prospěch či neprospěch příjemce, anebo aby ji za určité období prostě zapomněl. **Informační gramotnost** je souhrn schopností a znalostí člověka přijímat, chápat a vyhodnocovat informace z hlediska jejich hodnověrnosti, účelovosti a reálné informační hodnoty. S informační gramotností úzce souvisí i znalost mediální problematiky neboli „**mediální gramotnost**“. Je to schopnost jednotlivým médiím a jejich sdělením přiřadit správnou míru závažnosti, důvěryhodnosti a aktuálnosti. [5]

Mezi zdroje informací můžeme řadit např. **média veřejné služby** (Český rozhlas, Česká televize), **komerční média**, **poradny** (v ČR občanské poradny), **internet**, **reklama**, **eGovernment**, jehož částmi jsou čtyři základní registry veřejné správy, eGovernment akt – zákon, Komunikační infrastruktura veřejné správy a Czech Point – univerzální kontaktní místo. [5]

3.8.3 Právní gramotnost

Nízká úroveň finanční gramotnosti je zapříčiněna i nízkou právní gramotností. Zadlužování lidí a neschopnost hospodařit s financemi zčásti vyplývá i z neznalosti zákonů, kde platí známé rčení „neznalost zákona neomlouvá“.

Právní gramotnost je souhrnem znalostí a informací z oblasti platného práva, které by měl spotřebitel mít, aby byl schopný účinně prosazovat svá práva, patřičně plnit své povinnosti a kvalifikovaně se v této pozici rozhodovat. [5] Hlavním a nejdůležitějším zákonem je v ČR Ústava. Z pohledu finanční gramotnosti jsou hlavní zákony, vyhlášky a nařízení, týkající se financí koncentrovány u České národní banky, Ministerstva financí a Ministerstva práce a sociálních věcí. [83]

Právní gramotnost se týká především uzavírání, obsahu a formy smluv, neplatných smluv, důsledků neplacení dluhu a následků (exekuce, soudní řízení), zastavení a odklad exekuce, odpovědnosti exekutora, smluvní pokuty, ručení, zástavního práva, srážek ze mzdy, blokace financí na účtu nebo prodeje movitých a nemovitých věcí. [64]

4 FINANČNÍ VZDĚLÁVÁNÍ V ČR

Potřeba finanční gramotnosti jako jedné z klíčových kompetencí nutné k zapojení do aktivního života začala sílit až v 90. letech minulého století. Přejdem na tržní hospodářství v demokratické společnosti došlo ke skokové změně v oblasti osobních financí. Začaly vznikat komerční banky, soukromé pojišťovny, rozvinul se kapitálový trh a běžný občan byl konfrontován s rostoucí nabídkou finančních služeb. Finanční trh se postupně, a to nejen v České republice, stával komplikovanějším a porozumění nabízeným produktům a službám vyžadovalo větší míru znalostí, zkušeností a schopností. Ruku v ruce s tímto procesem narůstala asymetrie mezi klienty a poskytovateli, začaly se objevovat nekalé a klamavé obchodní praktiky některých subjektů. [18]

Finanční gramotnost obyvatel je tak jedním ze základních pilířů ochrany spotřebitele na finančním trhu. S ohledem na značný deficit vzdělávání v oblasti osobních financí v minulosti, a to jak dětí, tak i dospělých, a neustálý vývoj finančního trhu, je finanční vzdělávání dlouhodobým procesem. Jeho iniciátorem a koordinátorem je v České republice Ministerstvo financí. [93]

Důležitým milníkem pro české finanční vzdělávání bylo zejména zřízení Pracovní skupiny a schválení Strategie finančního vzdělávání, jimiž se bude zabývat úvodní část této kapitoly. Následně bude zhodnocen vývoj úrovně finanční gramotnosti v ČR skrze porovnání výzkumů finanční gramotnosti v letech 2007 a 2010 provedených Ministerstvem financí ČR a Českou národní bankou. Dále bude analyzován soukromý výzkum společnosti KRUK, který v podstatě kopíroval výzkumy MF ČR a ČNB a závěrem kapitoly pak budou stručně nastíněny subjekty a aktivity zabývající se finanční gramotností.

4.1 Pracovní skupina pro finanční vzdělávání

Jak je již zmíněno v úvodu kapitoly, proces finančního vzdělávání v ČR započal přibližně v 90. letech 20. st. Důležitým milníkem je však zejména rok 2005, ve kterém se začala formovat koncepce finančního vzdělávání v ČR. Jedním z kroků bylo i zřízení Pracovní skupiny pro finanční vzdělávání.

Pracovní skupina pro finanční vzdělávání (PSFV) byla původně zřízena na základě rozhodnutí Expertní skupiny pro finanční sektor ze dne 13. června 2006. Jejím cílem bylo diskutovat otázky finanční gramotnosti a finančního vzdělávání a navrhnout opatření ke zvýšení úrovně finanční gramotnosti a zkvalitnění procesu finančního vzdělávání. Pracovní skupina se dále věnovala otázkám rozsahu a dostupnosti informací o finančních

produktech (tzv. informačních standardů). Zapojila se i do přípravy **Systému budování finanční gramotnosti na základních a středních školách a Strategie finančního vzdělávání**. V současné době je celonárodní odbornou pracovní skupinou, která podporuje efektivní spolupráci v oblasti finančního vzdělávání. Její existence jako hlavního nástroje koordinace aktivit je zakotvena přímo v Národní strategii finančního vzdělávání. PSFV předsedá Ministerstvo financí, dalšími členy jsou zástupci všech relevantních ministerstev, České národní banky, zástupců subjektů finančního trhu či profesních asociací na finančním trhu, spotřebitelských sdružení a nezávislí odborníci. [63]

Úkoly Pracovní skupiny jsou zejména následující [63]:

- sdílení informací o stávajících projektech finančního vzdělávání a koncepčních materiálech na národní i mezinárodní úrovni, zpřístupnění těchto informací laické i odborné veřejnosti, podpora aktivní účasti členů při osvětových a odborných akcích – konferencích, seminářích a workshopech;
- koordinace projektů finančního vzdělávání na dobrovolné bázi a přispívání k naplňování cílů a principů uvedených v Národní strategii finančního vzdělávání;
- výměna zkušeností s projekty finančního vzdělávání;
- formulace doporučení k realizaci aktivit vyplývajících z Národní strategie finančního vzdělávání pro subjekty angažující se v oblasti finančního vzdělávání;
- formulace doporučení k revizi Standardů finanční gramotnosti a budoucím aktualizacím Národní strategie finančního vzdělávání.

Vzhledem k šíři platformy Pracovní skupiny pro finanční vzdělávání byl zřízen **Výkonný výbor** Pracovní skupiny, který zajišťuje operativní koordinaci aktivit a spolupráci při realizaci Národní strategie finančního vzdělávání. Úkoly Výkonného výboru budou zejména následující [63]:

- koordinace spolupráce subjektů podílejících se na finančním vzdělávání;
- podpora efektivního fungování Pracovní skupiny, zejména příprava jednání a jejich řízení;
- spolupráce při přípravě aktualizace této strategie;
- spolupráce při přípravě stanovisek v rámci zapojení členů Výboru do mezinárodních sítí a skupin pro finanční vzdělávání;

- spolupráce při formulaci návrhu opatření v oblasti finančního vzdělávání;
- zajištění zpřístupnění informací o projektech finančního vzdělávání a relevantních koncepčních materiálech na národní či mezinárodní úrovni laické i odborné veřejnosti;
- vydávání doporučení pro směřování budoucích projektů finančního vzdělávání v zájmu naplnění priorit a cílů uvedených v této strategii;
- konzultace s širší Pracovní skupinou.

V červnu roku 2014 navíc spustilo Ministerstvo financí ČR nový internetový portál o finančním vzdělávání „Proč se finančně vzdělávat?“. Stránky mají za úkol zejména poskytnout informace o fungování a rizicích ve světě financí, dávat tipy a návody v různých oblastech financí, pomáhat při řešení problémů např. s předlužením či se subjekty finančního trhu, upozorňovat na zajímavé webové stránky s finančními hrami, kalkulačkami a projekty nebo sdílet informace členů Pracovní skupiny pro finanční vzdělávání. [38]

4.2 Národní strategie

Prvním koncepčním dokumentem řešícím problematiku posílení finanční gramotnosti obyvatel České republiky byla **Strategie finančního vzdělávání** vytvořená v roce 2007. Nejednalo se však o vládou schválenou koncepci, proto také nebyla závazná pro celou státní správu a nebyla nazvaná strategií národní. Doporučení mezinárodních organizací, zejména OECD a Evropské komise však směřují k vytváření národních strategií schválených vládami daných států s cílem zvýšení povědomí o potřebnosti finančního vzdělávání a nutnosti vytvoření jeho jednotného a koordinovaného systému. Proto Ministerstvo financí přistoupilo společně s Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy a Českou národní bankou k aktualizaci původní strategie. Ta byla následně projednána v rámci již zmíněné Pracovní skupiny pro finanční vzdělávání a jako Národní strategie finančního vzdělávání schválena vládou. [40]

Národní strategie finančního vzdělávání z roku 2010 je tedy aktualizací původního dokumentu Strategie finančního vzdělávání. Jejím cílem je vytvoření uceleného systému finančního vzdělávání pro zvyšování úrovně finanční gramotnosti občanů v České republice. Národní strategie vymezuje hlavní problémy a navazující prioritní úkoly v oblasti finančního vzdělávání, včetně specifických úloh klíčových aktérů, s důrazem na roli institucí veřejné správy. Národní strategie navazuje na řadu koncepčních kroků v oblasti ochrany spotřebitele a vzdělávání obecně, jak u nás, tak na evropské i zahraniční úrovni. Mimo výše uvedeného obsahuje i akční plán, který zachycuje jednotlivé úkoly, kterým je přiřazen očekávaný termín

realizace, případně údaj o splnění a subjekt odpovědný za realizaci. Tento akční plán je k nahlédnutí v Příloze B. [40]

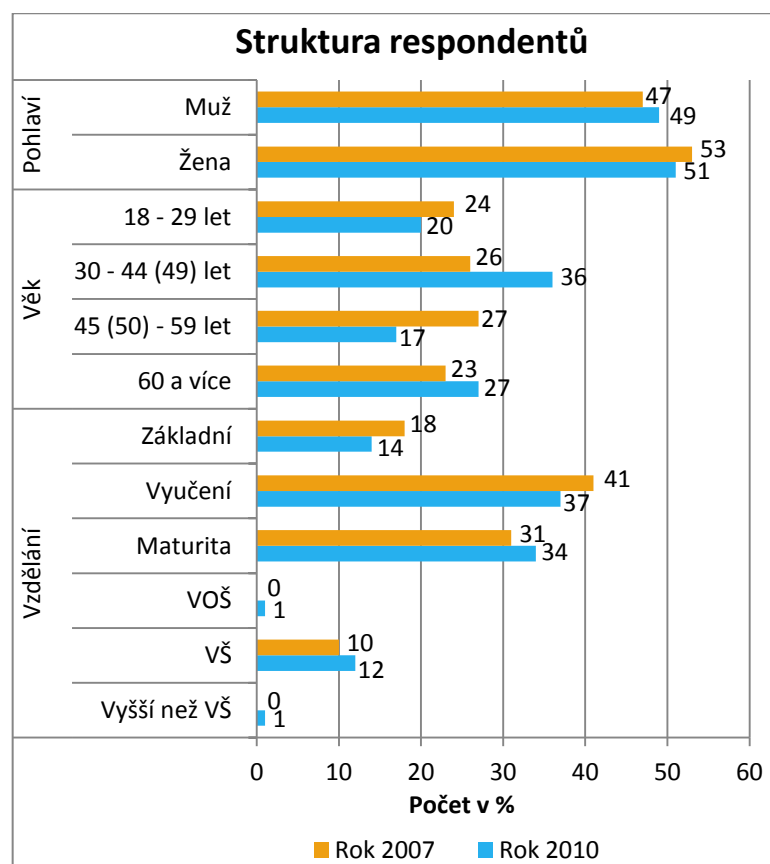
Na Národní strategii navazuje **Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách (SBFG)**, který je dílčí koncepcí zaměřenou na finanční vzdělávání ve školách. SBFG stanovuje role jednotlivých subjektů na poli počátečního vzdělávání a vymezuje základní kroky v rámci zajištění finančního vzdělávání. Jeho součástí jsou také **standardsy finanční gramotnosti** pro základní a střední vzdělávání, které stanovují ideální úroveň finanční gramotnosti pro dané cílové skupiny. [82]

Pro oblast středního vzdělávání byl standard povinně zakomponován (postupně počínaje rokem 2007 až do roku 2010) do všech rámcových vzdělávacích programů, podle nichž střední školy nejpozději do dvou let zahájily výuku žáků dle vlastních školních vzdělávacích programů. Výuka finanční gramotnosti nabíhá ve středním vzdělávání postupně již od září 2009. Na základních školách byla výuka finanční gramotnosti do roku 2013 dobrovolným prvkem. Teprve od 1. září 2013 se stala povinnou součástí Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání. Způsob zařazení finančního vzdělávání do výuky je v kompetenci jednotlivých škol. Témata jsou zařazována v celém průběhu základního i středního vzdělávání do stávajících předmětů – nejčastěji matematiky, rodinné výchovy, výchovy k občanství nebo světa práce. [80]

4.3 Výzkum Ministerstva financí a České národní banky

Podkladem pro aktivity státu jsou mimo jiné i průzkumy úrovně finanční gramotnosti obyvatel České republiky. Ministerstvo financí proto ve spolupráci s Českou národní bankou zadalo společnosti STEM/MARK zabývající se markentigovými průzkumy požadavek na provedení šetření týkající se finanční gramotnosti dospělé populace v České republice, a to v roce 2007 a následně v roce 2010. Jako zajímavé se tedy jeví porovnání některých výsledků obou kvantitativních výzkumů, čímž se bude zabývat právě následující kapitola.

První odlišnost lze spatřovat hned na úvod v počtu respondentů. Zatímco v roce 2007 se výzkumu zúčastnilo 811 dotazovaných, v roce 2010 vzrostlo toto číslo již na 1 005 zainteresovaných osob. Detailní pohled na strukturu vzorku respondentů uvádí Obrázek 8.

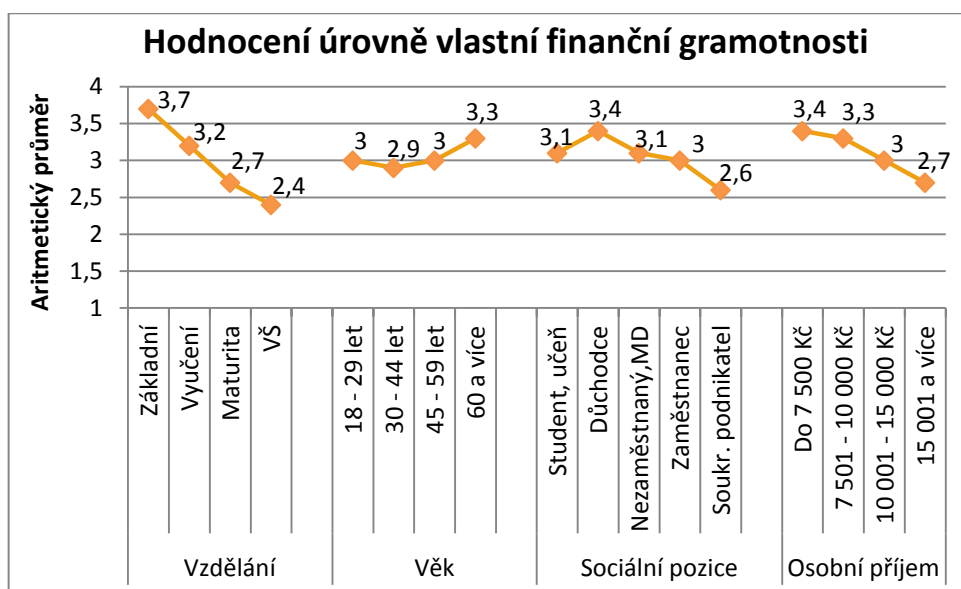
Obrázek 8: Struktura respondentů

Zdroj: vlastní zpracování podle [90], [91]

Uvedený graf vypovídá o vzorku respondentů z hlediska pohlaví, věku a vzdělání. V případě věku byly zvoleny pro oba roky rozdílné intervaly, z toho důvodu jsou čísla pro rok 2010 uvedena v závorce. Z hlediska vzdělání byla nejpočetnější skupinou dotázaných populace bez maturitního vzdělání. V roce 2010 navíc byla zastoupena i kategorie vyšší odborná škola a vyšší vzdělání než vysokoškolské (např. MBA).

Velmi zajímavý výsledek zachycuje Obrázek 9, ve kterém jsou zaneseny odpovědi respondentů na otázku týkající se hodnocení jejich vlastní úrovně finanční gramotnosti, kterou mohli ohodnotit na bodové škále od 1 do 5, přičemž jednička značí výbornou znalost a pětka úplnou neznalost. Výsledné hodnoty jsou vypočteny jako aritmetické průměry za jednotlivé skupiny. Daná otázka byla bohužel položena pouze v roce 2007.

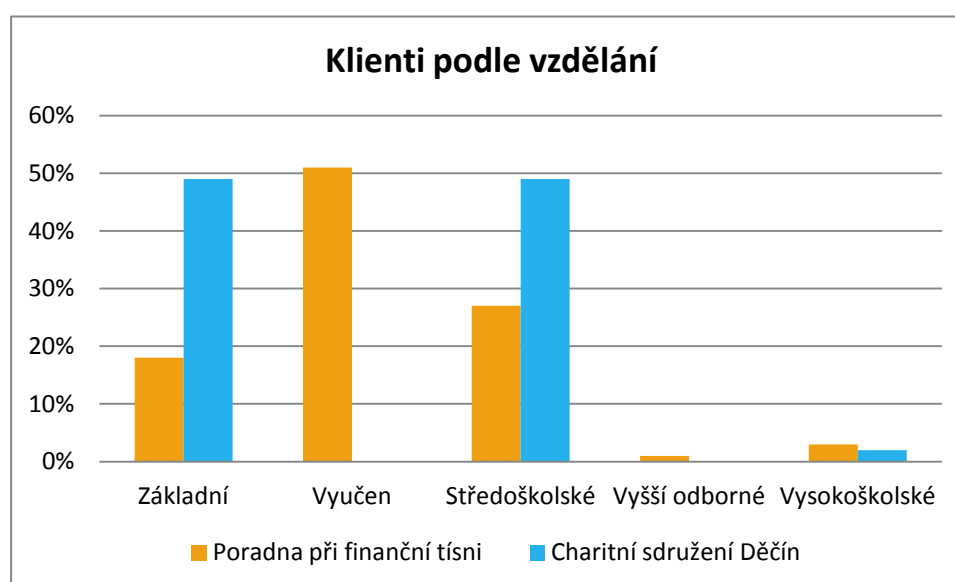
Z hlediska vzdělání lze říci, že čím vyšší vzdělání, tím vyšší zhodnocení vlastní úrovně FG. V případě kategorie věk a sociální pozice se mezi skupinu s nejnižší úrovní finanční gramotnosti řadí lidé starší 60 let a důchodci. Nijak lichotivé však nejsou ani výsledky za ostatní skupiny, které se pohybují okolo průměrné známky 3. Podle výše osobního příjmu mají největší problém orientovat se v této problematice lidé pobírající nejnižší příjmy.

Obrázek 9: Hodnocení úrovně vlastní finanční gramotnosti za rok 2007

Zdroj: upraveno podle [91]

Dané tvrzení vztahující se ke vzdělání lze ještě podpořit např. výsledky z výročních zpráv Poradny při finanční tísní nebo Analýzy dat k zadluženosti obyvatel na příkladu Děčínska - konkrétně z údajů Charitního sdružení Děčín, kdy právě osoby se základním vzděláním a vyučením tvoří nejpočetnější skupinu jejich klientů (Obrázek 10). U Charitního sdružení není bohužel rozlišeno střední vzdělání bez maturity a s maturitou, ale dá se předpokládat, že určité procento z toho tvoří právě i vyučení. Naopak vysokoškolsky vzdělaní jedinci představují jen nepatrné procento.

Obrázek 10: Klienti podle vzdělání

Zdroj: vlastní zpracování podle [2], [88]

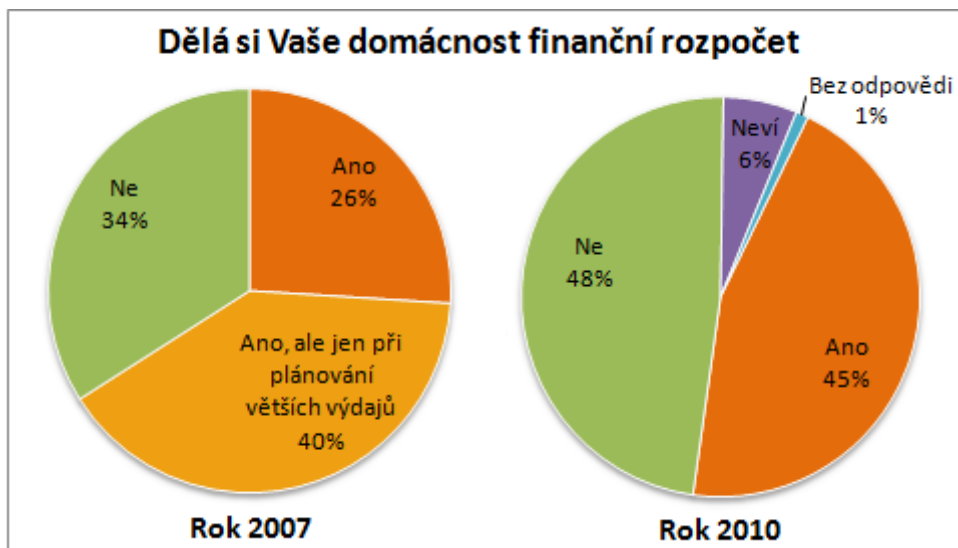
V souvislosti s věkovou kategorií nad 60 let a sociální pozicí důchodce je třeba připomenout i nešvar dnešní společnosti, jakým jsou bezpochyby předváděcí akce. Na nich nedostatečně informovaní a co se týče financí, málo vzdělaní starší spoluobčané, ale určitě nejen ti, velmi často nakoupí zboží za velmi nevýhodných podmínek. Důvodem může být nepozornost při čtení smluv nebo neznalost některých termínů (např. zmiňované RPSN). Stále tak i přes veškeré snahy a medializaci těchto praktik existuje celá řada případů podvedených seniorů. Ti se neuváženým podpisem a nákupem daného zboží častokrát dostávají do finančních problémů, které v krajním případě mohou vést i k předlužení a skončit exekucí. Závažnost tohoto fenoménu zachycuje i filmový dokument Šmejdi, který ukazuje problematiku předváděcích akcí v reálném světě. Česká obchodní inspekce proto dohlíží na dodržování práv spotřebitelů a primárně se zaměřuje na prokazování nekalých praktik a agresivních obchodních průběhů předváděcích akcí. Výsledky provedených kontrol týkajících se předváděcích akcí přibližuje Tabulka 3, z níž je patrné, že doposud i přes veškerou snahu a zvyšující se počet kontrol nedošlo k žádnému zlepšení, spíše naopak.

Tabulka 3: Kontroly předváděcích prodejních akcí

Rok	Počet kontrol	Kontroly se zjištěním	Zjištěná porušení v %
2009	145	84	57,9
2010	133	63	47,4
2011	241	164	68,1
2012	281	204	72,6
2013	365	262	71,8

Zdroj: upraveno podle [87]

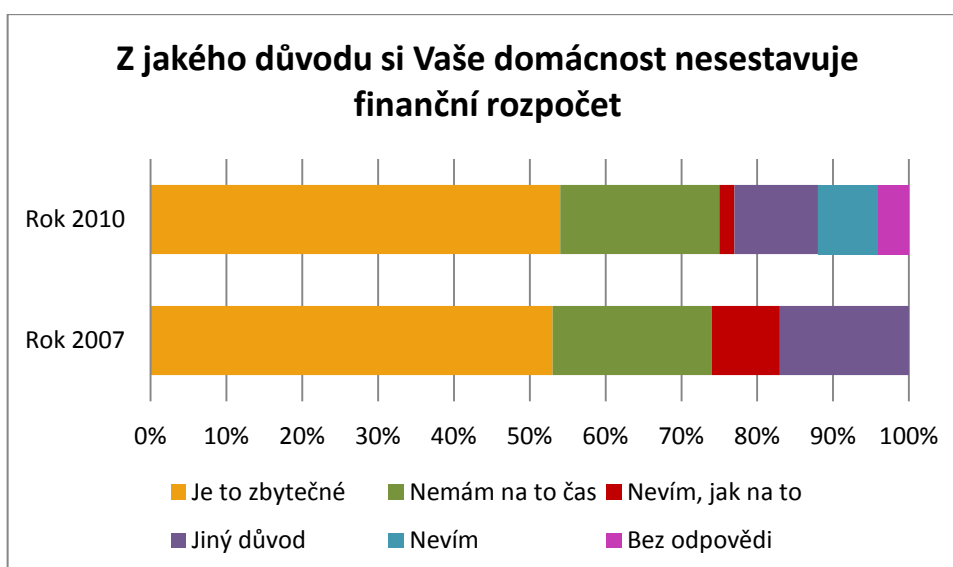
Další otázka výzkumu se respondentů dotazovala, zda si on sám či jeho domácnost sestavuje finanční rozpočet, jemuž byla věnována kapitola 3. 6. 2. Zatímco v roce 2007 si podle Obrázku 11 rozpočet sestavovalo pouze 26 % oslovených a 40 % si tvořilo rozpočet jen v případě plánování větších výdajů, v roce 2010 si již rozpočet sestavovalo 45 % dotázaných. V tomto směru lze tedy zaznamenat určitý pokrok a zlepšení zájmu občanů o vlastní finance.

Obrázek 11: Graf zachycující tvorbu finančního rozpočtu

Zdroj: vlastní zpracování podle [90], [91]

Následný dotaz pak zjišťoval, z jakého důvodu si dotyční rozpočet nesestavují. Tyto výsledky se v podstatě za oba roky shodují. Nejčastějším argumentem byla zbytečnost sestavování takového rozpočtu s výsledkem 53 % pro rok 2007 a 54 % pro rok 2010. Druhým nejpočetněji zastoupeným důvodem byl nedostatek času, který shodně zvolilo 21 % dotázaných. Zmíněné výsledky znázorňuje Obrázek 12. Zde by se dal tedy nalézt první kámen úrazu v případě finančního vzdělávání. Jak již bylo napsáno v kapitole týkající se osobního/rodinného rozpočtu, slouží tento nástroj jako rámec pro snížení dluhů, vytváření úspor nebo finanční rezervy. Pokud tedy rozpočet není sestavován, vytrácí se přehled o vlastních finančních prostředcích a dochází k takovým situacím, jako je zadlužení nebo tíživá životní situace z důvodu nenadálé události a další.

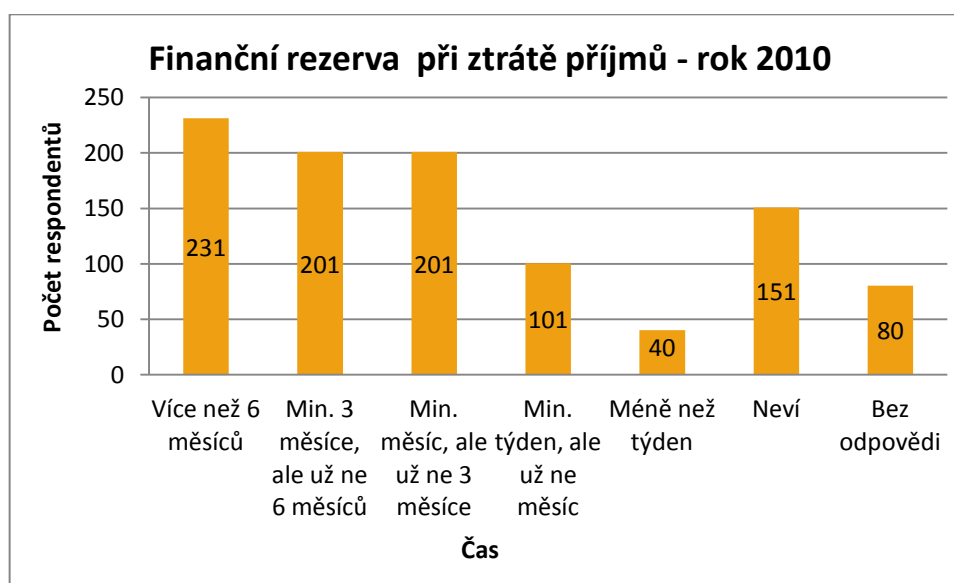

Obrázek 12: Graf zachycující důvody pro nesestavování rozpočtu

Zdroj: vlastní zpracování podle [90], [91]

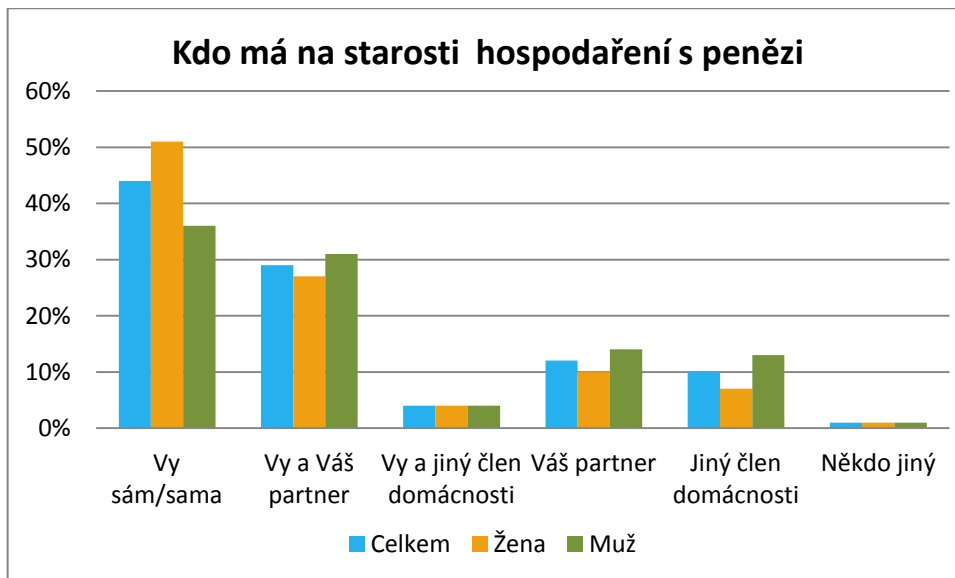
V souvislosti s důvody nesestavování osobního/rodinného rozpočtu, byla zmíněna i finanční rezerva. Ta slouží jako nástroj pro pokrytí nenadálých a mimořádných událostí, jakými může být např. ztráta zaměstnání, nemoc, pracovní úraz apod. Výzkum z roku 2010 věnoval této problematice celý jeden blok, jehož součástí byly otázky typu: ukládá si Vaše domácnost pravidelně část svých příjmů stranou jako rezervu; jakým způsobem ukládáte část svých příjmů stranou; pokud by došlo k neočekávané neopravitelné poruše dražšího spotřebiče, byli byste schopni okamžitě koupit nový a další. Jedna z otázek, se také ptala na to, jak dlouho by byli respondenti schopni pokrýt životní náklady po ztrátě příjmu.

Jak z výsledků průzkumu vyplynulo (Obrázek 13), dlouhodobější finanční rezervu má pouze 23 % dotázaných tedy 231 lidí. O něco menší počet má pak finanční rezervu v rozmezí na tři až šest měsíců, konkrétně 201 lidí, což odpovídá 20 %. Zbytek dotazovaných nemá finanční rezervu na dobu delší jak tři měsíce a někteří pak ani na týden (4 %), což je v současné době plně nejistoty a stále hrozící ztráty zaměstnání velmi závažující. Celých 15 % oslovených pak dokonce ani netuší, na jak dlouho by jim jejich finanční rezerva vystačila.

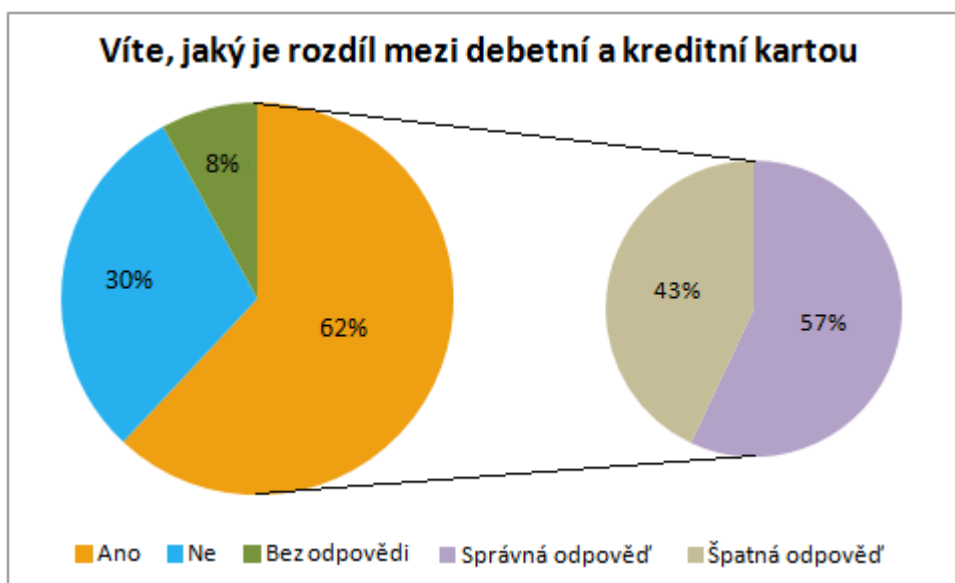
Obrázek 13: Graf popisující velikost finanční rezervy při ztrátě příjmu v roce 2010
Zdroj: vlastní zpracování podle [90]

Další otázka výzkumu z roku 2010 se například ptala na to, kdo má na starosti pravidelné hospodaření s penězi. Na výběr bylo opět několik možností a zřejmě nebude žádným překvapením, že v případě pohlaví měly větší procentní zastoupení ženy. Spolu s celkovými výsledky jsou odpovědi zaneseny do Obrázku 14, z něhož tedy vyplývá, že v případě žen má na starosti pravidelné hospodaření s penězi 51 % z nich, kdežto u mužů to činí pouze 36 %. Velké zastoupení pak má i společné hospodaření s penězi, které praktikuje 29 % lidí z celkového počtu oslovených.

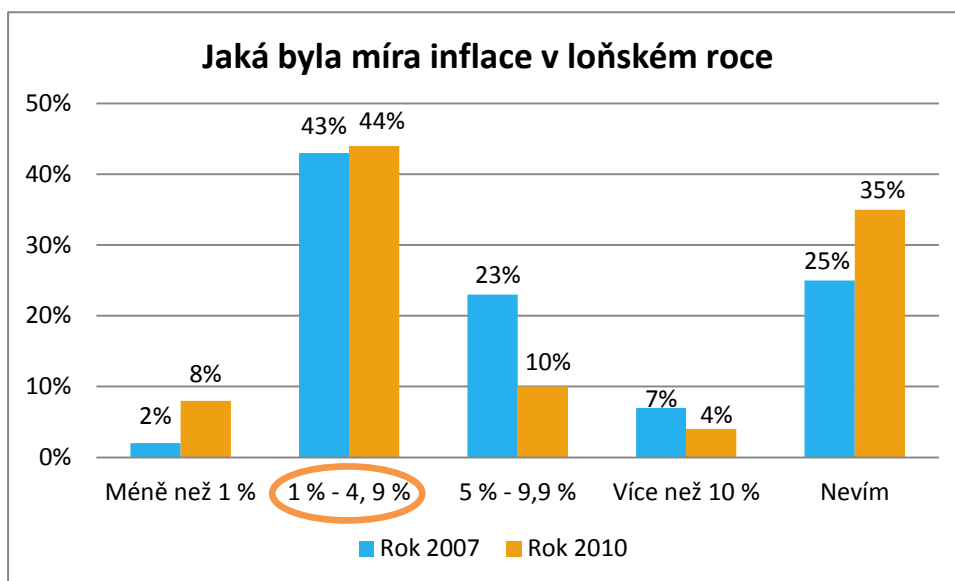
Obrázek 14: Kdo má v domácnosti na starosti pravidelné hospodaření s penězi
Zdroj: vlastní zpracování podle [90]

Oba výzkumy pak také obsahovaly otázky týkající se praktických znalostí respondentů. Dané otázky například zjišťovaly míru povědomí o znalosti rozdílu mezi debetní a kreditní kartou, znalost míry inflace, zhodnocení konkrétní situace, znalost zkratky RPSN, schopnost rozlišit značky úrokových sazeb a další. Poměrně paradoxní jsou výsledky týkající se rozdílu mezi debetní a kreditní kartou. Na tuto otázku odpovídali jen ti respondenti, kteří o těchto kartách mají alespoň nějaké povědomí. Z celkového počtu 1 005 tedy odpovídalo 704 dotázaných. Přesto, že na otázku, zda vědí, jaký je rozdíl mezi debetní a kreditní kartou odpovědělo 62 %, že ano, 43 % z nich pak tento rozdíl nedokázalo vysvětlit (Obrázek 15).

Obrázek 15: Znalost rozdílu mezi debetní a kreditní kartou
Zdroj: vlastní zpracování podle [90]

Jako poslední v této kapitole bude porovnána struktura odpovědí týkající se povědomí o míře inflace za dané roky, tedy za rok 2006 a rok 2009, které předcházely daným výzkumům. Pro rok 2006 byla dle Českého statistického úřadu míra inflace 2,5 % a pro rok 2009 činila míra inflace 1,0 %. Podle Obrázku 16 dokázalo správně zařadit míru inflace do příslušné skupiny necelých 45 % dotázaných v obou letech. Naopak zatímco v roce 2007 si víc jak 20 % oslovených myslelo, že míra inflace se pohybuje nad 5 %, v roce 2010 kleslo toto číslo na polovinu. Naproti tomu se však v roce 2010 zvýšil počet těch, kteří o míře inflace nemají povědomí vůbec a nevědí tak, do které skupiny ji zařadit.

Obrázek 16: Graf znázorňující povědomí lidí o míře inflace

Zdroj: vlastní zpracování podle [90], [91]

Z rozsahu jednotlivých zpráv za příslušné roky je zřejmé, že s postupem let již bylo problematice finanční gramotnosti věnováno více pozornosti, a proto i výzkum byl mnohem propracovanější a obsáhlejší. V novější zprávě se tak objevuje mnohem více otázek, které v roce 2007 vůbec nebyly položeny a není proto možné porovnat, zda postupem času došlo k nějaké změně a pokud ano, tak jestli v pozitivním nebo negativním směru.

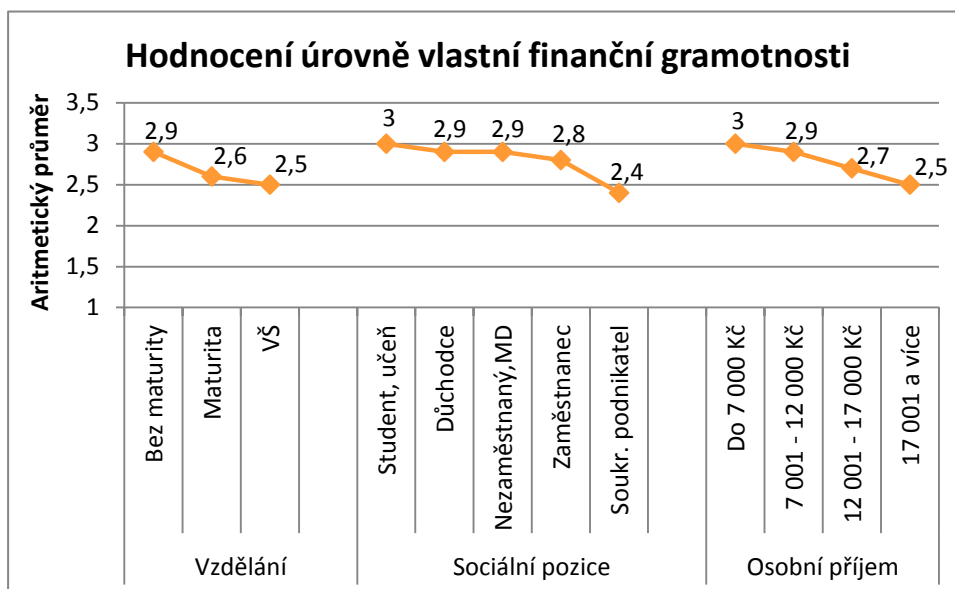
4.4 Výzkum společnosti KRUK

Společnost KRUK Česká a Slovenská republika se specializuje na kompletní řízení pohledávek. Efektivně obsluhuje celou řadu finančních produktů nacházejících se ve všech fázích porušení povinností a s různými stavy případů. [67] Na podzim roku 2013 si tato společnost nechala na zakázku vypracovat průzkum již zmiňovanou agenturou STEM/MARK, který se v podstatě podobá předešlým, které si nechalo vypracovat Ministerstvo financí a Česká národní banka. Proto na tyto výzkumy bude částečně navázáno.

Pro komparaci následujícího ukazatele byla využita data Poradny při finanční tísní. V průzkumu z roku 2013 byla respondentům položena otázka, které z nabízených tvrzení je nejlépe vystihuje. Na výběr měli ze čtyř možností, a to: financím dobře rozumím; orientuji se v nabídce finančních produktů; přibližně vím, co finanční instituce nabízejí, a ve finančních produktech se nevyznám. Tato tvrzení byla tedy modifikována a obodována stejným způsobem jako na Obrázku 9 - prvnímu tvrzení byla přiřazena jednička, dalšímu dvojka, poté trojka a nakonec čtyřka, pětka zůstala neobsazena. Z těchto údajů pak byly vypočítány aritmetické průměry, které lze považovat za hodnocení úrovně vlastní finanční gramotnosti a jejichž hodnoty zachycuje Obrázek 17.

Jak je patrné při porovnání s hodnocením z roku 2007, s odstupem času a zvyšující se aktivitou státu a dalších subjektů v oblasti finančního vzdělání si lidé začínají více věřit. Zatímco při prvním výzkumu se lidé se základním vzděláním a vyučením v průměru ohodnotili známkami přesahující trojku, v případě osob se základním vzděláním se dokonce známka blížila ke čtyřce, s odstupem šesti let už toto hodnocení pokleslo na průměrnou známku 2,9. Mírný pokles lze zaznamenat i pro skupinu středoškolsky a vysokoškolsky vzdělaných.

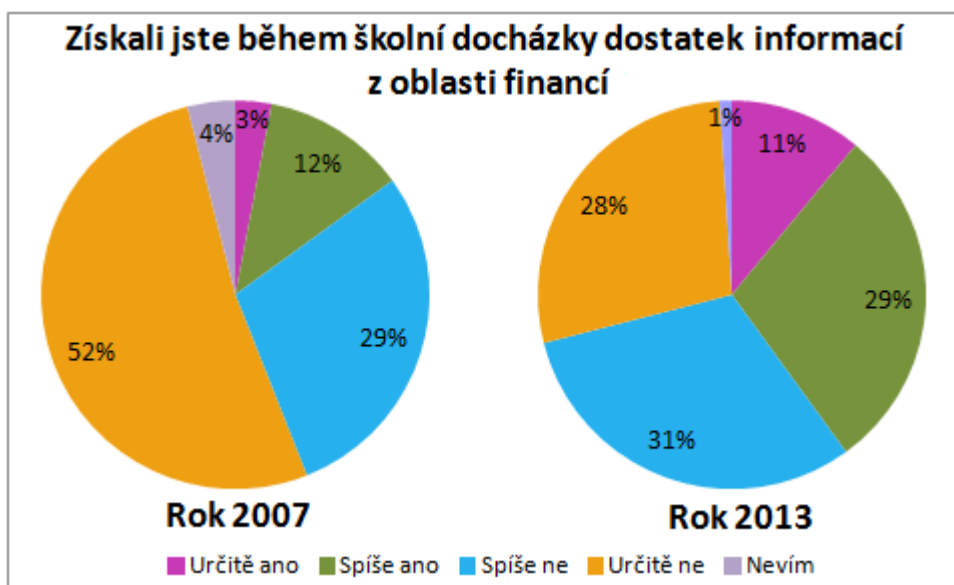
Stejně tak došlo i ke zlepšení z hlediska sociální pozice a to u všech skupin lidí. Největší rozdíl je pak u skupiny seniorů, kde lze předpokládat, že se postupně začínají projevovat důsledky preventivních akcí, které mají za cíl zvýšit povědomí starých lidí o možných nástrahách, které jim na trhu hrozí. Z pohledu osobního příjmu také došlo k pozitivní změně, struktura se sice nezměnila, stále mají největší problém s finanční gramotností nízkopříjmové skupiny obyvatel, ale i jejich průměrná známka poklesla.

Obrázek 17: Hodnocení úrovně vlastní finanční gramotnosti za rok 2013

Zdroj: vlastní zpracování

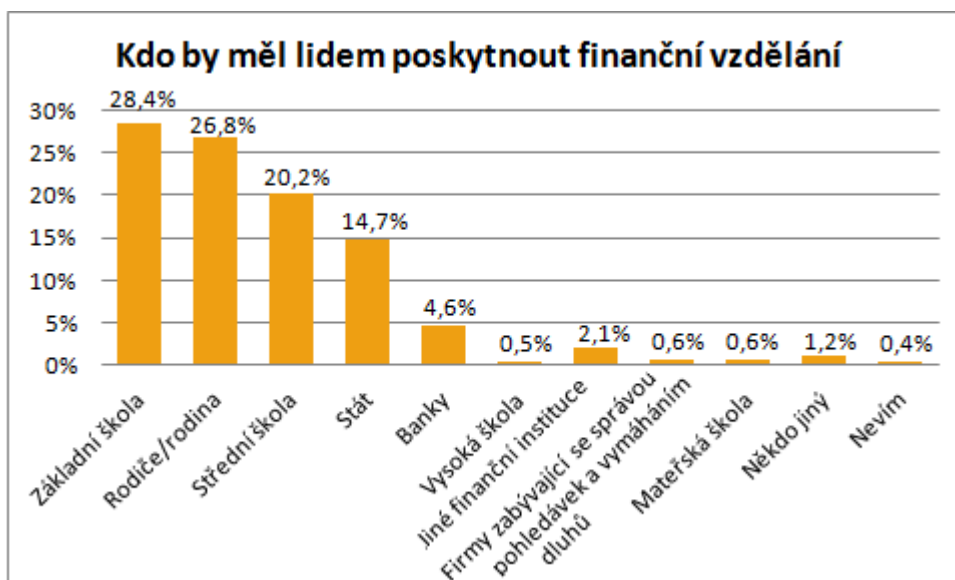
V souvislosti s finančním vzděláváním je také hodně diskutovaná otázka, kdy je vhodné s tímto procesem začít a zda vůbec výuku finanční gramotnosti zanést do školních osnov. Určitou odpověď na danou otázku by mohl poskytnout Obrázek 18, ve kterém jsou porovnány odpovědi z průzkumu v roce 2007 a soukromého průzkumu společnosti KRUK v loňském roce, kde respondenti odpovídali na otázku, zda si myslí, že během svých školních let získali dostatečné množství informací pro orientaci ve finančním světě a o tom, jak správně hospodařit a vést domácí rozpočet. Naprosto jasně je tak vidět, že vzdělávání v rámci školního systému bylo a je nedostatečné, o čemž vypovídá 81% zastoupení odpovědi určitě ne a spíše ne v roce 2007 a 59 % podíl těchto odpovědí v loňském roce.

Obrázek 18: Úroveň znalostí získaných díky školskému systému

Zdroj: vlastní zpracování podle [91]

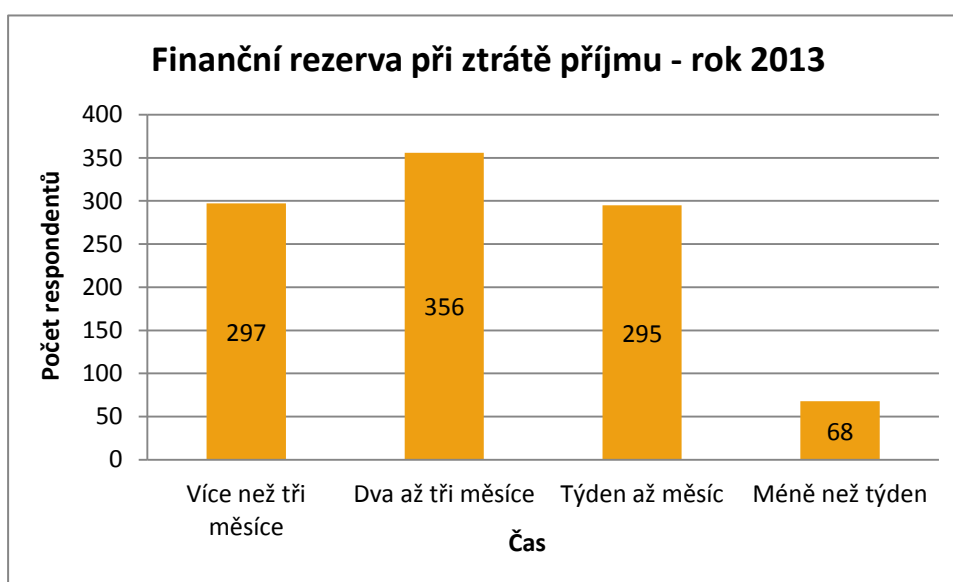
Průzkumy se zabývaly i otázkou, kdo by měl prioritně finanční vzdělávání poskytovat (Obrázek 19). V roce 2007 však byla nabídnuta pouze možnost základní a střední školy. Pro to, aby se finanční gramotnost vyučovala již na základní škole, bylo v součtu odpovědí ano a spíše ano 46 % oslovených. V případě střední školy pak bylo pro tuto možnost opět v součtu možností ano a spíše ano 93 % dotázaných. Naproti tomu v roce 2013 převládal názor, že finanční vzdělání by měla poskytnout především základní škola (28,4 %) a rodina (26,8 %). Teprve poté se v odpovědích objevila střední škola (20,2 %) spolu se státem, který zvolilo přibližně 150 dotázaných, tedy 14,7 %.

Obrázek 19: Struktura odpovědí na otázku, kdo by měl poskytnout finanční vzdělání

Zdroj: vlastní zpracování

I v případě tvorby finančních rezerv, je možné navázat na předchozí výzkumy. Finanční rezervu v roce 2013 využitelnou v horizontu tří a více měsíců má pouze 297 dotázaných z celkového počtu 1 016 respondentů, tedy přibližně 29 % oslovených, což je o 14 % méně než před třemi lety. Zbýlý počet respondentů (71 %) pak má finanční prostředky na méně jak tři měsíce. Na méně než týden má pak prostředky 6,6 % lidí, což je oproti roku 2010 nárůst o 2,6%, tehdy počet osob s finanční rezervou menší než na týden činil 4 % (Obrázek 20).

Obrázek 20: Graf popisující velikost finanční rezervy při ztrátě příjmu v roce 2013

Zdroj: vlastní zpracování podle [4]

4.5 Aktivity napříč Českou republikou

Spolu s již zmíněným Ministerstvem financí, Českou národní bankou nebo společností KRUK věnuje finančnímu vzdělávání pozornost i mnoho dalších subjektů. V rámci zlepšování úrovně finanční gramotnosti tak existuje velké množství paralelně běžících projektů a aktivit, které mají za cíl zvýšit povědomí lidí o této problematice a především prohloubit jejich znalosti v oblastech jako je bankovníctví, pojišťovnictví, investování a další.

Jmenovitě je možné zmínit např. Asociaci finanční a občanské gramotnosti, o. s.; Finanční a zdravotní gramotnost pro veřejnost; webové stránky www.financnivzdelavani.cz; Finanční gramotnosti proti dluhové pasti, atd. Některým dalším projektům je pak věnována bližší pozornost v následujících kapitolách.

4.5.1 Vzdělávání uchazečů o zaměstnání v oblasti socioekonomických kompetencí

Hlavním cílem projektu je zvýšit šance klientů Úřadu práce ČR na získání a udržení si zaměstnání prostřednictvím rozvoje jejich socioekonomických kompetencí (SEKO), tedy finanční gramotnosti, prezentačních a komunikačních dovedností, a tím zvýšení jejich šancí na získání a udržení zaměstnání. Vzdělávání v socioekonomických kompetencích zahrnuje informace nejen o základní prevenci předlužení, ale i informace o dalších sociálních dovednostech, které jsou nutné pro uplatnění uchazečů o zaměstnání na trhu práce. Základní orientace v oblasti financí a tvorby domácího rozpočtu pro osoby ohrožené dluhovou pastí či osoby v dluhové pastí, je jednou z klíčových kompetencí, které občanům umožňují nejen získat práci na legálním trhu práce, ale také si ji udržet a vést plnohodnotný občanský život. V rámci projektu, jehož doba realizace je od 2. 7. 2012 do 30. 6. 2015, bude formou služby v základním školení ve finanční gramotnosti vzděláno 35 000 osob po celé ČR a zároveň bude proškoleno 360 uchazečů o zaměstnání v rekvalifikačních kurzech. Projekt se zaměřuje na uchazeče o zaměstnání s důrazem na osoby, které jsou dlouhodobě nezaměstnané nebo se v evidenci úřadu práce nacházejí opakovaně. [92]

4.5.2 Finanční gramotnost, o. p. s

Společnost Finanční gramotnost, o. p. s, se jako nestátní nezisková organizace věnuje projektům dalšího vzdělávání občanů v oblasti finanční gramotnosti. To znamená v oblasti efektivního hospodaření občanů s jejich vlastním majetkem, zejména s finančními prostředky. Od roku 2008, kdy byla společnost Finanční gramotnost, o.p.s. založena, realizovala několik projektů jak vlastních, tak podpořených finančním příspěvkem (grantem) na úrovni českých

ministerstev školství, mládeže a tělovýchovy, práce a sociálních věcí a financí. Několik projektů bylo realizováno také za finanční podpory Evropských sociálních fondů. [39]

Od roku 2009 také pořádá celostátní Soutěž finanční gramotnost, jíž se do roku 2013 účastnilo celkem 209 407 žáků základních a středních škol. Ti se nejprve účastní školních kol, ze kterých postupují do okresního kola a následně do krajského. Všechna tato kola jsou realizována prostřednictvím internetu, na rozdíl od toho finálového, které probíhá prezenční formou za přítomnosti diváků, poroty a významných osobností. [52], [76]

4.5.3 Rozumíme penězům

Program „Rozumíme penězům“ umožňuje základním školám efektivně rozšířit školní vzdělávací program o problematiku finančního vzdělávání a podílet se tak na zvyšování finanční gramotnosti nejen žáků a pedagogického sboru. Zprostředkovaně také rodičů a dalších osob, které jsou součástí výchovně vzdělávacího procesu příslušné základní školy. Učitelům program poskytuje odborné informace, kvalitní učební materiály a prověřené metodické postupy, které jim pomohou s praktickou výukou. [49]

Mimo jiné se návštěvník těchto stránek dozví, jaký má projekt přínosy pro žáky, rodiče, učitele, kdo je jeho realizátorem, standardy a anotace jednotlivých lekcí (hospodaření domácnosti, dovolená, kupujeme auto, náklady na bydlení, smlouvy, atd.), najde zde inspiraci pro výuku nebo také videa natočená žáky základních škol v rámci soutěže Letní škola Rozumíme penězům, ze kterého má vyplynout ponaučení při zacházení s financemi.

4.5.4 Spoříněk

Portál České spořitelny představuje fantazijní svět, ve kterém děti zažívají mnohá dobrodružství, ale také s lehkostí pronikají do zákrut finanční gramotnosti. Ve virtuálním světě je doprovází oblíbený Spoříněk (Obrázek 21), se kterým se v dětství potkávali již jejich rodiče a učitelé. Obtížnost aktivit a her je přizpůsobena druhému období prvního stupně a prvnímu období druhého stupně základních kol a odpovídajících ročníků gymnázií. Program také obsahuje Spořínkovu učebnici, která obsahuje třicet ilustrovaných pracovních listů různých úkolů a metodickou příručku, ve které je popsána práce s pracovními listy a řada doprovodných aktivit. [47]

Obrázek 21: Spořinek v 20. a 21. století

Zdroj: [77]

4.5.5 Den finanční gramotnosti

Jedním z cílů projektu Den finanční gramotnosti je zvýšit finanční vzdělanost obyvatelstva a to pomocí standardizovaných lekcí finanční gramotnosti připravených pro různé věkové skupiny: žáky a studenty posledních dvou ročníků základních a středních škol, dospělé obyvatelstvo a speciální skupiny jako jsou děti v dětských domovech či ženy vystavené domácímu týrání a násilí. Lekce finanční gramotnosti v rámci projektu Den finanční gramotnosti zdarma školí jednotliví vybraní a proškolení poradci Partners a odborníci Pioneer Investments, partnera projektu. [66]

Partners žádají UNESCO o oficiální ustanovení 8. září jako Den finanční gramotnosti. Tento den je již od roku 1966 připomínán jako Mezinárodní den gramotnosti s cílem podporovat boj mezinárodního společenství s negramotností lidí. Vyhlášení 8. září Dnem finanční gramotnosti dodá potřebě zvyšovat finanční gramotnost obyvatel ekonomicky vyspělých zemí váhu a bude apelem na občany, firmy i vlády, aby investovali do řešení tohoto problému více úsilí a prostředků. [66]

4.5.6 Rozumíme financím

Iniciátorem projektu je Česká rada dětí a mládeže (ČRDM), která se rozhodla bojovat proti finanční negramotnosti. Výstupem této snahy je projekt, jehož plný název zní: "Příprava a pilotáž vzdělávacích programů (včetně metodik) pro děti a mládež zaměřených na rozvoj metod vzdělávání v oblasti rozvoje klíčových kompetencí ve volnočasových aktivitách: Implementace standardů finanční gramotnosti v neformálním vzdělávání." [51]

Hlavními cíli projektu jsou [51]:

- vzdělávat děti a žáky mimořádně nadané podílející se na činnosti členských sdružení ČRD M vhodnými nástroji pro rozvoj jejich klíčových kompetencí v oblasti finanční gramotnosti;
- vzdělávat pracovníky organizací působících v oblasti vzdělávání nebo asistenčních služeb a v oblasti volného času dětí a mládeže v problematice finanční gramotnosti pomocí metodických publikací a nabídky kvalitních vzdělávacích materiálů.

4.5.7 VSM academy

Školící středisko VSM academy svou nabídkou oslovuje různé skupiny obyvatelstva, od žáků základních škol, nových absolventů středních a vysokých škol, přes nezaměstnané a nezaměstnaností ohrožené pracovníky až po občany třetího věku. Pestrost nabídky je v souladu se současným životním stylem občanů od potřeby zvyšování osobní kvalifikace, jazykových i dalších odborných kompetencí, což je stále větší nezbytností a pomáhá při kariérním sebeuplatnění na trhu práce i snižování nezaměstnanosti. [81]

Jak bylo zjištěno prostřednictvím e-mailové konverzace, na podzim loňského roku proběhly dva kurzy finanční gramotnosti, a to pro mládež a pro seniory. Kurzy byly pořádány díky tomu, že společnost získala grant od Magistrátu města Jihlavy, který byl vyhlášen v rámci programu Jihlava – Zdravé město, účastníci tedy měli lekce zdarma. Přesto však o kurzy nebyl příliš zájem. Do kurzu pro seniory se přihlásilo pouze deset zájemců a do kurzu pro mládež se pak dokonce nepřihlásil vůbec nikdo, z toho důvodu byly dané kurzy nabídnuty školám, ale zájem měly pouze dvě soukromé. V průběhu kurzu se jim ale prý stávalo, že se ozývali další lidé, že o kurzech nevěděli a rádi by se zúčastnili, z čehož vyplývá, že propagace daných kurzů nebyla zcela očividně dostatečná.

Jednotlivé lekce probíhaly formou prezentací, týmové spolupráce, diskuze, pomocí simulace problému nebo také pomocí různých her. Účastníci měli možnost dozvědět se podrobnosti o sestavování domácího rozpočtu, sledování výdajů, o vhodných a nevhodných dlužích, praktikách bank a nebankovních institucí a další. Kurz pro seniory byl navíc zakončen kontrolním testem, který úspěšně všichni složili a dostali osvědčení o absolvování kurzu. Sami účastníci kurzu pro seniory si pak tyto kurzy chválí a shodují se, že pro ně byly přínosné a pokud by měli možnost se takových kurzů znovu zúčastnit, v žádném případě by neváhali.

Semináře na oněch dvou soukromých středních školách probíhaly dle požadavků vyučujících a primárně byly určeny 2. a 3. ročníkům. Náplň kurzů se většinou shodovala s již zmíněnými tématy u seniorů. Oproti kurzu pro seniory byly tyto kurzy zakončeny pouze zopakováním důležitých pojmů formou hry.

4.5.8 Finanční gramotnost

Projekt Finanční gramotnost byl realizován od 1. července 2012 do 30. října 2013 brněnskou poradenskou společností ECONOMY RATING a. s. ve čtyřech krajských městech: Brno, Olomouc, Zlín, Jihlava a byl spolufinancován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem. Veškeré vzdělávací aktivity a poradenské služby byly pro účastníky zdarma. V rámci projektu bylo realizováno 32 seminářů a 12 praktických workshopů, kterých se zúčastnilo téměř 800 osob. Zároveň bezplatně poskytovali poradenství, kterého využilo přes 100 lidí. [16], [27]

Jednotlivá témata kurzů se zabývala např. úsporami a investicemi, bankovními účty a jinými finančními produkty, úvěry a jak efektivně zacházet s úvěrovými produkty nebo poskytovala informace z oblasti rodinných financí, financování bydlení, případně financování bydlení bez vlastních zdrojů. Předností těchto kurzů oproti ostatním je pak zcela určitě možnost projít si jednotlivé kurzy on-line na webových stránkách www.nenechsedojit.cz v sekci On-line kurzy, takže se mohou vzdělávat i ti, v jejichž městě kurz neprobíhal, popřípadě ho nestihli nebo se z jiných důvodů nemohli kurzů účastnit. [86]

4.5.9 Další projekty zabývající se finanční gramotností

Z dalších projektů je možné namátkově zmínit **Metodický portál RVP.CZ**, který vznikl jako hlavní metodická podpora učitelů a k podpoře zavedení rámcových vzdělávacích programů ve školách. Jeho smyslem bylo vytvořit prostředí, ve kterém se budou moci učitelé navzájem inspirovat a informovat o svých zkušenostech. Ředitelům a učitelům školek, základních, speciálních a základních uměleckých škol, gymnázií, středních odborných škol a škol s právem státní jazykové zkoušky tak jsou prostřednictvím elektronického média nabídnuty zkušenosti konkrétních učitelů i škol. [48]

Abeceda rodinných financí je projekt finančního vzdělávání určený široké veřejnosti, prostřednictvím seminářů probíhajících přímo v komunitách. Projekt chce podpořit pochopení fungování peněz celému spektru jejich uživatelů, od mládeže až po seniory. Jeho dalším cílem je rozvíjet finanční gramotnost občanů a tím pomoci ve zlepšení jejich životní úrovně.

Zavádí finanční vzdělávání do rodin, do komunit a k sociálně slabším občanům. Dostupnost finančního vzdělávání pro širokou veřejnost je tedy hlavním cílem projektu. [50]

Posledním zmíněným bude **Navigátor bezpečného úvěru**, jehož hlavním cílem je zmapovat a popsat český trh spotřebitelských půjček, posoudit kvalitu jednotlivých poskytovatelů, nabídnout veřejnosti nástroj, díky němuž se dají finanční instituce jednoduše porovnat, a přispět tak ke zlepšení úrovně finanční gramotnosti. Dále si klade za cíl pomoci zájemcům o půjčku tím, že je nasměruje k bezpečným poskytovatelům úvěrů. Dalším cílem je upozornit na ty nebezpečné – spíše než jejich názvy a jména však chce ukazovat na jejich praktiky, protože takových subjektů jsou u nás tisíce a všechny je vyjmenovat není v zásadě možné. [46]

5 KOMPARACE VYBRANÝCH STÁTŮ

Aktivitám, které mají napomoci uvědomění lidí o potřebě finančního vzdělávání a zvyšování úrovně finanční gramotnosti se však nevěnují pouze samotné státy a subjekty působící v dané zemi, ale také další nadnárodní a mezinárodní instituce. Jako příklad lze uvést především Organizaci pro hospodářskou spolupráci a rozvoj, Evropskou komisi či ING Pojišťovnu. Pro dotvoření obrazu o úrovni finanční gramotnosti obyvatelstva nejen v České republice, ale i občanů jiných států, bude v následující kapitole provedena komparace s jinými zeměmi pomocí vybraných ukazatelů.

Pro tyto účely byla zvolena Slovenská republika, jakožto stát se společnou historií a podobným vývojem ekonomiky a Nový Zéland, u kterého je předpoklad, že jeho ekonomika a aktivity v oblasti zvyšování úrovně finanční gramotnosti jsou od České a Slovenské republiky odlišné. Druhým důvodem pro zvolení Nového Zélandu je fakt, že se nejedná o členský stát Evropské unie a může tedy dojít k porovnání mezi zeměmi EU a zemí mimo Evropskou unii. Úvodem kapitoly budou prezentovány výsledky mezinárodní studie ING Pojišťovny a mezinárodního šetření Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj. Následně budou nastíněny stejně, jako tomu bylo v případě České republiky, některé aktivity daných států dotýkající se finanční gramotnosti a finančního vzdělávání a na závěr kapitoly bude provedena komparace vybraných ekonomických ukazatelů daných zemí.

5.1 Mezinárodní šetření ING Pojišťovny

V souvislosti se zmínkou v úvodu kapitoly o mezinárodních aktivitách vztahujících se k finanční gramotnosti lze zmínit z hlediska úrovně České republiky vůči jiným zemím průzkum ING Pojišťovny z roku 2011, ve kterém si nechala vypracovat mezinárodní studii o finančních znalostech ve 12 zemích světa. V každé zemi se výzkumu zúčastnilo 500 respondentů. Jak Česká republika v tomto průzkumu dopadla, zachycuje Tabulka 4.

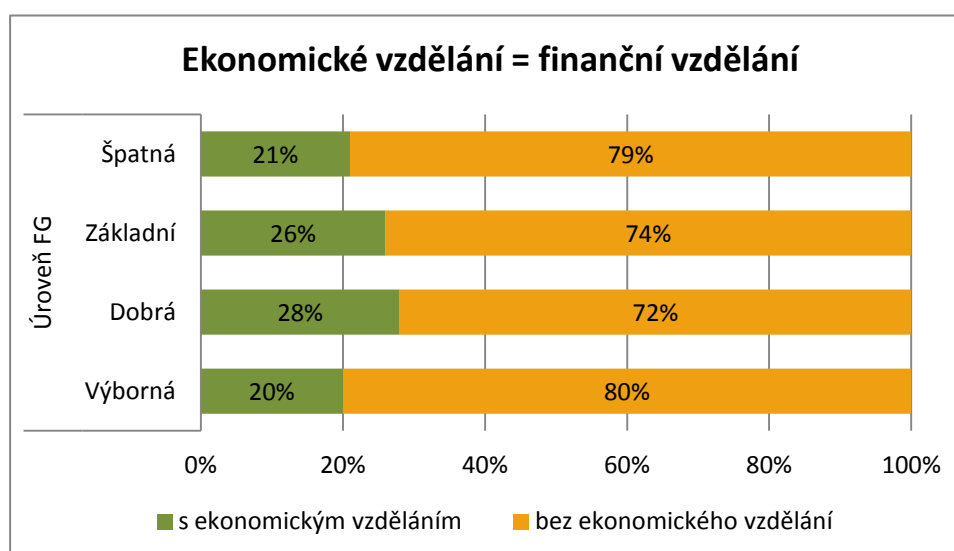
Nejlépe dopadlo Japonsko, které má největší procentní zastoupení populace s vysokou úrovní finanční gramotnosti, a to 44 %. Druhá v pořadí je pak Indie, která má sice více obyvatel s výbornou znalostí finanční gramotnosti než Japonsko, ale naproti tomu v případě dobré znalosti je na tom téměř o 10 % hůře než Japonsko, čímž se odsouvá na stříbrnou pozici. Pomyslné stupně vítězů pak uzavírá Korea, která má stejně jako Indie větší procentní zastoupení lidí s vysokou úrovní FG, ale nižší s dobrou úrovní finanční gramotnosti než Japonsko. Nelichotivého výsledku pak dosáhla právě Česká republika spolu s Mexikem a Slovenskou republikou, tam dosáhlo na vysokou úroveň pouze 12 % zúčastněných.

Tabulka 4: Mezinárodní studie ING Pojišťovny

	Úroveň finanční gramotnosti					
	Špatná	Základní	Dobrá	Výborná	Nízká	Vysoká
Svět	7%	64%	23%	6%	71%	29%
Japonsko	4%	52%	36%	8%	56%	44%
Indie	4%	57%	27%	13%	61%	40%
Korea	3%	60%	26%	11%	63%	37%
Holandsko	6%	58%	29%	7%	64%	36%
USA	5%	62%	27%	7%	67%	34%
Belgie	7%	66%	23%	5%	73%	28%
Polsko	10%	63%	23%	4%	73%	27%
Španělsko	6%	69%	21%	3%	75%	24%
Rumunsko	8%	69%	20%	3%	77%	23%
Česká republika	10%	69%	16%	5%	79%	21%
Mexiko	10%	71%	16%	3%	81%	19%
Slovenská republika	13%	75%	11%	1%	88%	12%

Zdroj: upraveno podle [13]

Studie také obsahuje poměrně zajímavý pohled na to, zda je ekonomické vzdělání zárukou toho, že jsou lidé finančně vzdělaní – tedy, že platí rovnice: ekonomické vzdělání = finanční vzdělání. Na Obrázku 22 je vidět, že tato rovnice se ne vždy rovná, protože ekonomicky vzdělaní lidé se vyskytují v každém stupni finančního vzdělání, tedy i ve skupině se špatnou a základní úrovní finanční gramotnosti. Ani ekonomické vzdělání tedy není zárukou toho, že lidé svým financím rozumí a orientují se na finančním trhu.

Obrázek 22: Vliv ekonomického vzdělání na úroveň finančního vzdělání

Zdroj: upraveno podle [13]

5.2 Program pro mezinárodní hodnocení studentů (PISA)

Zřejmě nejvýznamnějším počinem z hlediska testování finanční gramotnosti v mezinárodním měřítku je projekt Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj s názvem Program pro mezinárodní hodnocení studentů (Programme for International Student Assessment) neboli PISA. Hlavním cílem projektu je pravidelné zjišťování vědomostí a dovedností nezbytných pro úspěšné uplatnění mladých lidí v reálném konkurenčním prostředí společnosti nového tisíciletí. Projekt se prvotně zaměřuje na zjišťování úrovně funkční gramotnosti patnáctiletých žáků, a to v oblasti čtení, matematiky a přírodních věd. O zvyšujícím se zájmu o dané problematiku vypovídá Tabulka 5, ve které je zaznamenán počet zemí, škol a žáků v ČR v jednotlivých letech, kdy probíhala šetření. [31]

V posledním šetření v roce 2012 byla zjišťována zejména úroveň matematické gramotnosti s tím, že v každém projektu je testovaná problematika rozšiřována o další oblasti, které se také ukazují být klíčové pro úspěšné další vzdělávání, budoucí pracovní zařazení a spokojený život. V tomto případě se onou rozšířenou oblastí stala právě finanční gramotnost.

Tabulka 5: Přehled uskutečněných šetření v rámci projektu PISA

Rok	Hlavní testovaná oblast	Počet zemí	Počet škol v ČR	Počet žáků v ČR
2000	Čtenářská gramotnost	32	253	9 400
2003	Matematická gramotnost	41	260	9 900
2006	Přírodovědná gramotnost	56	246	9 000
2009	Čtenářská gramotnost	65	290	7 500
2012	Matematická gramotnost	65	297	6 535

Zdroj: upraveno podle [31]

Výsledky jednotlivých zemí z matematické gramotnosti za rok 2012 (Tabulka 6) vypovídají o tom, že přibližně polovina testovaných zemí se pohybuje nad úrovní průměrné hodnoty OECD, o něco více zemí se však pohybuje pod průměrnou hranicí. Vzhledem k omezenému vzorku respondentů nelze data interpretovat s absolutní jistotou na celou zemi, z toho důvodu byl vypočítán 95% interval spolehlivosti, ve kterém se budou dané země pohybující se okolo průměru OECD nacházet. Fialová barva značí země vyskytující se nad průměrem OECD a modrá barva naopak země pod průměrem OECD.

Z pohledu České republiky jsou výsledky poměrně přijatelné, jelikož se nachází mírně nad hranicí průměrnosti a jsou srovnatelné například s francouzskými, dánskými, novozélandskými či slovinskými studenty. Ani s takovouto úrovní se však nelze spokojit a je třeba se neustále v dané oblasti zdokonalovat. Žebříčku pak jednoznačně dominují asijské státy v čele s čínskou Šanghají s 613 body, Singapurem a Hongkongem, jejichž sedmičku

uzavírá Japonsko. Česká republika se svými 499 body zaujímá 24. místo z celkového počtu 65 zemí. V porovnání se sousedními státy za ČR zaostává pouze Slovenská republika se 482 body. Německo, Rakousko a možná trochu překvapivě i Polsko dosáhly lepších výsledků. Polsko se dokonce umístilo z daných států nejlépe a to na 14. pozici s 518 body a předčilo tak i vyspělé Rakousko a Německo. Na druhém konci žebříčku skončily země jako je Peru, Katar, Tunisko, Kolumbie nebo Argentina.

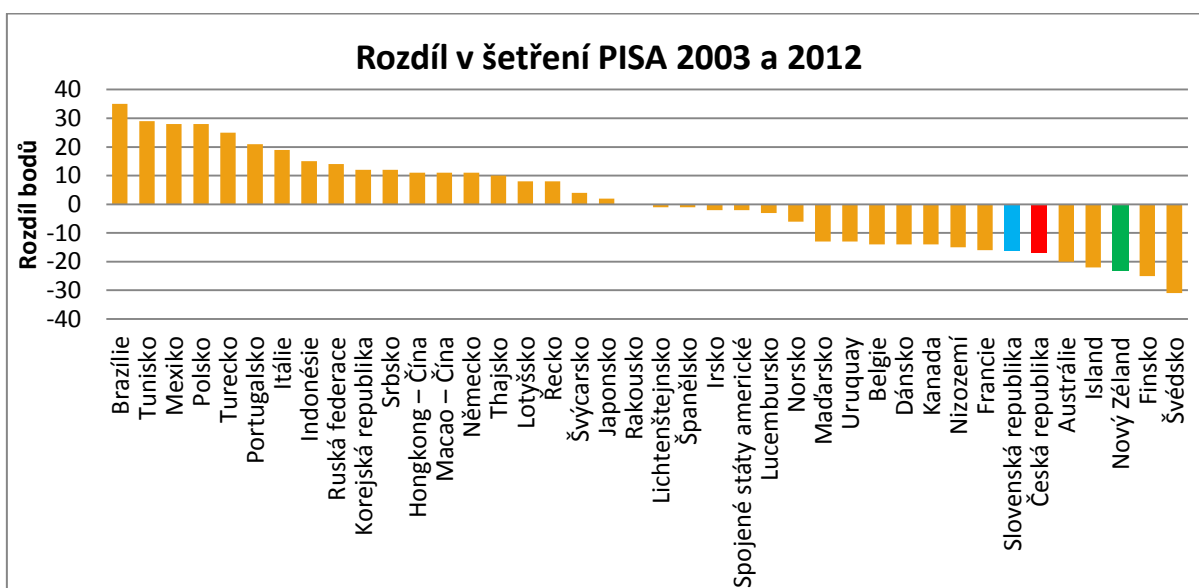
Tabulka 6: Umístění zemí v matematické gramotnosti v roce 2012

Pořadí	Země	Průměrný výsledek	Pořadí	Země	Průměrný výsledek
	Průměr OECD	494			
1.	Šanghaj – Čína	613	34.	Ruská federace	482
2.	Singapur	573	35.	Slovenská republika	482
3.	Hongkong – Čína	561	36.	Spojené státy americké	481
4.	Tchaj-wan	560	37.	Litva	479
5.	Korejská republika	554	38.	Švédsko	478
6.	Macao – Čína	538	39.	Maďarsko	477
7.	Japonsko	536	40.	Chorvatsko	471
8.	Lichtenštejnsko	535	41.	Izrael	466
9.	Švýcarsko	531	42.	Řecko	453
10.	Nizozemí	523	43.	Srbsko	449
11.	Estonsko	521	44.	Turecko	448
12.	Finsko	519	45.	Rumunsko	445
13.	Kanada	518	46.	Kypr	440
14.	Polsko	518	47.	Bulharsko	439
15.	Belgie	515	48.	Spojené arabské emiráty	434
16.	Německo	514	49.	Kazachstán	432
17.	Vietnam	511	50.	Thajsko	427
18.	Rakousko	506	51.	Chile	423
19.	Austrálie	504	52.	Malajsie	421
20.	Irsko	501	53.	Mexiko	413
21.	Slovinsko	501	54.	Černá Hora	410
22.	Dánsko	500	55.	Uruquay	409
23.	Nový Zéland	500	56.	Kostarika	407
24.	Česká republika	499	57.	Albánie	394
25.	Francie	495	58.	Brazílie	391
26.	Velká Británie	494	59.	Argentina	388
27.	Island	493	60.	Tunisko	388
28.	Lotyšsko	491	61.	Jordánsko	386
29.	Lucembursko	490	62.	Kolumbie	376
30.	Norsko	489	63.	Katar	376
31.	Portugalsko	487	64.	Indonésie	375
32.	Itálie	485	65.	Peru	368
33.	Španělsko	484			

Zdroj: vlastní zpracování podle [56]

Vzhledem k tomu, že testování finanční gramotnosti zaměřené na matematické dovednosti proběhlo i v roce 2003, je možné porovnat výsledky obou šetření, stejně jako tomu bylo v případě výzkumů v České republice. Jak uvádí Tabulka 5, v roce 2003 bylo do projektu zapojeno 41 zemí. Z důvodu nesplnění požadavků projektů byla ale vyloučena Velká Británie, tudíž Obrázek 23 vykresluje rozdíly naměřených hodnot pouze 40 zemí. Z tohoto počtu došlo u 19 zemí ke zlepšení bodového zisku, Rakousko zůstalo na stejném výsledku a u 20 zemí došlo ke zhoršení výsledků. Mezi těmito zeměmi byla i Česká republika, čímž se jen potvrzuje výsledek z komparace výzkumů v ČR, kde taktéž došlo mezi porovnávanými roky k negativní změně.

Spolu s námi se pod nulovou hranicí ocitla i Slovenská republika, která si od roku 2003 pohoršila o 16 bodů a Nový Zéland, který si pohoršil ještě více než ČR a SR. Naproti tomu Německo s již vyzdvihovaným Polskem patří do skupiny s kladným rozdílem. Čísly vyjádřeno se jedná o 11 bodovou změnu v případě Německa a 28 bodovou změnu u Polska. Největší změnu v pozitivním smyslu pak učinila Brazílie, která si polepšila o 35 bodů a v opačném, tedy záporném smyslu Švédsko, u něhož činil rozdíl 31 bodů.

Obrázek 23: Bodový rozdíl výsledků šetření PISA 2003 a 2012

Zdroj: vlastní zpracování podle [37], [56]

Zatímco do testování matematické gramotnosti se v roce 2012 zapojilo 65 zemí, pilotního šetření zaměřeného na finanční gramotnost se zúčastnilo pouze 18 zemí (13 členských států OECD a 5 partnerských států) s přibližně 29 000 studenty, které reprezentují 40 % světového HDP. [57] Jak ukázali výsledky, z tohoto počtu je pouze vždy jeden z deseti studentů schopen řešit nejtěžší otázky týkající se finanční gramotnosti. Výsledky jednotlivých zemí dopadli velmi podobně jako v případě matematické gramotnosti. Průměr za 13 členských zemí OECD

činil 500 bodů a nad tuto hranici dosáhlo 8 zemí, tedy téměř polovina testovaných zemí. Žebříčku opět vévodila Šanghaj, jejíž žáci dosáhli v průměru 603 bodů a předčili tak o více jak 100 bodů průměrnou hranici. Česká republika se v tomto případě propracovala na 6. místo s 513 body, čímž se nijak výrazně nevychýlila od průměru a opět zde platí výše řečené, že výsledek není nikterak špatný, ale rozhodně neuspokojující. Spolu s ČR se těsně nad hranicí průměrnosti ocitlo i Polsko s 510 body a Nový Zéland s 520 body. Kdo naopak velmi zaostává, je Slovenská republika, které patřila až 16. příčka a jejíž bodové skóre činilo podprůměrných 470 bodů. Spolu se Slováci se na nejnižších příčkách ocitla také Itálie a Kolumbie, jejíž bodový zisk činil pouhých 379 bodů a jako jediná země, tak nedosáhla ani hranice 400 bodů.

5.3 Slovenská republika

Otázkami finanční gramotnosti a potřebou finančního vzdělávání se na Slovensku zabývá odborná i laická veřejnost. Stejně jako v České republice byl vydán dokument Národní standard finanční gramotnosti (verze 1.0), který byl vypracován Meziresortní expertní skupinou v roce 2008, která byla zřízena ministrem školství Slovenské republiky za účelem vypracování strategie vzdělávání, standardů finanční gramotnosti a jejich implementace do vzdělávacích programů. Obsahová struktura je velmi podobná české Národní strategii finančního vzdělávání. [41]

V roce 2014 došlo k aktualizaci původního dokumentu z roku 2008. Aktualizovaný Národní standard finanční gramotnosti (verze 1.1) vymezuje širší poznatků, dovedností a zkušeností v oblasti finančního vzdělávání a managementu osobních financí, z něhož vyplývá, že absolvent střední školy by měl být schopen např. najít, vyhodnotit a použít finanční informace, znát základní pravidla řízení vlastních financí, stanovit si finanční cíle, efektivně využívat finanční služby, plnit svoje finanční závazky a další. [42]

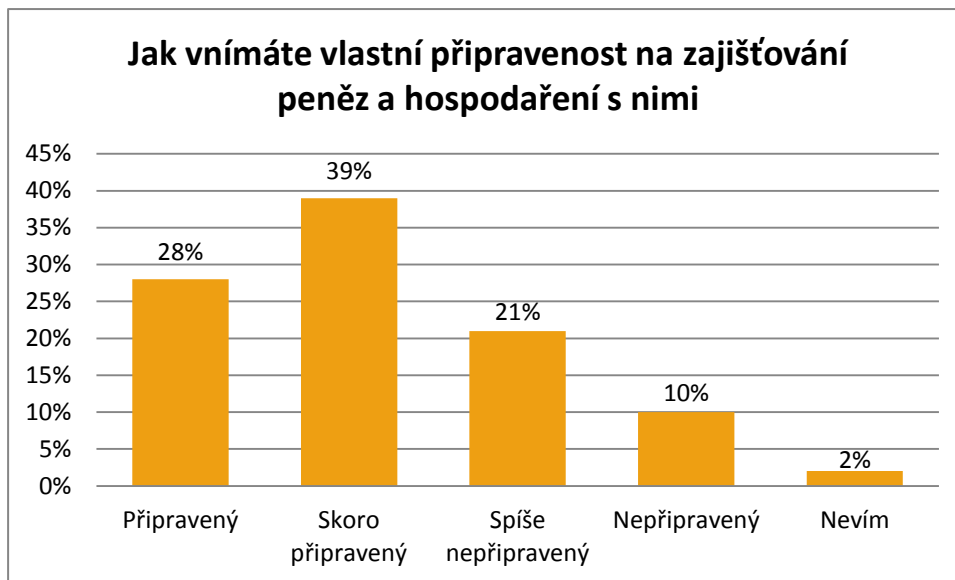
Na základních školách je problematika finanční gramotnosti zakomponována do učebních osnov jednotlivých předmětů. Kromě toho školy organizují kurzy, besedy a přednášky s odborníky z dané oblasti. Gymnázia vyučují finanční gramotnost v rámci výuky matematiky a dále v rámci vlastních učebních předmětů, například v seminářích finanční gramotnosti. V největší míře je pak finanční vzdělávání zastoupené na středních odborných školách, kde je součástí různých předmětů. K tomu patří i simulace firemního života prostřednictvím tzv. „cvičných firem“. V ČR někdy také nazývány jako fiktivní firmy. [89]

5.3.1 Ministerstvo financi

V souladu s usnesením vlády SR č.. 713 ze dne 7. října 2009, které uložilo ministru financi ve spolupráci s předsedkyní Statistického úřadu SR realizovat statistický průzkum, uskutečnilo Centrum sociálních výzkumů při Infostatu v polovině března 2010 reprezentativní průzkum veřejného mínění zaměřený na zjišťování fungování jednotlivců a rodin ve sféře peněz. [78] Průzkumu se zúčastnilo 1 174 Slováků, kteří odpovídali na otázky spadající do různých kategorií, např. subjektivní hodnocení připravenosti a informovanosti o řízení vlastních financi, vnímání potřeby finančního vzdělávání, socio-ekonomická situace občanů, životní hodnoty, hospodaření domácnosti a další.

Úvodní otázka byla obdobná jako otázky v průzkumech České republiky a dotazovala se oslovených na to, jak vnímají vlastní připravenost na zajišťování peněz a hospodaření s nimi. Respondenti měli na výběr z možností: připravený, spíše připravený, spíše nepřipravený, nepřipravený a nevím. Jak vyplývá z následujícího Obrázku 24, Slováci si v tomto ohledu poměrně věří, v součtu odpovědí připravený a skoro připravený si téměř 70 % z nich myslí, že jejich připravenost je dobrá. Pouze 31 % se drží při zemi a sebekriticky hodnotí svou připravenost jako nedostatečnou. Pokud by data byla opět přepočítána stejně jako v případě výzkumu společnosti KRUK za Českou republiku, průměrnému hodnocení vlastní úrovně finanční gramotnosti by odpovídala hodnota 2,1.

Podle zprávy z výzkumu se připraveni cítí být především podnikatelé, samostatně výdělečně činní jedinci a lidé s vysokoškolským vzděláním. Spíše připraveni si pak připadají kvalifikovaní pracovníci, občané se středoškolským vzděláním, zaměstnanci v soukromém a veřejném sektoru. S odpovědí spíše nepřipraven a nepřipraven se ztotožňuje spíše mladší generace, nezaměstnaní, lidé se základním vzděláním a dále skupina občanů maďarské národnosti. [78]

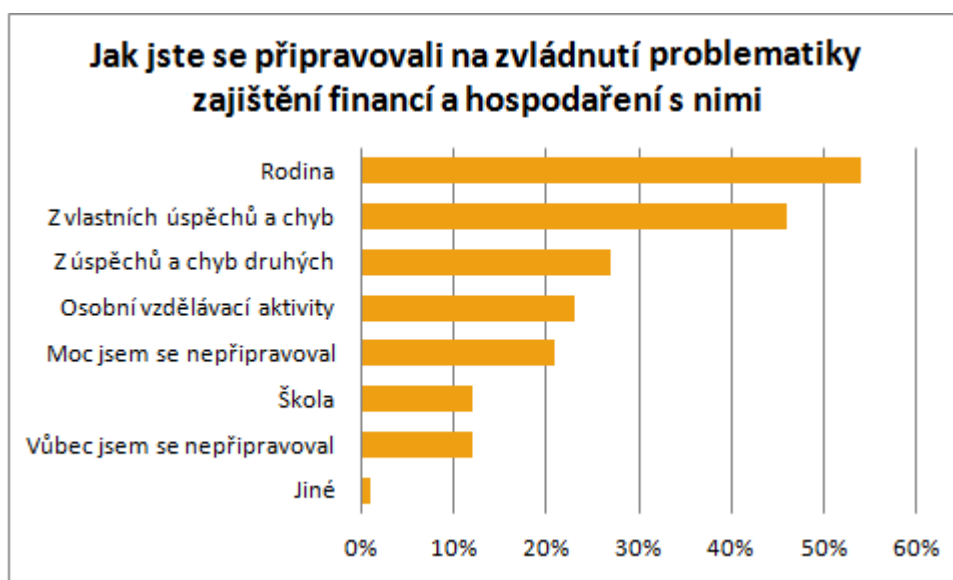

Obrázek 24: Připravenost Slováků na zajištění peněz a hospodaření s nimi

Zdroj: upraveno podle [78]

Další otázka se respondentů dotazovala například na to, zda jsou dostatečně informováni o jednotlivých produktech finančních institucí. V tomto ohledu převažovala zdrženlivost dotázaných a zjevná nejistota v oblasti finančních produktů, neboť největší procentní zastoupení měla právě odpověď, že si připadají spíše neinformovaní. Dostatečně informováno si připadalo pouze 11 % oslovených lidí. Naopak zcela neinformovaných bylo 18 % z nich, tedy přibližně 200 respondentů.

Součástí výzkumu byl i pohled na to, jak lidé získali své znalosti z oblasti finančního vzdělávání. Zde převládala odpověď, že základním finančním dovednostem se naučili především v rodině (54 %) a následně z vlastních úspěchů a chyb (46 %). Velmi malé procentní zastoupení je v případě odpovědi, že vše potřebné je naučila škola (12 %). První odpověď převládala především v případě zaměstnanců v soukromém a veřejném sektoru a středoškolsky vzdělaných lidí. Druhou odpověď zvolili nejvíce podnikatelé a samostatně výdělečně činní, což není zřejmě žádným překvapením. Přeci jen v případě podnikání to chce jisté znalosti v oblasti financí mít (Obrázek 25).

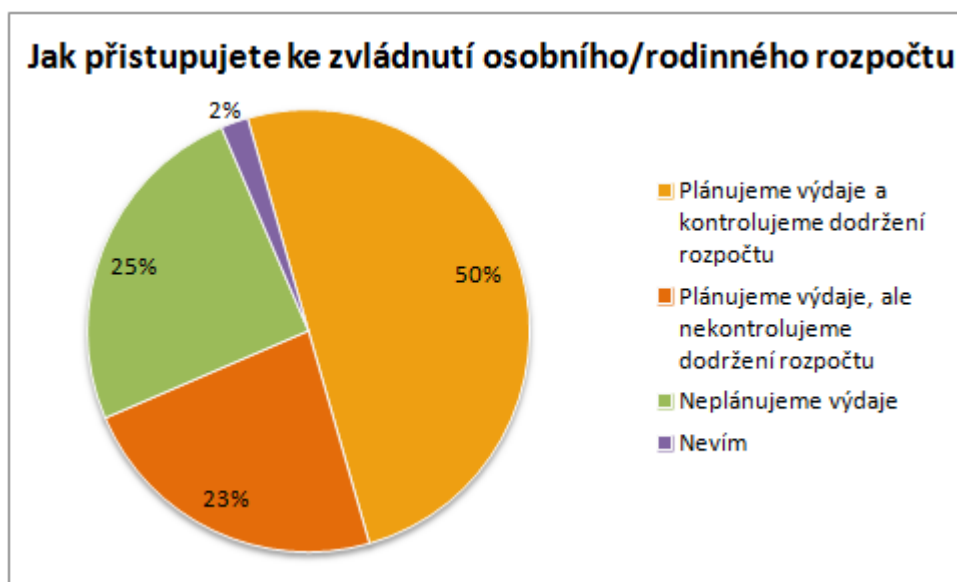

Obrázek 25: Způsob přípravy na zvládnutí finanční problematiky na Slovensku

Zdroj: upraveno podle [78]

Za nejlepší způsob finančního vzdělávání považují slovenští občané vzdělávací relace v televizi (28 %), následně vzdělávání ve škole (26 %) a trojici uzavírá osobní účast na kurzech a školeních (19 %). Vzdělávání prostřednictvím internetu zvolilo pouze 13 % dotázaných. Nepatrné procento oslovených by pak rádo získávalo informace týkající se financí a všeho co s nimi souvisí v rozhlasu nebo pomocí materiálů zasílaných poštou.

Co se týče osobního a rodinného rozpočtu (Obrázek 26) přesně polovina dotázaných své výdaje plánuje a co je hlavní, kontroluje, zda je rozpočet dodržován. Nejde jen o to rozpočet sestavit, ale je třeba se jím řídit, jinak nemá v podstatě smysl, což je právě případ 23 % dotázaných. V porovnání s Českou republikou jsou výsledky ale do jisté míry příznivé, neboť výdaje si na Slovensku neplánuje 25 % oslovených, zatímco v ČR se toto číslo za rok 2010 vyšplhalo až na 48 %. O klíčových finančních otázkách rodiny pak v největší míře rozhodují oba z partnerů, pouze v 15 % případů je tím klíčovým subjektem žena a v 11 % případů muž.

Obrázek 26: Přístup k tvorbě osobního/rodinného rozpočtu na Slovensku

Zdroj: upraveno podle [78]

Dále výsledky průzkumu ukazují například to, že poměr mezi těmi, jimž dosažené vzdělání přineslo peníze a těm, kterým žádné extra peníze nepřineslo je v postatě stejný, tudíž nelze jednoznačně říct, že v případě vyššího vzdělání lze očekávat i vyšší příjem. Pro možnost, aby se finančnímu vzdělávání věnoval nejvíce stát, se vyslovilo 81 % občanů a druhé největší zastoupení měl soukromý sektor. Dalšími oblastmi, kterými se výzkum zabýval, byla také spokojenost se stávající práci, pojištění a investování, způsob výběru hotovosti, ochota změnit svoji stávající finanční instituci a otázky týkající se eura.

5.3.2 Slovenská banková asociácia

Slovenská bankovní asociace (SBA) je klíčovou asociací finančního sektoru na Slovensku a jedinou organizací zastupující zájmy bank působících v SR. Jedná se o dobrovolné sdružení právnických osob podnikajících především v oblasti bankovníctví, založené v roce 1993 za účelem ochrany zájmů svých členů a na podporu jejich aktivit. [74]

Jednou z oblastí, kterou se zabývá, je i finanční vzdělávání. V rámci tohoto projektu realizovali v roce 2007 průzkum finanční gramotnosti, který poukázal na skutečnost, že většina bankovních klientů má nízkou schopnost analýzy a zpracování dostupných informací, především v důsledku toho, že nerozumí základním finančním pojmům. I proto SBA přinesla nejen pro klienty bank projekt finančního vzdělávání, jehož hlavním cílem je poskytnout základní informace o finanční a bankovní problematice. [21]

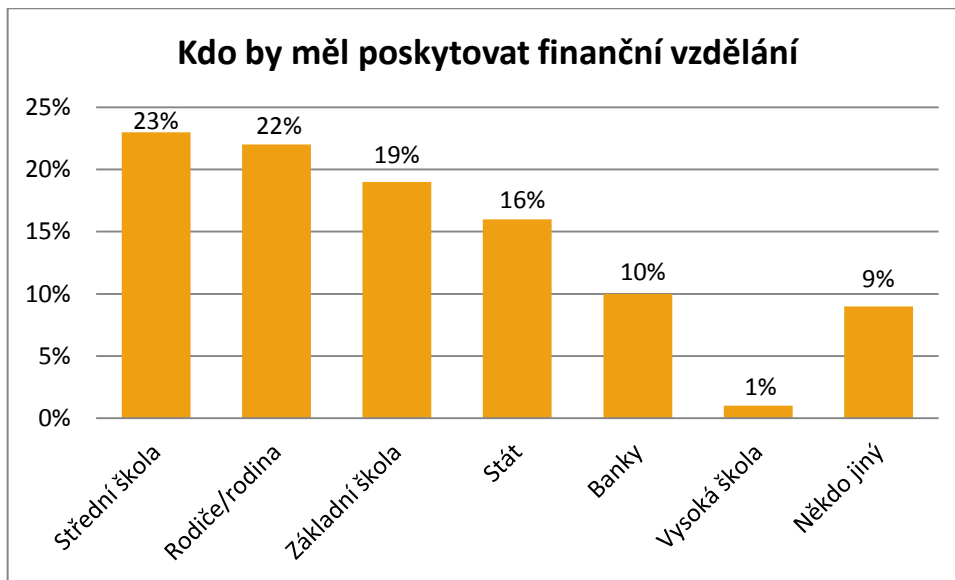
Z průzkumu vyplynulo, že 72 % dotázaných z celkového počtu 1 107 respondentů si myslí, že každý by měl znát pojmy z finanční oblasti, ale už jen 63 % respondentů se domnívá, že je finanční vzdělávání potřebné. Přes 70 % oslovených je pro implementaci finanční vzdělávání do učebních osnov a jsou zastánci toho, že by mělo být dostupné pro všechny věkové kategorie. Na otázku, kdo by se měl zejména věnovat finančnímu vzdělávání, připadlo nejvíce odpovědí pro možnost stát a finanční sektor, zatímco v ČR vévodila základní škola a rodina. Z průzkumu také vyplynulo, že úroveň finanční gramotnosti ovlivňuje především stupeň dosaženého vzdělání a výše příjmu. Stejně jako v České republice měli respondenti problém v orientaci mezi debetní a kreditní kartou. Až 43,5 % z nich nerozumí tomu, jak funguje debetní karta. Naproti tomu u kreditní karty si nebylo jistých pouze 15,9 % oslovených. [25]

5.3.3 Výzkum společnosti KRUK

Jelikož název společnosti zní KRUK Česká a Slovenská republika s. r. o. proběhl zmiňovaný průzkum nejen v České republice ale i na Slovensku, a to poprvé právě v roce 2013 v rámci akce Den bez dluhů. Tisková zpráva uvádí, že při zhodnocení vlastní úrovně finančního vzdělání se více jak polovina respondentů domnívá, že ví jak spravovat domácí rozpočet a jak správně hospodařit. Necelá polovina je přesvědčená o opaku.

Dále stejně jako v České republice průzkum poukázal na problém absence výuky finanční gramotnosti na základních a středních školách. Zatímco v České republice nebylo dostatečně připravených na nástrahy finančního světa 59 % dotázaných, na Slovensku se toto číslo vyšplhalo dokonce na 66 %. Pouze 33 % respondentů uvedlo, že adekvátní informace v průběhu školních let získalo. Většina oslovených (88 %) tak vyjádřila souhlas s tím, že finanční vzdělávání je důležité a může napomoci v budoucnu předcházet nepříjemným situacím jako je například zadlužení. Pro možnost, aby se dětem vysvětlilo hospodaření domácnosti, aby měly přehled o hodnotě peněz, se vyslovilo celých 93 % respondentů.

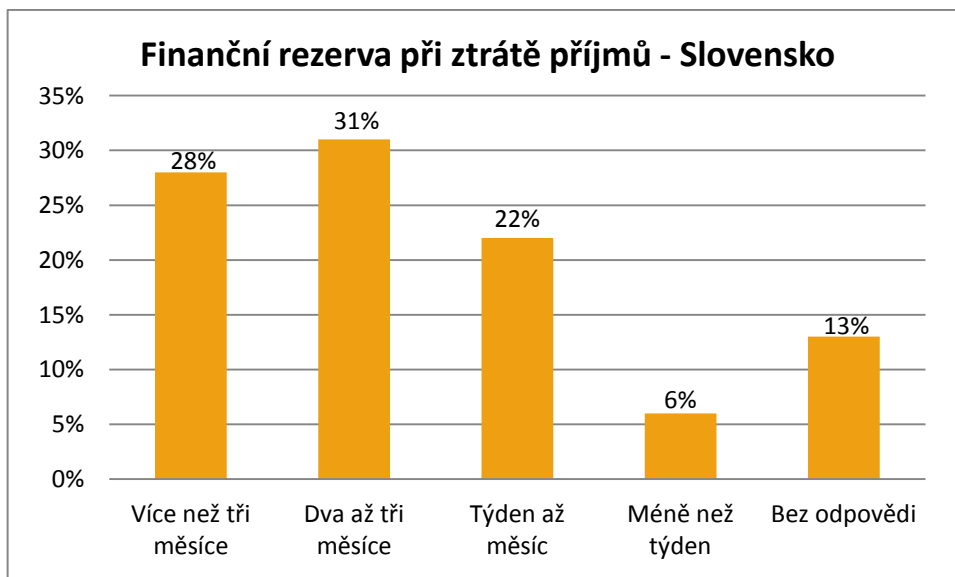
Podobně jako v ČR se průzkum ptal i na to, kdo by měl finanční vzdělávání primárně poskytovat (Obrázek 27). Na rozdíl od České republiky, kde nejvíce respondentů bylo pro možnost základní školy (28,4 %), na Slovensku byla na prvním místě střední škola s 23 %, na druhém místě jí pak uvedlo 42 % respondentů. V případě rodiny zůstalo pořadí neměnné, obě země ji zvolily na druhém místě, v případě Slovenska to představovalo 22 % zúčastněných. Třetí příčku obsadila právě základní škola, pro kterou se vyslovilo 19 % dotázaných. Ostatní pořadí zůstala stejná jako v případě České republiky, pouze s jinými procentními body.

Obrázek 27: Primární poskytovatel finančního vzdělávání na Slovensku

Zdroj: upraveno podle [84]

Poslední téma, které bude zmíněno, je tvorba finančních rezerv. Jak znázorňuje Obrázek 28, v tomto ohledu je situace v obou zemích v podstatě totožná. Na více jak tři měsíce má finanční rezervu necelých 30 % respondentů, a to jak v České republice, tak i na Slovensku. Nejvíce oslovených dokáže se svými prostředky vystačit v rozmezí dvou až tří měsíců. Na méně než týden má pak finanční rezervu v obou zemích shodně okolo 6 % dotázaných.

Obrázek 28: Finanční rezerva Slováků při ztrátě příjmů

Zdroj: upraveno podle [84]

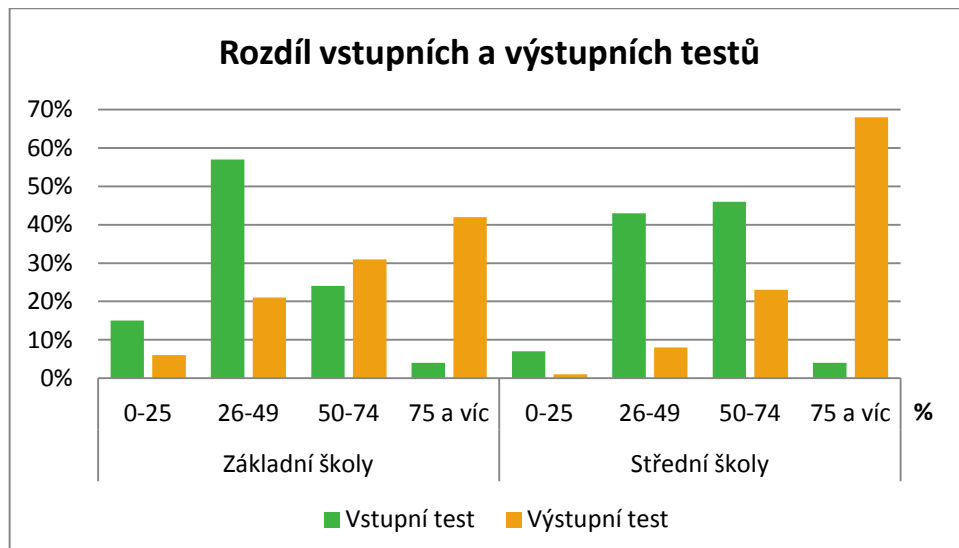
O tom, že aktivity týkající se finanční gramotnosti a finančního vzdělávání jsou v obou zemích velmi podobné, svědčí i fakt, že nejen společnost KRUK, ale i ostatní subjekty a běžící projekty jsou založeny na podobných principech nebo jsou dokonce stejné. Za všechny může být zmíněn například den finanční gramotnosti, kterému byla věnována kapitola 4. 5. 5 nebo Metodicko-pedagogické centrum, které velmi nápadně připomíná český Metodický portál RVP.

5.3.4 Viac ako peniaze

Na úplný závěr slovenských aktivit v oblasti finančního vzdělávání bude představen společný projekt Junior Achievement Slovensko a Slovenské bankovní asociace s názvem Viac ako peniaze. Jeho cílem je zvýšit finanční gramotnost žáků základních a středních škol a naučit je plánovat svoji finanční budoucnost. Primární cílovou skupinou projektu jsou žáci 8. a 9. tříd základních škol a žáci 1. – 4. ročníku střední školy. Sekundární cílovou skupinou jsou učitelé, kteří se rozhodli rozšířit svoje pedagogické dovednosti o oblast finanční gramotnosti. Terciární cílovou skupinou jsou rodiče, širší rodina a známí, se kterými žáci probírají svoje školní projekty a domácí úlohy. Vzdělávací program je rozčleněn do deseti tematických celků (například peníze, příjmy a výdaje, osobní a rodinné finance, moderní bankovní nástroje a další), které jsou zpracovány v souladu s tématy Národního standardu finanční gramotnosti. [26]

Žáci zapojení do programu absolvují na začátku školního roku centrální vstupní test. Cílem testu je zjistit jejich počáteční úroveň vědomostí z oblasti finanční gramotnosti. Na konci školního roku žáci absolvují centrální výstupní test. Jeho cílem je ověřit úroveň dosažených vědomostí žáků po absolvování programu. [12]

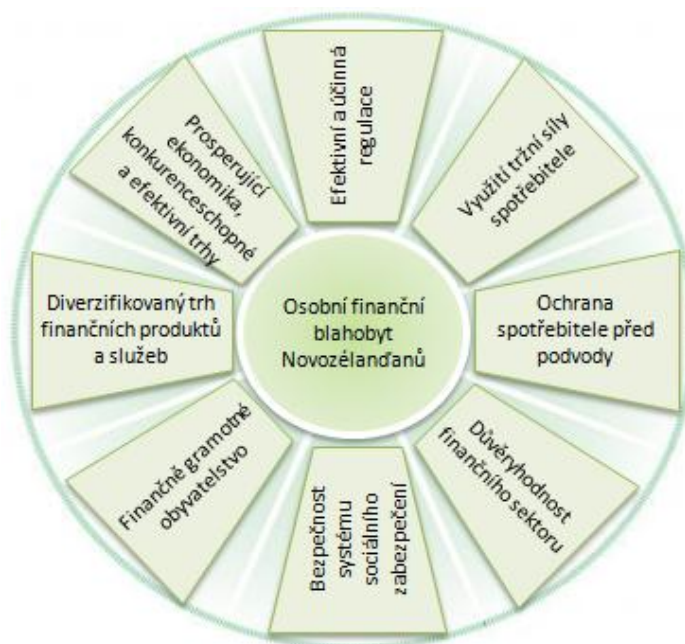
Pro školní rok 2012/2013 bylo otestováno 4 023 žáků základních a středních škol, přičemž jako úspěšný se test hodnotí při dosažení hranice 75 % a více. Této hranice dosáhlo shodně na základních i středních školách pouze 4 % žáků. Ve školním roce 2013/2014 bylo otestováno 5 103 školáků, z nichž hranici pokořily 3 % žáků na základní škole a 6 % středoškoláků. Výstupní testy jsou dostupné pouze za předešlý školní rok, ale i tak je zjevně vidět, že program je velmi úspěšný a má na žáky značný dopad. Rozdíly ve vstupních a výstupních testech jsou zaznamenány na Obrázku 29, z něhož je možné vyčíst naprostý obrat ve výsledcích testovaných žáků. Zatímco na začátku školního roku pokořilo hranici 75 % jen nepatrné procento z nich, po absolvování programu na tuto hranici dosáhlo již 42 % žáků základních škol a 68 % studentů na středních školách.

Obrázek 29: Rozdíl ve výsledcích žáků na začátku a na konci školního roku 2012/2013
Zdroj: vlastní zpracování podle [62]

5.4 Nový Zéland

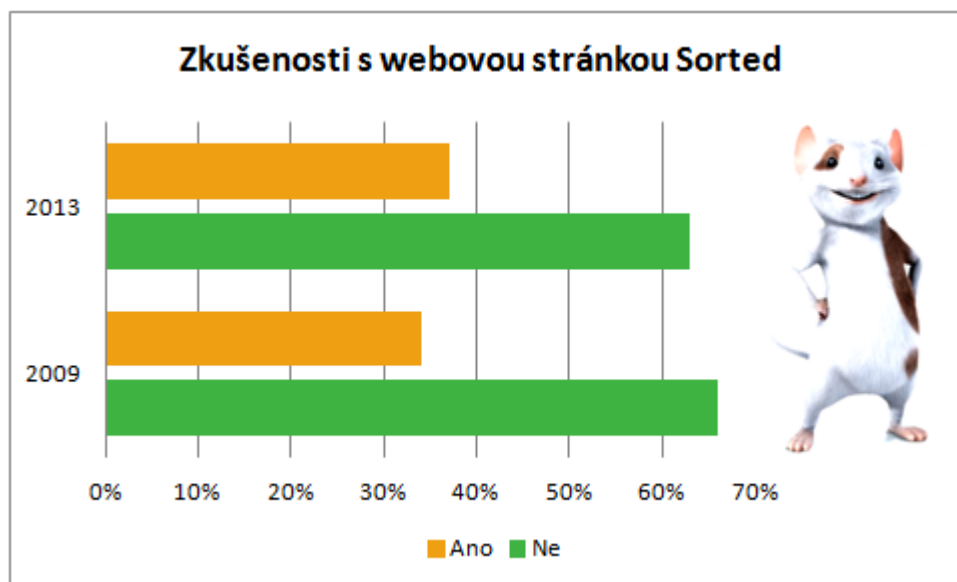
Nový Zéland jako jeden z prvních v rámci členských států zemí OECD přijal Národní strategii finančního vzdělávání. Učinil tak v roce 2008. Aktualizace této strategie byla vydána v květnu 2014. [45] Jak Národní strategie uvádí, finanční vzdělání dává lidem možnosti, pomáhá je chránit před neočekávanými událostmi, podvody a umožňuje jim prosazovat se v roli spotřebitele a občana. Na agregátní úrovni osobní finanční blahobyt přispívá k efektivnosti a prosperitě národního hospodářství. Součástí je také schéma znázorňující aspekty přispívající ke zlepšení osobního finančního blahobytu (Obrázek 30).

Obrázek 30: Aspekty přispívající ke zvýšení osobního finančního blahobytu
Zdroj: upraveno podle [45]

Hlavním koordinátorem je Komise pro finanční gramotnost a důchodový příjem. Komise byla zřízena roku 1993 vládou, již je také financována. Jednou z klíčových kompetencí je rozvoj osobního finančního vzdělání občanů Nového Zélandu. Komise je zřízena jako autonomní subjekt, tzn., že je založena na principu jakéhosi odstupu od vlády, ale zároveň musí brát ohled na vládní politiku. Jinými slovy je Komise na vládě nezávislá jen do určitého stupně. [22]

Dalším počinem Komise pro finanční gramotnost bylo zřízení webových stránek www.sorted.org.nz. Projekt odstartoval svoji činnost v roce 2001. [24] Na stránkách mohou návštěvníci najít například sekci životních událostí, ve které jsou finanční typy týkající se velkých životních změn, jako je studium, nástup do práce, pořízení bydlení, založení rodiny, neočekávané události nebo odchod do důchodu. Dále zde naleznou průvodce od A do Z nebo různé kalkulátory, kde si mohou například sestavit rozpočet, naplánovat různé události z hlediska jejich financování (např. si zde zadají, že 15. 4. 2017 se budou brát a svatba bude stát 70 tis. Kč), kalkulátor spoření či důchodový kalkulátor, který pomůže zjistit, kolik si člověk musí do důchodu naspořit, aby pak dosáhl požadované životní úrovně nebo si alespoň zachoval svou stávající. Navíc nabízí různé materiály pro finanční vzdělávání, ať už samostudiem či ve školách. Maskotem celého projektu je myšák zachycený na Obrázku 31 spolu s údaji o tom, zda lidé již někdy navštívili webové stránky, četli některé z brožur nebo se účastnili semináře.

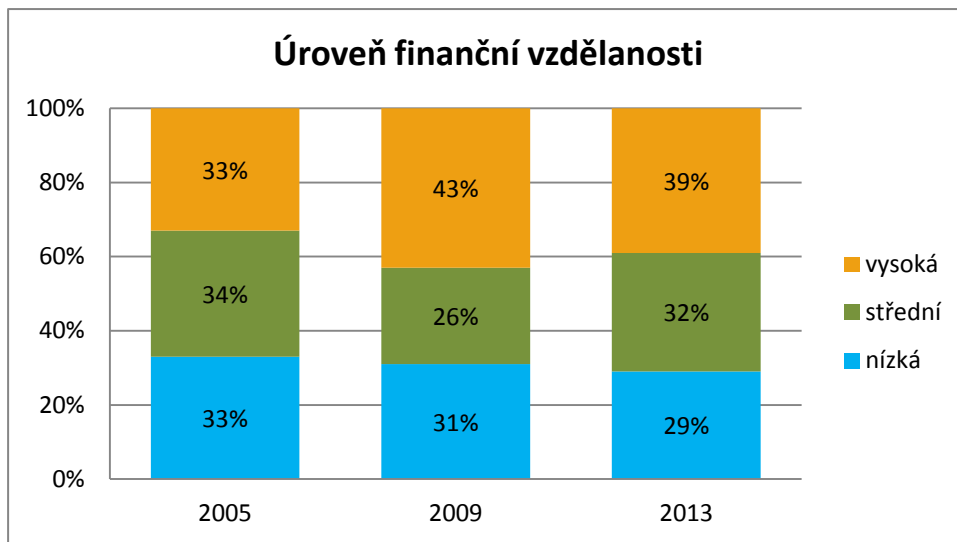
Obrázek 31: Zkušenosti s webovou stránkou www.sorted.org.nz a jejich maskot
Zdroj: vlastní zpracování podle [10], [24]

5.4.1 Výzkumy finanční gramotnosti

Podobně jako v předešlých případech i Nový Zéland má zájem na zvyšování úrovně finanční gramotnosti a jako podklad pro různé aktivity mu slouží výsledky z provedených průzkumů. Ty se na Novém Zélandu uskutečnily již třikrát po sobě a to v roce 2005, 2009 a 2013. Počet respondentů se v jednotlivých letech lišil jen nepatrně. V roce 2005 se zúčastnilo 856 osob, v roce 2009 to bylo 850 lidí a v posledním roce se číslo zvýšilo pouze na 852 respondentů. [24]

Alternativou otázky zhodnocení vlastní úrovně finanční gramotnosti byla otázka znázorňující stupeň finanční gramotnosti, u níž byly možnosti: nízká úroveň, střední úroveň a vysoká úroveň. Výsledky za jednotlivé roky jsou znázorněny na Obrázku 32, z něhož lze vyčíst, že postupem let dochází ke snížení četnosti respondentů vyskytujících se v kategorii s nízkou úrovní, přičemž ostatní úrovně se nepatrně zvyšují. Nejlépe byli respondenti hodnoceni v roce 2009, kdy jako vysoce finančně gramotný bylo ohodnoceno 43 % oslovených lidí. Největší zastoupení ve skupině s nízkou úrovní finanční gramotnosti měli za všechny roky respondenti ve věku od 18 do 24 let, z čehož vyplývá, že i přes veškeré aktivity je finanční vzdělávání mladých lidí stále ještě na nedostatečné úrovni. Naopak nejpočetněji zastoupenou skupinu s vysokou úrovní finančního vzdělání představovaly osoby ve věku 45 – 54 let.

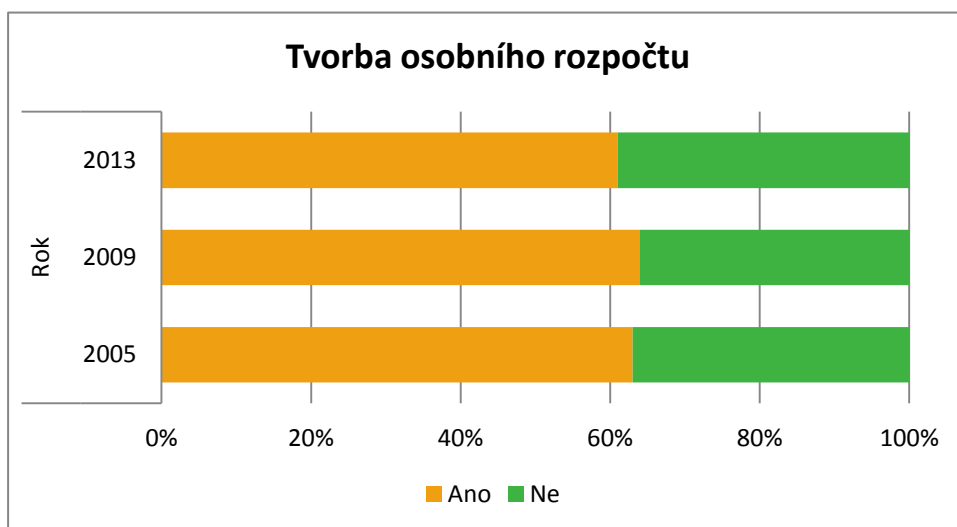
I v tomto případě lze za předpokladu jistého zjednodušení přepočítat úroveň finanční gramotnosti na průměrnou známku. V tomto případě však byly k dispozici pouze tři možnosti, proto bylo zvoleno, že jednička bude prezentovat vysokou úroveň, střední úroveň bude zastoupena průměrnou známkou tři a pro nízkou úroveň byla zvolena známka čtyři, jelikož ani v předchozích případech nebylo uvažováno o nejhorší známce, a to pětce. Výsledkem těchto propočtů pak byly průměrné známky 2,7; 2,5 a 2,5 pro jednotlivé roky.

Obrázek 32: Úroveň finanční vzdělanosti obyvatel Nového Zélandu

Zdroj: upraveno podle [24]

Následující oblastí, kterou lze porovnávat s ostatními průzkumy ve vybraných zemích je otázka tvorby osobního rozpočtu (Obrázek 33). Ten si na Novém Zélandu konstantně sestavuje přes 60 % respondentů. Největší procentní zastoupení bylo zaznamenáno v roce 2009, který hrál prim i v souvislosti se stupněm vzdělanosti. V tomto roce si osobní rozpočet tvořilo 64 % dotázaných. V porovnání s výsledky za Českou republiku je zde rozdíl vcelku markantní. V České republice si v roce 2007 sestavovalo rozpočet pouze 26 % respondentů. Srovnávat ČR s Novým Zélandem tak lze pouze v případě, že by se k tomuto číslu přičetli i ti, kteří si rozpočet sestavují pouze v případě plánování větších výdajů. To by pak hovořila čísla ve prospěch České republiky, neboť by to v součtu obou možností představovalo 66% výsledek. Ani za rok 2010, kdy došlo ke zlepšení v této oblasti z oněch zmíněných 26 % na 45 %, se stále Češi ani zdaleka nepřibližují hodnotám Novozélandanů.

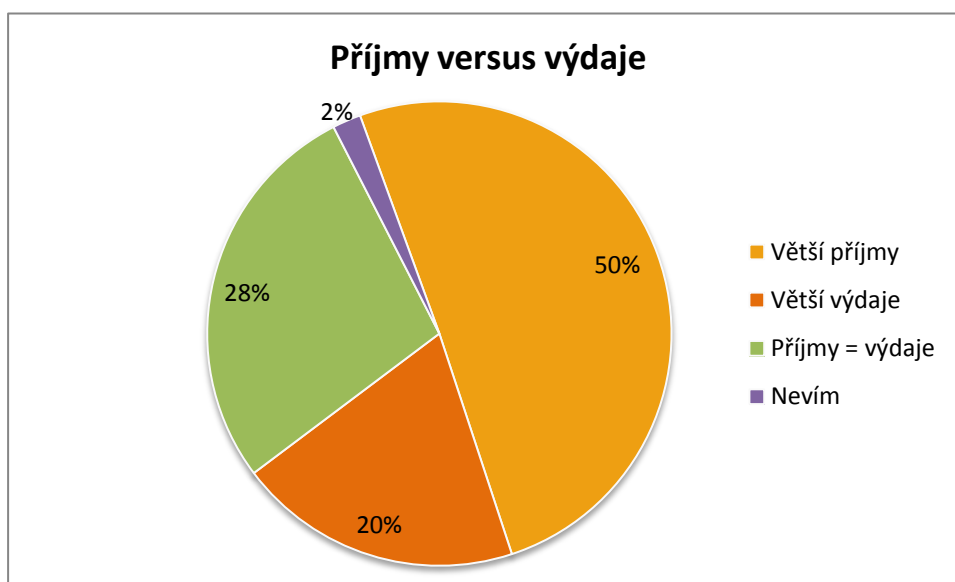

Obrázek 33: Graf zachycující podíl respondentů tvořících si rozpočet

Zdroj: vlastní zpracování podle [24]

I přes veškeré snahy a sestavování osobního či rodinného rozpočtu se však může stát, že jedinec či rodina nebudou mít dostatek finančních prostředků na pokrytí všech svých ať už zbytných či nezbytných potřeb. V tomto případě hraje velkou roli to, zda si předtím tvořili nějaký rezervní fond, který by měl pokrýt potřeby právě z oněch neočekávaných a nepředvídatelných situací. Pakliže totiž právě jakási finanční rezerva chybí, může se jedinec dostat do situace, kdy si bude muset půjčit, což může vést až k neúnosnému zadlužení a exekuci. Jak však vyplývá ze závěrečné zprávy z roku 2013, Novozélandčané se této situace až tolik obávat nemusejí. V průzkumu totiž 71 % z nich uvedlo, že by byli schopni pokrýt výpadek v příjmech až po dobu 3 měsíců.

V návaznosti na výši finanční rezervy se nabízí zajímavý pohled na poměr mezi výší příjmů a výdajů. Jak vyplývá z grafu (Obrázek 34) za poslední tři uvažované měsíce je polovina respondentů schopna více vydělat než utratit. To znamená, že pokud mají zájem, mohou zbývající finanční prostředky využít například právě na tvorbu finanční rezervy, která jim pomůže překonat období, kdy se jejich poměr například změní a jejich příjmy nebudou dosahovat výše výdajů, tak jako tomu je v případě 20 % dotázaných nebo se tento poměr vyrovná a respondenti utratí právě tolik, co vydělají. Za rok 2013 se v takové pozici ocitlo 28 % oslovených. Podle uvedených výsledků by tedy prostředky na tvorbu finanční rezervy mělo právě oněch 50 % respondentů, je proto zajímavé, že na otázku, zda si tvoří finanční rezervu, odpovědělo kladně celých 71 % zúčastněných osob. Naskytá se tedy otázka, z čeho oněch zbylých 21 % tuto finanční rezervu tvoří.

Obrázek 34: Graf zachycující poměr příjmů a výdajů novozélandských domácností

Zdroj: upraveno podle [24]

Součástí průzkumů byly i praktické otázky, kde se např. dotazovali oslovených osob, zda vědí, co to osobní rozpočet vůbec je, kdo má užitek z toho, že má sestavený rozpočet, otázky týkající se bankovníctví, finančního plánování, domácích půjček a hypoték, životního pojištění, spoření, inflace, důchodu, např., kdy má člověk nárok na odchod do důchodu a mnoho dalšího. O tom, že Novozélandčané věnují v posledních letech finančnímu vzdělávání velkou pozornost, svědčí už jen samotný rozsah závěrečných zpráv z uskutečněných šetření. Zatímco v roce 2005 byly výsledky prezentovány na 73 stranách, v roce 2013 bylo na závěrečnou zprávu potřeba 225 stran.

5.4.2 Další aktivity

Stejně jako v předchozích případech ani u této země nesmí chybět pohled na další aktivity týkající se finančního vzdělávání. Speciálně zřízené webové stránky Sorted byly již zmíněny v úvodu kapitoly, ty však nejsou jediným projektem, který se danou problematikou zabývá. Dalším, kdo přispívá k finanční osvětě obyvatel svého státu je například ASB banka, která je jedním z největších poskytovatelů finančních a pojišťovacích služeb na Novém Zélandu. Ta přináší vzdělávací program **GetWise**, který je určen pro základní a střední školy. Program je pojat zábavnou a interaktivní formou a je k dispozici zcela zdarma od roku 2010. [3], [29]

Problematice se věnuje i **Young Enterprise Trust**, nezávislá dobročinná nadace, která je i partnerským členem mezinárodní sítě OECD pro finanční vzdělávání, již zmíněné INFE. Projekt týkající se finanční gramotnosti započali taktéž v roce 2010. K dispozici jsou různé nástroje jak pro vzdělávání na základních tak středních školách (např. stolní hry, pohádkové knihy), pro nejmenší je k dispozici program s názvem Top Dog, kdy si žák vybere psa a plánuje činnosti spojené s péčí o psa a zejména náklady týkající se těchto činností. Alternativou k tomu je pro starší žáky výběr a financování auta. Pro rok 2014 byla také navržena nová témata pro zlepšení finanční gramotnosti studentů (např. bankovníctví, zdanění, studentské půjčky, pojištění, kreditní karty). [23]

Mezi další významnou banku na Novém Zélandu patří mimo ASB banky také BNZ (Bank of New Zealand), která se zavázala poskytovat a vytvářet širokou škálu programů pro zvyšování finanční vzdělanosti. Za zmínku stojí například charitativní organizace **Savy**, kterou BNZ podporuje. Jedná se o charitativní projekt přispívající k posílení finančních návyků u mladých lidí, především studentů bez ohledu na jejich původ a cíle do budoucna, a to již od roku 2008. Například v roce 2012 proběhlo v rámci projektu přes 200 seminářů na přibližně 30 různých vysokých školách. Zajímavostí je, že veškeré semináře vedou

vyškolení lektori, jimiž jsou studenti vysokých škol. Dalo by se tak s nadsázkou říct, že se jedná o program studentů pro studenty. [1]

Velmi zajímavým projektem je i **Bamzonia**, jež vznikl v roce 2013 z iniciativy samotných rodičů, kteří byli znepokojeni nedostatečným finančním vzděláním svých dětí a rozhodli se s tím něco udělat. Jejich záměrem je poskytnout nejen svým dětem, ale i ostatním, dostatek informací týkajících se finančních záležitostí zajímavým a poutavým způsobem, především za pomoci her. [6]

Pro tyto účely tak vznikl fiktivní ostrov uprostřed Pacifiku, který býval kdysi krásný a prosperující, ovšem v dnešních dobách zažívá těžké časy. Roste zločinnost, zavírají se firmy a lidé přicházejí o práci a tak zoufale potřebují pomoc. Hráč se tak ocitá v pozici zachránce ostrova, kterého si vyvolil Guru a musí plnit různé úkoly, získávat místní měnu, stavět a investovat, čímž přispívá k znovuoživení prosperity ostrova. [28]

5.5 Konfrontace České republiky, Slovenska a Nového Zélandu

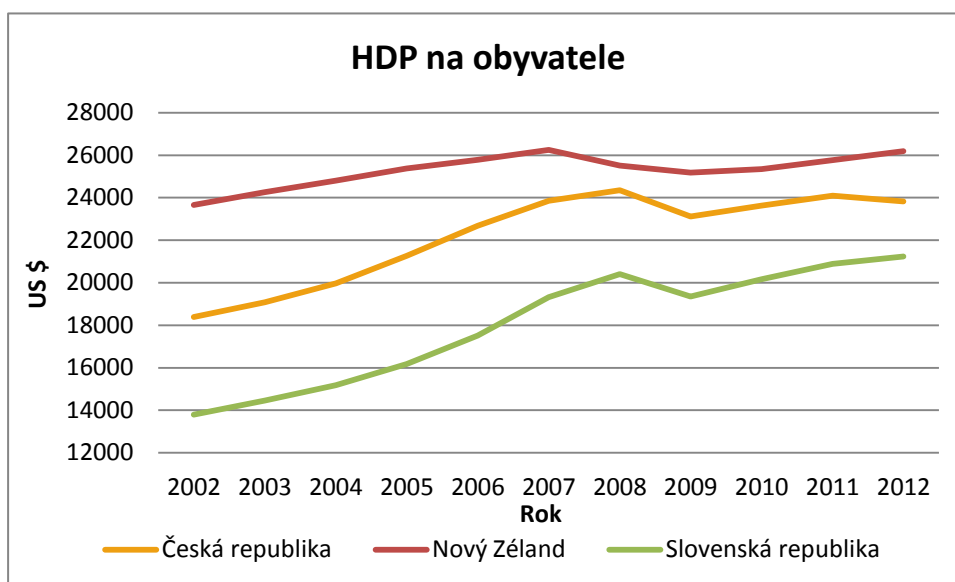
Doposud byla finanční gramotnost probírána jako jeden uzavřený celek různých aktivit a činností směřujících ke zvýšení finanční odpovědnosti občanů daných států a bylo hodnoceno, jak se jedinci sami cítí a jakých ve skutečnosti dosahují výsledků ve vztahu k finančním otázkám. Jak vyplynulo z předešlých kapitol, všechny komparované země se velmi podobným způsobem (především za pomoci národních strategií, speciálních webových stránek nebo zavedením povinné výuky FG do školních osnov) snaží zvýšit úroveň finanční gramotnosti svých obyvatel. Veškeré tyto aktivity však nejsou realizovány pouze za účelem zlepšení a zkvalitnění života obyvatelstva, ale je třeba se na ně dívat komplexně a brát v potaz i jejich vliv na celkovou situaci a vyspělost státu.

Z hlediska výsledků mezinárodních šetření se vynaložená snaha zatím nejvíce projevuje u Nového Zélandu, který dosáhl největšího bodového zisku v pilotním šetření finanční gramotnosti realizovaného Organizací pro hospodářskou spolupráci a rozvoj a dopadl nejlépe i co se týče porovnání národních průzkumů. Naopak Slovenská republika za Českem i Novým Zélandem zaostává, neboť v obou uvedených šetřeních obsadila spodní příčky. V této kapitole bude tedy závěrem poskytnut pohled na to, zda umístění a úroveň finanční gramotnosti daného státu odpovídá i hodnotám některých vybraných ekonomických ukazatelů.

5.5.1 Hrubý domácí produkt

Nejvíce využívaným ukazatelem z hlediska hodnocení ekonomické výkonnosti státu a životní úrovně obyvatelstva je v dnešní době bezesporu hrubý domácí produkt, jímž se z teoretického hlediska zabývala i kapitola 3. 5. 5. Při jeho porovnání v amerických dolarech a ve stálých cenách, kdy výchozím rokem je rok 2005 lze z Obrázku 35 vysledovat, že nejvyšší životní úroveň ze sledovaných zemí má Nový Zéland, jehož HDP na obyvatele se ve sledovaných letech pohybovalo přibližně v rozmezí 24 tis. až 26 tis. amerických dolarů. Česká republika se dostala nad úroveň 24 000 US \$ pouze v roce 2008 a poté v letech 2011 a 2012. Maximem v případě Slovenské republiky je rok 2012, kdy byla pokořena hranice 21 tis. US \$. V tomto případě tedy výsledky za daný ukazatel kopírují pořadí států, které vyplynulo z jejich komparace.

Nový Zéland také zaznamenal nejmenší výkyv v ukazateli HDP v souvislosti s následky hospodářské krize z roku 2008. Mírný pokles sice zaznamenal již v roce 2008, ale následující roky držel relativně konstantní výši HDP na obyvatele. Naproti tomu životní úroveň v České a Slovenské republice vykazovala klesající trend, který byl dovršen právě rokem 2009, kdy se naplno projevíly důsledky zmiňované krize. Další zakolísání zaznamenala ČR jako jediná z porovnávaných zemí i v roce 2012.

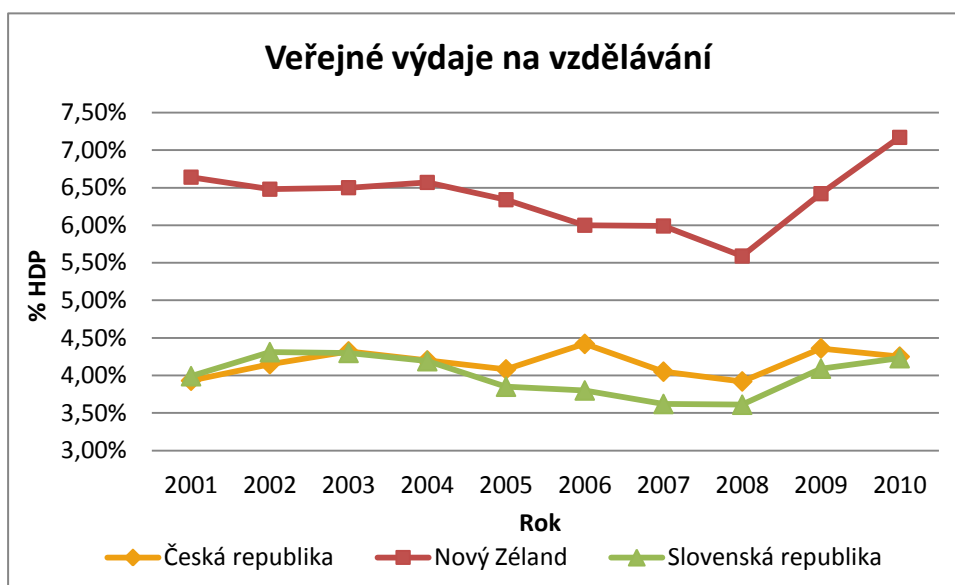

Obrázek 35: HDP na obyvatele v US \$, stálé ceny

Zdroj: vlastní zpracování podle [30]

5.5.2 Výdaje na vzdělávání

Dalším důležitým indikátorem je v souvislosti s činností státu v oblasti finančního vzdělávání a zaváděním finanční gramotnosti do škol objem veřejných výdajů na vzdělávání (Obrázek 36). V tomto ohledu jednoznačně vede Nový Zéland, jehož výdaje až na mírné zakolísání v roce 2008 neklesly pod 6 % HDP. Výdaje na vzdělávání v České republice a na Slovensku se až do roku 2005 téměř shodovaly, teprve poté se hodnoty začaly odchylovat. Největší rozdíl byl zaznamenán v roce 2006 a činil 0,62 %. K opětovné shodě došlo až v roce 2010, kdy Česká republika vydávala 4,25 % HDP a Slovenská republika 4,23 % HDP. Podíváme-li se na graf z hlediska toho, kdy jednotlivé země zavedly Národní strategii finančního vzdělávání, dalo by se říci, že jediná země, u níž se to projevilo na změně výdajů na vzdělávání, je Nový Zéland, kterému výdaje z 5,6 % vzrostly na 7,2 %. Také Slovenské republice se od roku vydání Národní strategie zvyšovaly veřejné výdaje, pouze Česká republika, která vydala Národní standard jako první, a to již v roce 2007 vydala v následujícím roce menší procento HDP.

Obrázek 36: Veřejné výdaje na vzdělávání v % HDP

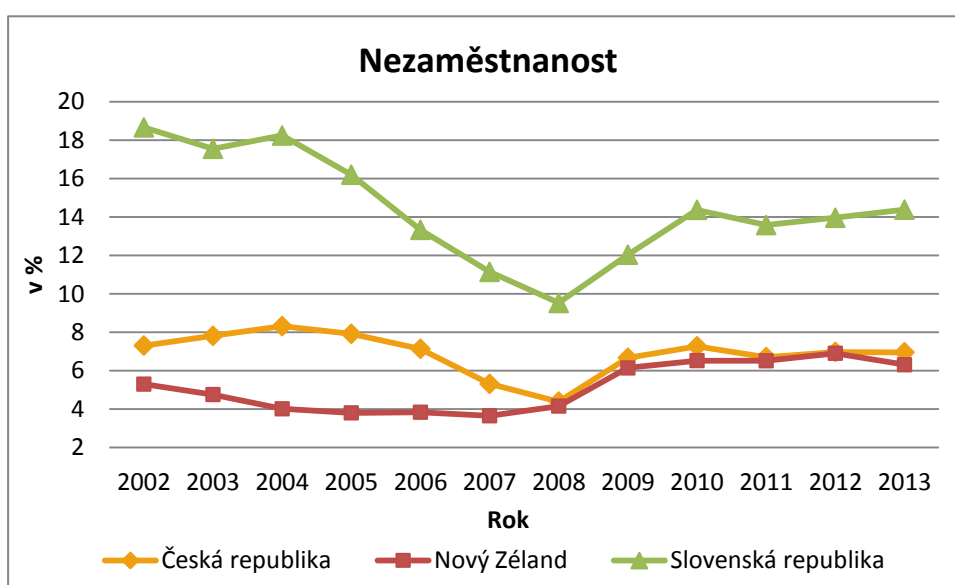
Zdroj: vlastní zpracování podle [71]

5.5.3 Nezaměstnanost

Součástí práce byl také pohled na míru nezaměstnanosti, proto by bylo dobré podívat se i na tento ukazatel v jednotlivých státech a vzájemně to porovnat. Jak ukazuje Obrázek 37, nejvyšší procentní pokles v míře nezaměstnanosti si na svůj účet může připsat Slovensko, kterému se podařilo od roku 2002 do roku 2008 snížit míru nezaměstnanosti z 18,7 % na 9,5 %. Od roku 2008 však docházelo k opětovnému nárůstu a v několika posledních letech

je na Slovensku míra nezaměstnanosti přibližně 14 %. Oproti zbývajícím dvěma zemím se však stále jedná o vysoké číslo.

V České republice byla nejvyšší míra nezaměstnanosti v roce 2004 a to na 8,3 % a na Novém Zélandu při hodnotě 6,9 % v roce 2012. Ani nejnižší dosažená hranice nezaměstnanosti na Slovensku se tak nepřiblížila běžným mírám nezaměstnanosti v ČR a na Novém Zélandu. Absolutně nejlepší výsledky tak stejně jako v předchozích ukazatelích má Nový Zéland, jehož míra nezaměstnanosti se od roku 2004 až do roku 2007 pohybovala okolo 4% hranice. Poté došlo ke sjednocení míry nezaměstnanosti s Českou republikou a míra nezaměstnanosti oscilovala kolem 7% hranice. V posledním sledovaném roce však již Nový Zéland České republice nepatrně odskočil a procento opět mírně snížil (Obrázek 37).

Obrázek 37: Míra nezaměstnanosti v letech 2002 - 2013

Zdroj: vlastní zpracování podle [19]

5.6 Sumarizace

Pro lepší přehlednost uvádí Tabulka 7 základní a především porovnatelné prvky za všechny zkoumané země. Mezi tyto indikátory se řadí přijetí národní strategie, rok, kdy byla národní strategie přijata popřípadě aktualizována, kdo je hlavním koordinátorem finančního vzdělávání v dané zemi, zda má daný stát vytvořeny speciální webové stránky, pořadí jednotlivých zemí v mezinárodních šetřeních, kdy proběhly průzkumy finanční gramotnosti v jednotlivých zemích, a jaká z nich vyplynula úroveň finanční gramotnosti obyvatel nebo kolik dotázaných si tvoří osobní rozpočet, popřípadě na jak dlouho mají finanční rezervu.

Tabulka 7: Komparace vybraných indikátorů za jednotlivé země

Země Indikátor	Česká republika	Slovenská republika	Nový Zéland
Národní strategie	Ano	Ano	Ano
Rok Aktualizace	2007 2010	2008 2014	2008 2014
Hlavní koordinátor	Ministerstvo financí ČR	Ministerstvo školství SR Ministerstvo financí SR	Commission for Financial Literacy and Retirement Income
Speciální WWW stránky	www.financnivzdelavani.cz	www.fininfo.sk	www.sorted.org.nz
Pořadí v šetření ING Pojišťovny	10.	12.	—
Pořadí v PISA - matematická gramotnost (celkem 65 zemí)	24.	35.	23.
Pořadí v PISA – finanční gramotnost (celkem 18 zemí)	6.	16.	5.
Průzkumy	2007 2010 2013	2007 2010 2013	2005 2009 2013
Úroveň FG	2007 – 3,0 2013 – 2,8	2010 – 2,1	2005 – 2,7 2009 – 2,5 2013 – 2,5
Osobní rozpočet	2007 – 26 % (jen při větších výdajích 40 %) 2010 – 45 %	2010 – 50 % (plánuje a kontroluje) 23 % (plánuje, ale nekontroluje)	2005 – 63 % 2009 – 64 % 2013 – 61 %
Finanční rezerva max. 3 měsíce (rok 2013)	71 %	59 %	71 %

Zdroj: vlastní zpracování

Zhodnocení úrovně finanční gramotnosti v České republice není zcela jednoduché, jak ostatně dokazují i výsledky z provedených průzkumů ING Pojišťovny a OECD. Zatímco v případě prvního zmíněného průzkumu nedopadla Česká republika valně a umístila se spolu se Slovenskou republikou a Mexikem až na spodních příčkách tabulky, v Programu pro mezinárodní hodnocení studentů při šetření matematické gramotnosti obsadila ČR 24. místo z celkového počtu 65 testovaných zemí a nevedla si špatně ani

v samotném testování finanční gramotnosti, kde jí patřilo 6. místo z 18 zemí. V obou případech tak Česká republika s mírně nadprůměrnými výsledky patřila do té lepší poloviny.

Na národní úrovni se finančnímu vzdělávání a finanční osvětě věnuje především Ministerstvo financí ČR spolu s Českou národní bankou, pod jejichž záštitou byly uskutečněny i dva celostátní průzkumy finanční gramotnosti, a to v roce 2007 a 2010. Z nich vyplývá, že ani samotní dotázaní nemají o svých schopnostech a dovednostech co se týče finanční problematiky vysoké mínění, neboť se většina z nich ohodnotila převážně průměrnou známkou tři. Pouze v případě vysokoškolsky vzdělaných lidí se výsledná známka blížila ke dvojce. Výsledky z hlediska vzdělání byly ještě podpořeny daty z Poradny při finanční tísni a Charitního sdružení Děčín, která potvrdila, že nejpočetněji zastoupenými klienty jsou občané se základním vzděláním a vyučením, zatímco vysokoškoláci představují jen nepatrné procento. Poměrně negativně se také ohodnotili lidé ve věku nad 60 let, tedy senioři, kteří si přisoudili průměrnou známku 3,4. Největší mezeru v jejich finančním vzdělání představují především návštěvy různých předváděcích akcí nebo pozvání podomních prodejců do bytů, čímž se vystavují riziku předražených nákupů a krádeží.

Dále průzkumy zjišťovaly některé důležité činnosti a aspekty přispívající ke zvýšení finanční gramotnosti a umu hospodařit s penězi. Především se jednalo o tvorbu osobního/rodinného rozpočtu, který by měl být základním pilířem každé domácnosti. V tomto směru však z průzkumů vyplynuly značné nedostatky. V roce 2007 si totiž finanční plán sestavovalo pouhých 26 % dotázaných a dalších 40 % pouze při plánování větších výdajů. V roce 2010 se sice počet respondentů zvýšil, ale přesto si stále rozpočet nesestavovala ani polovina dotázaných. Nejvíce zastoupeným důvodem obhajující absenci finančního rozpočtu byl názor, že takový finanční přehled je zbytečný. Zde se tedy otevírá prostor pro aplikaci finanční osvěty a přesvědčení lidí o důležitosti sestavování finančního plánu domácnosti, což by následně pomohlo ke zvýšení celkové úrovně finanční gramotnosti a tím i prosperitě jednotlivých domácností a celého státu.

To dokazuje i další otázka, která u respondentů zjišťovala, na jak dlouho mají finanční rezervu v případě ztráty příjmů či mimořádné události a neplánovaných výdajů. Vzhledem k současné situaci na trhu práce, ani v tomto případě nebyly výsledky nijak lichotivé. Dlouhodobější finanční rezervu, tedy na více jak půl roku mělo v roce 2007 pouze 23 % oslovených lidí. V rozmezí tří až šesti měsíců by si poradilo s nenadálou situací 20 % dotázaných. Zbytek respondentů pak disponuje finanční rezervou, která by pokryla období kratší tři měsíců, z nichž dokonce 4 % lidí by nevystačila ani týden.

Mimo teoretických znalostí byly součástí průzkumu i otázky z praktického života, kam se řadila například znalost debetní a kreditní karty, povědomí o míře inflace atd. Právě těmito dvěma se blíže věnovala i tato práce. Zejména v případě znalosti debetní a kreditní karty byly výsledky paradoxní. Zatímco rozdíl mezi těmito dvěma kartami znalo 62 % respondentů, vysvětlit ho zvládlo pouze 57 % z nich. Ani v případě znalosti míry inflace se lidé neprojeví jako dostatečně finančně vzdělaní. Určit správnou hodnotu zvládlo v obou letech pouze necelých 45 % dotázaných. Ve velké míře převládali odpovědi, že dotyční vůbec nevědí, kam by míru inflace zařadili, nebo tipovali, že je větší jak 5 %.

Na tyto průzkumy navázal v roce 2013 soukromý výzkum společnosti KRUK, která si stejně jako MF ČR a ČNB nechala zmapovat úroveň finanční gramotnosti českých občanů. Z hlediska zhodnocení úrovně vlastní finanční gramotnosti došlo k pozitivní změně v sebedůvěře respondentů. Ačkoliv se průměrné známky stále pohybovaly kolem trojky, v tomto případě to již bylo spíše pod její hranicí, zatímco v předešlých letech byla čísla větší než tři. V případě vzdělání zůstaly výsledky neměnné, nejhůře se opět ohodnotili lidé bez maturitního vzdělání a naopak nejlépe vysokoškolsky vzdělaní lidé. Průzkum také poskytl náhled na to, kdy je vhodné začít s finančním vzděláváním a zda vůbec zanechat výuku finanční gramotnosti do školních osnov. Z grafu jednoznačně vyplynulo, že doposud bylo finanční vzdělávání ve výuce opomíjeno a bylo nedostatečné. Jak průzkum ukázal, za nedostatečně informačně vybavené se v roce 2007 považovalo 81 % respondentů. Toto číslo sice v roce 2013 pokleslo na 59 %, ale stále se jedná o vysoký počet těch, kterým školní docházka nepřinesla potřebné finanční znalosti. Bude tedy zajímavé sledovat, jak se tento stav změní poté, co byla finanční gramotnost do výuky zařazena povinně. V návaznosti na tuto problematiku není tedy žádným překvapením, že na otázku, kdo by měl lidem poskytnout finanční vzdělání, se nejvíce respondentů vyslovilo pro možnost, že by to měla být základní škola, ve druhé řadě rodina a na třetím místě střední škola. Poslední zkoumanou oblastí byla již zmiňovaná finanční rezerva, u které během let také nedošlo k výraznému zlepšení, spíše naopak. V roce 2013 nemělo finanční rezervu na více jak tři měsíce celých 71 % respondentů a 6,6 % dotázaných by nevystačilo s finančními prostředky ani týden, což je oproti roku 2010, kdy tuto skupinu představovalo 4 % respondentů nárůst o 2,6 %. Závěr kapitoly byl věnován ostatním aktivitám, které probíhají po celé České republice ve všech možných formách a jejichž hlavním cílem je zlepšit finanční znalosti občanů a docílit toho, aby byli lidé finančně gramotní.

V případě Slovenské republiky jsou výsledky již o něco jednoznačnější než v případě ČR. V průzkumu ING Pojišťovny obsadili Slováci poslední místo a počet lidí s dobrou úrovní

finanční gramotnosti činil pouhých 11 %, v případě výborné znalosti byl výsledek ještě žalostnější, neboť do této kategorie patřilo pouhé 1 % respondentů. I v případě Programu pro mezinárodní hodnocení studentů dosáhla Slovenská republika podprůměrných výsledků a patřilo jí až 35. místo, kde se spolu s ní pohybovala například Ruská federace nebo Spojené státy americké.

Aktivita týkající se finanční gramotnosti jsou však v České republice a na Slovensku velmi podobné. Stejně jako v ČR byl vydán Národní standard finanční gramotnosti a v roce 2010 byl proveden statistický průzkum zjišťující úroveň finančního vzdělání. Z hlediska vlastního zhodnocení si oproti Čechům Slováci věří, v součtu odpovědí na otázku, jak vnímají vlastní připravenost na zajišťování peněz a hospodaření s nimi, si připravení a skoro připravení připadaly 2/3 z nich. Zajímavé je, že ale v případě znalosti finančních produktů si dostatečně informováno připadalo pouze 11 % oslovených lidí. Nedostačujícím se stejně jako v případě ČR ukázalo finanční vzdělávání na školách, neboť pouhých 12 % respondentů uvedlo, že vše potřebné je naučila právě škola. Překvapivě však za nejlepší způsob finančního vzdělávání volí televizní relace a teprve poté následuje vzdělávání ve škole. Ani v případě tvorby osobního rozpočtu se mezi oběma zeměmi nenacházejí žádné větší rozdíly. V případě Slovenské republiky sice tvoří rozpočet 73 % dotázaných, ale pouze 50 % dbá i na jeho dodržování. V České republice jak již bylo zmíněno výše, rozpočet sestavuje 45 % respondentů.

Další průzkum byl realizován v roce 2013 zmiňovanou společností KRUK a byl prováděn paralelně k realizovanému průzkumu v ČR. Z něj vyplynulo, že při hodnocení vlastní úrovně finančního vzdělání si více jak polovina respondentů myslí, že má dostatečné znalosti a ví jak spravovat domácí rozpočet a jak správně hospodařit. Opětovně bylo poukázáno na absenci finančního vzdělávání na školách, kde oproti 59 % v ČR uvedlo na Slovensku tuto nedostatečnost 66 % respondentů. Většina dotázaných tak vyjádřila souhlas s tím, aby finanční vzdělávání bylo součástí školních osnov a dětem bylo poskytnuto adekvátní finanční vzdělání již v raném věku. Oproti Česku však na Slovensku na prvním místě uvedli, že finančnímu vzdělávání by se měla věnovat především střední škola, poté rodina a následně až základní škola. Součástí tohoto průzkumu byl i pohled na tvorbu finančních rezerv, i zde je situace obdobná jako v ČR. Na méně jak týden je finančně zajištěno 6 % Slováků. Dlouhodobější finanční rezervu, tedy více jak tři měsíce má pouze 28 % z nich.

Velmi zajímavým počinem je v případě Slovenské republiky projekt nazvaný *Viac ako peniaze*. Ten má za cíl zvýšit finanční gramotnost žáků základních a středních škol

a naučit je do budoucna finančnímu plánování. Princip spočívá v tom, že na začátku školního roku dostanou žáci vstupní test, jehož cílem je zjistit jejich současnou úroveň vědomostí z oblasti finanční gramotnosti. Poté se v průběhu roku seznamují s různými tématy, jako jsou například příjmy, výdaje, osobní finance, moderní bankovní nástroje, atd. Na konci roku pak absolvují výstupní test, jehož cílem je ověřit stupeň získaných znalostí po absolvování programu. Prospěšnost tohoto projektu jednoznačně ukazuje Obrázek 29 na straně 89, kde jsou uvedeny rozdíly ve výsledcích vstupních a výstupních testů.

Poslední komparovanou zemí byl Nový Zéland. Ten bohužel do průzkumu ING Pojišťovny zahrnut nebyl, ale v šetření PISA se umístil hned před Českou republikou na 23. místě v matematické gramotnosti a na 5. místě, taktéž před ČR z gramotnosti finanční. Z hlediska rozdílů ve výsledcích z roku 2003 a 2012 však z daných zemí zaznamenal největší záporný výsledek. Přesto se jeví jako země, která se finančnímu vzdělávání věnuje nejvíce ze všech zkoumaných států, tedy více než Česká a Slovenská republika. Stejně jako ČR a SR vydali Novozélandčané Národní strategii finančního vzdělávání, a to v roce 2008. Součástí je i zřízení speciálních webových stránek, které mají přispět k finanční osvětě lidí. Oproti předešlým dvěma zemím však na Novém Zélandu stihly proběhnout již tři průzkumy finanční gramotnosti na národní úrovni, a to v letech 2005, 2009 a 2013. Z výsledků za jednotlivé roky vyplývá, že se mírným tempem snižuje počet těch, kteří jsou finančně negramotní. Nejlepšího výsledku bylo dosaženo v roce 2009, kdy na kategorii s vysokou úrovní finanční gramotnosti dosáhlo 43 % respondentů. V případě jistého zjednodušení se tak dá říci, že průměrná známka za finanční gramotnost na Novém Zélandu se pohybuje kolem hodnoty 2,5. To je sice lepší výsledek než v případě České republiky, ale horší v případě Slovenska, kde se respondenti ohodnotili známkou 2,1.

Jako základní stavební kámen celého finančního vzdělávání byl již několikrát zdůrazněn osobní rozpočet a tak nechyběl ani v těchto průzkumech. V tomto směru jsou Novozélandčané bezkonkurenční. Za všechny sledované roky si rozpočet sestavovalo přes 60 % dotázaných. Toto číslo sice stále ještě není ideální, ale v porovnání s Českou a Slovenskou republikou je pozitivní. V případě tvorby rezerv však Česká republika dosahuje stejných výsledků jako Nový Zéland. V obou zemích je schopno pokrýt výpadek příjmů po dobu tří měsíců 71 % oslovených. V tomto ohledu zaostává Slovensko, kde by tento mimořádný výpadek pokrylo pouze 59 % respondentů. Z pohledu dalších aktivit a iniciativ i na Novém Zélandu lze najít zajímavé projekty. Jedním za všechny je projekt Bamzonia, který vznikl z iniciativy samotných rodičů, kterým se zdálo finanční vzdělání jejich dětí nedostatečné. Vytvořili tak hru, kde se hráč stará o fiktivní ostrov, který býval dříve prosperující, ale v současné době

se potýká s problémy. Úkolem hráče je plnit různé úkoly, stavět, investovat apod. a tím přispět k znovuoobnovení slávy ostrova.

Jak je vidět, Nový Zéland je na tom nejlépe i z pohledu ekonomických ukazatelů. Při hodnocení HDP na obyvatele vykazuje nejvyšší životní úroveň a ekonomickou vyspělost státu a nejméně se u něj projevíly důsledky hospodářské krize. Česká republika si v tomto ohledu drží zlatý střed, stejně jako ve výsledcích jednotlivých průzkumů z finanční gramotnosti. Markantní rozdíl je i ve velikosti veřejných výdajů na vzdělávání, zatímco Nový Zéland se za sledované roky nedostal pod hranici 5,5 % a v posledním sledovaném roce jeho výdaje dokonce přesáhly 7% hranici, u České a Slovenské republiky nepřesáhly hranici 4,5 %. I z hlediska míry nezaměstnanosti držel Nový Zéland několik let prim, teprve od roku 2008 se míra nezaměstnanosti na Novém Zélandu vyrovnala míře nezaměstnanosti v České republice. Slovenskou republiku snad ani nelze srovnávat, jelikož jejich maximem bylo snížení míry nezaměstnanosti na 9,5 % v roce 2008.

ZÁVĚR

Finanční vzdělávání a s ním související finanční gramotnost napomáhají lidem zdokonalit jejich dovednosti a schopnosti ve vztahu k hospodaření s penězi, porozumění finančním produktům a orientaci v jejich nabídce, zvýšit vnímání finančních nástrah a rizik a v případě nutnosti vědět, kde získat potřebné údaje. Veškeré znalosti a informace, které má pak člověk k dispozici by měly přispět ke zlepšení životní situace a posílit jeho finanční zdraví. A právě touto problematikou se zabývá také tato práce.

V první kapitole bylo pojednáno nejprve o peněžích jako takových, jejich historickém vývoji ve formě barterového obchodu a peněžní směny, kam se řadí plnohodnotné a neplnohodnotné mince, papírové státopvky, klasické bankovky a bezhotovostní peníze. Dále byly popsány funkce peněz, kterými jsou prostředek směny, účetní jednotka, prostředek uchování hodnoty, funkce peněz jako platebního prostředku a prostředku kontroly úrovně ekonomické aktivity.

Druhá kapitola se věnovala souvisejícím pojmům ve vztahu k finančnímu vzdělávání a finanční gramotnosti, kterými jsou emoční inteligence, bohatství a chudoba. Zmíněno bylo především to, že emočně založení lidé ekonomice moc neprospívají, neboť v době krize díky strachu a neznalosti kupují méně, čímž přispívají ke zhoršení situace a naopak v době růstu nakupují nad rámec svých finančních možností, čímž se mohou dostat do finančních problémů. V návaznosti na to, se dostávají do popředí další dva pojmy – bohatství a chudoba, které pramení právě ze schopnosti či neschopnosti hospodařit s penězi. Finančně gramotný člověk totiž má potřebné finanční znalosti a rozumí tak principům finančního trhu.

Následující kapitola již byla zaměřena přímo na finanční gramotnost a finanční vzdělávání, a to z hlediska vývoje finanční gramotnosti a základních pojmů. Součástí bylo také základní schéma finanční gramotnosti, které dělí finanční gramotnost na peněžní, cenovou, rozpočtovou a další typy. Do peněžní gramotnosti je zahrnut například běžný účet, platební karty, příkaz k úhradě a inkasu nebo směnka či šeky. Cenová gramotnost obsahuje vše, co se týká trhu a tržního mechanismu, tedy poptávku, nabídku, tržní rovnováhu, cenu, daňový systém nebo makroekonomické agregáty, jako je HDP, inflace či nezaměstnanost. Rozpočtová gramotnost se zabývá spíše finančními produkty, jako je například spoření, investice, pojištění, půjčka, úvěr a hospodařením domácností. Mezi další typy pak lze zařadit gramotnost numerickou, informační či právní. Dále byly v kapitole popsány faktory ovlivňující nutnost finančního vzdělávání.

Předposlední kapitola hodnotila finanční vzdělávání v České republice. Především se zabývala aktivitami Ministerstva financí ČR a Českou národní bankou, pod jejichž záštitou proběhly také popsané výzkumy zaměřené na testování úrovně finanční gramotnosti v ČR. Ministerstvo financí ČR navíc zřídilo v souvislosti s finančním vzděláváním speciální orgán – Pracovní skupinu, která se věnuje finanční gramotnosti podrobněji a vydalo Strategii finančního vzdělávání, která byla následně i aktualizována s názvem Národní strategie finančního vzdělávání. Na tu navazují Standardy budování finanční gramotnosti na základních a středních školách. Kapitulu uzavíral průřez aktivitami, které se spolu s MF ČR a ČNB také zabývají finanční gramotností a finančním vzděláváním.

Závěrečná kapitola se zabývala analýzou aktivit ve vybraných zemích, jimiž byla Slovenská republika a Nový Zéland. Slovenská republika byla vybrána proto, že má s Českou republikou společnou historii a podobný ekonomický vývoj. Naopak v případě Nového Zélandu zde byl předpoklad, že patří mezi vyspělejší země nejen ekonomicky, ale i co se týče právě finančního vzdělávání a oproti předešlým dvěma není členem Evropské unie. Nejprve však byly prezentovány výsledky mezinárodních průzkumů a to ING Pojišťovny a OECD. Teprve poté následovaly iniciativy probíhající na Slovensku, kde stejně jako v České republice přijali Národní standard finanční gramotnosti, který již byl také aktualizován. Podobná je i realizace průzkumů. Na Slovensku ji mělo na starosti Ministerstvo financí SR ve spolupráci se Statistickým úřadem SR. Kapitola tak zobrazuje i některé otázky zahrnuté do šetření a strukturu odpovědí. Souběžně s ČR byl také realizován průzkum finanční gramotnosti realizovaný společností KRUK, který je také v kapitole zmíněn.

V případě Nového Zélandu je obsahová stránka v podstatě totožná s předešlými dvěma zeměmi. Úvodem jsou zmíněny iniciativy na národní úrovni, tedy Národní strategie finančního vzdělávání, její hlavní koordinátor a další činnosti, do kterých spadají především uskutečněné průzkumy a spuštění vlastních webových stránek. Vybrány tedy byly opět některé z otázek z daných průzkumů, které by se daly porovnat s Českou a Slovenskou republikou. Následně byla provedena konfrontace všech třech zemí z hlediska ekonomických ukazatelů zahrnující HDP, veřejné výdaje na vzdělávání a nezaměstnanost. V úplném závěru kapitoly byly porovnatelné ukazatele vyplývající z jednotlivých šetření za dané země zaznamenány do tabulky a pro lepší přehlednost provedena sumarizace předcházejícího textu.

Závěrem tedy lze říct, že úroveň finanční gramotnosti v České republice je sice podle provedených mezinárodních i národních průzkumů průměrná, ostatně i v případě komparace

se Slovenskou republikou a Novým Zélandem, ale rozhodně však není dostatečná. Zejména na příkladu Nového Zélandu je vidět, že má ČR v oblasti finančního vzdělávání co zlepšovat. Jak vyplynulo i z této práce, důraz by měl být kladen především na adekvátní finanční výuku již na základních a středních školách a následně by se měla v lidech podnitit důležitost sestavování osobního rozpočtu a tvorba finančních rezerv, které jsou nosnými prvky celého finančního zdraví obyvatelstva daného státu. Bude tedy zajímavé sledovat, jak budou postupně dopadat jednotlivá vládní opatření a zvyšující se počet aktivit zaměřených na finanční vzdělávání na úroveň finanční gramotnosti obyvatel v ČR. Nelze totiž předpokládat, že ihned po přijetí Národního strategie finančního vzdělávání a zavedení povinné výuky finanční gramotnosti do škol dojde ke zlepšení situace. Účinky takovýchto opatření se totiž projevují v dlouhodobějším časovém horizontu.

Pozornost by však neměla směřovat jen k mladším generacím a lidem v produktivním věku, ale měla by se taktéž spolu s těmito dvěma kategoriemi zaměřovat i na občany v důchodovém věku, u nichž adekvátní finanční vzdělání také chybí a jejichž finanční negramotnost se následně projevuje důvěřivostí v pochybné finanční nabídky, předváděcí akce a jiné podobné aktivity. Z toho vyplývá, že v případě finanční gramotnosti se rozhodně nejedná o žádnou ohraničenou oblast, která by se dotýkala pouze vymezené skupiny obyvatel a určité životní etapy. S nadsázkou by se dalo říci, že nutnost finančního vzdělávání provází člověka v podstatě od kolébky po hrob.

POUŽITÁ LITERATURA

- [1] About. *Savy: Get Smart, Get Savvy* [online]. © 2011 [cit. 2014-04-17]. Dostupné z: <http://savy.org.nz/about/>
- [2] Analýza dat k zadluženosti obyvatel: (na příkladu Děčína). *Charitní sdružení Děčín* [online]. 2012 [cit. 2014-03-18]. Dostupné z: http://www.chsd.cz/ke_stazeni/Analyza_zadluzenosti_Decinsko.pdf
- [3] ASB Group of companies. *ASB Bank New Zealand* [online]. © 2014 [cit. 2014-04-17]. Dostupné z: <https://www.asb.co.nz/story3238.aspx?>
- [4] Až třetina domácností v ČR má finanční rezervy jen na měsíc. *MůjBIZ: Váš rádce pro byznys* [online]. 2013 [cit. 2014-03-18]. Dostupné z: <http://www.mujbiz.cz/clanky/az-tretina-ceskych-domacnosti-ma-financni-rezervy-maximalne-na-mesic>
- [5] BALABÁN, Zdeněk. *Slabikář finanční gramotnosti: učebnice základních 7 modulů finanční gramotnosti*. 2. aktualiz, vyd. Praha, 2011, 416 s. ISBN 978-809-0439-610
- [6] Bamzonia NZ. *Bamzonia: Personal Financial Education* [online]. © 2014 [cit. 2014-04-17]. Dostupné z: <http://173.1.113.226/nz/bamboo-innovations-ltd/>
- [7] Barter System History: The Past and Present. *Mint.com* [online]. © 2013 [cit. 2013-11-11]. Dostupné z: <https://www.mint.com/barter-system-history-the-past-and-present/>
- [8] Bob Dylan citáty. *Citáty slavných osobností: Výroky, myšlienky, príslovia a aforizmy* [online]. © 2007-2013 [cit. 2013-11-18]. Dostupné z: <http://citaty.in/autori/bob-dylan/>
- [9] Bohatí proti chudým. Jak se liší názory úspěšných od většiny, která se má hůř?. *IHNED.cz* [online]. 2012 [cit. 2013-11-18]. Dostupné z: <http://byznys.ihned.cz/c1-57275150-bohati-proti-chudym-jak-se-lisi-nazory-uspesnych-od-vetsiny-ktera-se-ma-hur>
- [10] Budgeting. *Sorted: Your independent money guide* [online]. 2012 [cit. 2014-04-17]. Dostupné z: https://www.sorted.org.nz/files/products/downloadable_files/budgeting_brochure_web_0.pdf
- [11] BUCHTA, Miroslav a Jolana VOLEJNÍKOVÁ. *Mikroekonomie pro bakalářské studium: distanční opora*. Vyd. 3. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2012. ISBN 978-80-7395-518-2

- [12] Centrálné testovanie žiakov zapojených do programu Viac ako peniaze. *Junior Achievement Slovensko, n. o.* [online]. © 2014 [cit. 2014-04-11]. Dostupné z: <http://www.viacakopeniaze.sk/showdoc.do?docid=4111>
- [13] Češi a finanční gramotnost? Horší je jen Mexiko a Slovensko.... *Investujeme.cz* [online]. 2011 [cit. 2014-03-26]. Dostupné z: <http://www.investujeme.cz/cesi-a-financni-gramotnost-horsi-je-jen-mexiko-a-slovensko/>
- [14] Daňová soustava ČR. *ManagementMania.com* [online]. 2013 [cit. 2014-02-25]. Dostupné z: <https://managementmania.com/cs/danova-soustava-cr>
- [15] Definice finanční gramotnosti. *Metodický portál RVP* [online]. 2013 [cit. 2013-12-03]. Dostupné z: <http://digifolio.rvp.cz/view/view.php?id=2939>
- [16] Dnešním dnem končí projekt Finanční gramotnost. *Finanční gramotnost: Kurzy o tom, co nás ve škole neučili. Praktické kurzy zdarma – o penězích.* [online]. 2013 [cit. 2014-04-09]. Dostupné z: <http://www.nenechsedojit.cz/dnesnim-dnem-konci-projekt-financni-gramotnost>
- [17] DVOŘÁK, Petr. Komerční bankovníctví pro bankéře a klienty. 2. aktualiz. vyd. Praha: Linde, 2001. ISBN 80-7201-310-6
- [18] DVOŘÁKOVÁ, Zuzana a Luboš SMRČKA. *Finanční vzdělávání pro střední školy: se sbírkou řešených příkladů na CD.* 1. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2011, xix, 312 s. Beckovy ekonomické učebnice. ISBN 978-807-4000-089
- [19] Economic Outlook - OECD Annual Projections (GDP, unemployment...): Variable: Unemployment rate. *OECD.StatExtracts* [online]. 2014 [cit. 2014-04-03]. Dostupné z: <http://stats.oecd.org/Index.aspx?QueryId=51643#>
- [20] Evropský srovnávací program. *Český statistický úřad* [online]. 2013 [cit. 2013-11-18]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/evropsky_srovnavaci_program
- [21] Finačné vzdelávanie. *Slovenská banková asociácia* [online]. © 2014 [cit. 2014-04-10]. Dostupné z: <http://www.sbaonline.sk/financne-vzdelavanie/>
- [22] Financial Education and Financial Literacy in New Zealand. *OECD: Better policies for better lives* [online]. 2006 [cit. 2014-04-16]. Dostupné z: <http://www.oecd.org/finance/financial-education/37424633.pdf>
- [23] Financial Education. *Young Enterprise Trust* [online]. © 2013 [cit. 2014-04-17]. Dostupné z: http://www.youngenterprise.org.nz/?page_id=10

- [24] Financial Knowledge and Behaviour Survey 2013. *Commission for Financial Literacy and Retirement Income* [online]. 2013 [cit. 2014-04-16]. Dostupné z:
<http://www.cflri.org.nz/sites/default/files/docs/FL-2013-Fin-Knowledge-Behaviour-Survey-11-06-2013.pdf>
- [25] Finančná gramotnosť na Slovensku - 2007. *Slovenská banková asociácia* [online]. 2007 [cit. 2014-04-10]. Dostupné z:
<http://www.sbaonline.sk/files/subory/analyzy/verejne/Finacnagramotnost.pdf>
- [26] Finančná gramotnosť na vašej škole. *Junior Achievement Slovensko, n. o.* [online]. © 2014 [cit. 2014-04-11]. Dostupné z:
<http://www.viacakopeniaze.sk/showdoc.do?docid=989>
- [27] Finanční gramotnost – proč to děláme a jaký bude výsledek?. *Finanční gramotnost: Kurzy o tom, co nás ve škole neučili. Praktické kurzy zdarma – o penězích.* [online]. © 2012 [cit. 2014-04-09]. Dostupné z: <http://www.nenechsedojit.cz/oprojektu>
- [28] For Students. *Bamzonias: Personal Financial Education* [online]. © 2014 [cit. 2014-04-17]. Dostupné z: <http://173.1.113.226/nz/for-you/>
- [29] GetWise. *GetWise* [online]. © 2014 [cit. 2014-04-17]. Dostupné z:
<http://www.getwise.co.nz/>
- [30] Gross domestic product (GDP) MetaData : GDP per head, US \$, constant prices, constant PPPs, reference year 2005. *OECD.StatExtracts* [online]. 2014 [cit. 2014-04-25]. Dostupné z: <http://stats.oecd.org/Index.aspx?QueryId=51643#>
- [31] Hlavní zjištění PISA 2012. PALEČKOVÁ, Jana a Vladislav TOMÁŠEK. *PISA 2012* [online]. 2013 [cit. 2014-03-29]. Dostupné z:
http://www.pisa2012.cz/articles/files/Hlavni_zjisten_i_PISA2012.pdf
- [32] HOLMAN, Robert. *Mikroekonomie: středně pokročilý kurs*. Praha: C. H. Beck, 2007, xvi, 592 s. ISBN 978-80-7179-862-0
- [33] Chudoba. *Rozvojovka* [online]. 2012 [cit. 2013-11-15]. Dostupné z:
<http://www.rozvojovka.cz/chudoba>
- [34] KANITZ, Anja von. *Jak rozvíjet svou emoční inteligenci*. 1. vyd. Praha: Grada, 2008, 103 s. ISBN 978-80-247-2582-6
- [35] KEŘKOVSKÝ, Miloslav. *Ekonomie pro strategické řízení: teorie pro praxi*. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck, 2004, xii, 184 s. ISBN 80-717-9885-1

- [36] KIYOSAKI, Robert T. *Zvyšte své finanční IQ: starejte se o své peníze lépe*. Hodkovičky [Praha]: Pragma, c2008, 226 s. ISBN 978-80-7349-127-7
- [37] Learning for Tomorrow's World: First Results from PISA 2003. *OECD: Better policies for better lives* [online]. © OECD 2004 [cit. 2014-03-29]. Dostupné z: <http://www.oecd.org/edu/school/programmeforinternationalstudentassessmentpisa/34002216.pdf>
- [38] Ministerstvo financí spustilo pilotní verzi rozcestníkového portálu finančního vzdělávání a gramotnosti „Proč se finančně vzdělávat?“. *Proč se finančně vzdělávat?* [online]. 2014 [cit. 2014-07-04]. Dostupné z: <http://www.psfv.cz/cs/aktuality/2014/ministerstvo-financi-spustilo-pilotni-ve-2458>
- [39] Motto. *Finanční gramotnost* [online]. 2008 [cit. 2014-03-20]. Dostupné z: <http://www.financnigramotnost.eu/stranka/nase-poslani/motto/50/>
- [40] Národní strategie. *Ministerstvo financí České republiky* [online]. 2010 [cit. 2014-03-16]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/o-ministerstvu/vzdelavani/financni-vzdelavani/narodni-strategie>
- [41] Národný štandard finančnej gramotnosti verzia 1.0. *Metodicko-pedagogické centrum* [online]. 2008 [cit. 2014-04-10]. Dostupné z: http://www.mpc-edu.sk/library/files/narodny_standard.pdf
- [42] Národný štandard finančnej gramotnosti verzia 1.1. *Viac ako peniaze* [online]. 2014 [cit. 2014-04-10]. Dostupné z: http://www.viacakopeniaze.sk/files/vap/nsfg_verzia_1.1.pdf
- [43] NAVRÁTILOVÁ, Petra. *Finanční gramotnost: učebnice učitele*. Vyd. 1. Kralice na Hané: Computer Media, 2012. ISBN 978-80-7402-107-7
- [44] Nejdůležitější novinky v daňových předpisech pro rok 2014. *IKON* [online]. 2014 [cit. 2014-08-11]. Dostupné z: <http://www.ikon.cz/aktuality/02-14-nejdulezitejsi-novinky-v-danovych-predpisech-pro-rok-2014>
- [45] New Zealand: National Strategy for Financial Literacy. *International Gateway for Financial Education* [online]. © OECD 2012 [cit. 2014-04-16]. Dostupné z: http://www.financial-education.org/New_Zealand_National_Strategy_for_Financial_Literacy.html

- [46] O Navigátoru bezpečného úvěru. *Navigátor bezpečného úvěru* [online]. 2000 [cit. 2014-03-24]. Dostupné z: <http://navigatoruveru.cz/index.php/o-projektu>
- [47] O portálu. *Česká spořitelna* [online]. © 2010 - 2012 [cit. 2014-03-20]. Dostupné z: <http://www.csas.cz/Sporinek/>
- [48] O portálu. *Metodický portál RVP.CZ* [online]. [cit. 2014-03-20]. Dostupné z: <http://rvp.cz/informace/o-portalu/>
- [49] O programu. *Rozumíme penězům* [online]. © 2014 - 2011 [cit. 2014-03-20]. Dostupné z: <http://www.rozumimepenezum.cz/o-projektu/>
- [50] O projektu rodinných financí. *Abeceda rodinných financí* [online]. 2010 - 2014 [cit. 2014-03-24]. Dostupné z: <http://www.abecedarodinnychfinanci.cz/o-projektu-rodinnych-financi>
- [51] O projektu. *Rozumíme financím: finanční gramotnost* [online]. © 2012 [cit. 2014-03-24]. Dostupné z: <http://www.rozumimefinancim.cz/o-projektu/>
- [52] O soutěži. *Soutěž Finanční gramotnost* [online]. [cit. 2014-03-20]. Dostupné z: <http://www.fgsoutez.cz/>
- [53] ORTON, Larry. *Financial Literacy: Lessons from International Experience*. Research Report. Canadian Policy Research Network Inc. (CPRN). [online]. September 2007 [cit. 2013-11-18]. Dostupné z: http://www.cprn.org/documents/48647_EN.pdf
- [54] PAVELKA, Tomáš. *Makroekonomie: základní kurz*. 2. vyd. Praha: Melandrium, 2007, 278 s. ISBN 978-808-6175-522
- [55] PETÝRKOVÁ, Lenka a Pavlína CHMELÁŘOVÁ. *Základy finanční gramotnosti*. 1. vyd. Praha: Generation Europe, 2011, 94 s. ISBN 978-809-0497-481
- [56] PISA 2012 Results in Focus: What 15-year-olds know and what they can do with what they know. *OECD: Better policies for better lives* [online]. © OECD 2013 [cit. 2014-03-29]. Dostupné z: <http://www.oecd.org/pisa/keyfindings/pisa-2012-results-overview.pdf>
- [57] PISA 2012 Results: Students and Money (Volume VI). *OECD: Better policies for better lives* [online]. 2014 [cit. 2014-08-11]. Dostupné z: <http://www.oecd.org/pisa/keyfindings/pisa-2012-results-volume-vi.htm>
- [58] POLOUČEK, Stanislav a kol. *Bankovníctví*. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck, 2006. 716 s. ISBN 80-7179-462-7

- [59] POLOUČEK, Stanislav. *Peníze, banky, finanční trhy*. Vyd. 1. Praha: C.H. Beck, 2009, xviii, 414 s. Beckovy ekonomické učebnice. ISBN 978-80-7400-152-9
- [60] Popis systému. *Finanční správa* [online]. 2013 [cit. 2014-02-25]. Dostupné z: <http://www.financnisprava.cz/cs/dane-a-pojistne/danovy-system-cr/popis-systemu>
- [61] Porovnání příjmové chudoby v EU. Přírodovědecká fakulta [online]. [cit. 2013-12-18]. Dostupné z: http://www.natur.cuni.cz/geografie/demografie-a-geodemografie/ceska-demograficka-spolecnost/ke-stazeni/prispevky-z-xlii.-konference-cds/Sustova_poster.pdf
- [62] Porovnanie výsledkov centrálného testovania. *Junior Achievement Slovensko, n. o.* [online]. © 2014 [cit. 2014-04-11]. Dostupné z: <http://www.viacakopeniaze.sk/showdoc.do?docid=3509>
- [63] Pracovní skupina. *Ministerstvo financí ČR* [online]. 2011 [cit. 2014-03-06]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/o-ministerstvu/vzdelavani/financni-vzdelavani/pracovni-skupina>
- [64] Právní gramotnost. *Finanční gramotnost - OA Mohelnice* [online]. [cit. 2014-03-05]. Dostupné z: http://www.oam.cz/finance/index.php?option=com_content&view=article&id=246&Itemid=105
- [65] Projekce obyvatelstva České republiky do roku 2100: Projekce obyvatelstva České republiky (Projekce 2013). *Český statistický úřad* [online]. 2013 [cit. 2014-08-11]. Dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/2013edicniplan.nsf/p/4020-13>
- [66] Projekt DFG. *Den finanční gramotnosti* [online]. 2011 [cit. 2014-03-23]. Dostupné z: <http://www.denfinancnigramotnosti.cz/projekt-dfg>
- [67] Předmět činnosti. *KRUK* [online]. © 2013 [cit. 2014-03-18]. Dostupné z: <http://www.cz.kruk.eu/spolenost/pedmt-innosti/>
- [68] Příjmy a životní podmínky domácností 2012: Tab. 19 Osoby ohrožené chudobou v letech 2007 - 2012. *Český statistický úřad* [online]. 2013 [cit. 2013-12-01]. Dostupné z: [http://www.czso.cz/csu/2013edicniplan.nsf/t/8F001AC363/\\$File/30121319.pdf](http://www.czso.cz/csu/2013edicniplan.nsf/t/8F001AC363/$File/30121319.pdf)
- [69] Příjmy a životní podmínky domácností 2013: Tab. 19 Osoby ohrožené chudobou v letech 2008 - 2013. *Český statistický úřad* [online]. 2014 [cit. 2014-07-22]. Dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/2014edicniplan.nsf/p/160021-14>

- [70] Připravovaná novela zákona o DPH od roku 2015. *Podnikatel.cz* [online]. 2014 [cit. 2014-08-11]. Dostupné z: <http://www.podnikatel.cz/clanky/pripravovana-novela-zakona-o-dph-od-roku-2015/>
- [71] Public spending on education, total (% of GDP). *The World Bank: Working for a World Free of Poverty* [online]. © 2014 [cit. 2014-04-25]. Dostupné z: <http://data.worldbank.org/indicator/SE.XPD.TOTL.GD.ZS/countries/NZ-CZ-SK?page=2&display=default>
- [72] REVENDA, Zbyněk. *Peněžní ekonomie a bankovníctví*. 5., aktualiz. vyd. Praha: Management Press, 2012, 423 s. ISBN 978-80-7261-240-6
- [73] REVENDA, Zbyněk. *Peníze a zlato*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Management Press, 2013, 269 s. ISBN 978-80-7261-260-4
- [74] Slovenská banková asociácia. *Slovenská banková asociácia* [online]. © 2014 [cit. 2014-04-10]. Dostupné z: <http://www.sbaonline.sk/sk/o-nas/>
- [75] Směnka. *CEED: Centrum pro rozvoj ekonomického vzdělávání* [online]. © 2013 [cit. 2013-12-20]. Dostupné z: <http://www.ceed.cz/bankovnictvi/768smenka.htm>
- [76] Soutěž Finanční gramotnost. *Finanční gramotnost* [online]. 2008 [cit. 2014-03-20]. Dostupné z: <http://www.financnigramotnost.eu/stranka/nase-poslani/projekty/soutez-financni-gramotnost/76/>
- [77] Spořinek zahodil lacláče a místo sběru bylin učí finanční gramotnost. *IDNES.cz* [online]. 2012 [cit. 2014-03-20]. Dostupné z: http://finance.idnes.cz/sporinek-od-ceske-sporitelny-dj5-/viteze.aspx?c=A121015_135012_viteze_bab
- [78] Správa z výskumu Fungovanie jednotlivcov a rodín vo sfére peňazí (apríl 2010). *INFOSTAT – Inštitút informatiky a štatistiky* [online]. 2010 [cit. 2014-04-10]. Dostupné z: http://www.infostat.sk/new_web/sk/_pdf/FinanGramsprava.pdf
- [79] Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách: Systém finanční gramotnosti. *MŠMT: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. 2008 [cit. 2013-12-20]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/system-budovani-financni-gramotnosti-na-zakladnich-a-strednich-skolach>

- [80] Školáci se budou učit o financích povinně. *Studentskéfinance.cz: Víme, co vám ve škole neřeknou* [online]. 2013 [cit. 2014-04-10]. Dostupné z: <http://student.finance.cz/zpravy/finance/381238-skolaci-se-budou-ucit-o-financich-povinne/>
- [81] Školící středisko VSM academy. *VSM academy* [online]. 1991-2014 © [cit. 2014-03-24]. Dostupné z: <http://www.vsmacademy.cz/>
- [82] Školní finanční vzdělávání. *Ministerstvo financí České republiky* [online]. 2011 [cit. 2014-03-16]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/o-ministerstvu/vzdelavani/financni-vzdelavani/skolni-financni-vzdelavani>
- [83] ŠKVÁRA, Miroslav. *Finanční gramotnost*. 1. vyd. Praha: Miroslav Škvára, 2011, 219 s. ISBN 978-809-0482-302
- [84] Takmer polovica slovenských domácností spolieha pri finančných ťažkostiach na pomoc svojich blízkych. *KRUK* [online]. 2013 [cit. 2014-04-11]. Dostupné z: <http://sk.kruk.eu/tlaov-sluby/spravy-z-tlace/>
- [85] Učebnice Finanční gramotnosti od Miroslava Škváry. *Miroslav Škvára - Finanční poradenství: svět financí v souvislostech* [online]. [cit. 2013-11-30]. Dostupné z: <http://www.skvara.cz/-doporucujeme-Ucebnicefinancniagramotnosti27/index.html>
- [86] Vyber si kurz a přihlas se zdarma. *Finanční gramotnost: Kurzy o tom, co nás ve škole neučili. Praktické kurzy zdarma – o penězích*. [online]. © 2012 [cit. 2014-04-09]. Dostupné z: <http://www.nenechsedojit.cz/kurzy>
- [87] Výroční zpráva 2013. *Česká obchodní inspekce* [online]. 2013 [cit. 2014-07-18]. Dostupné z: <http://www.coi.cz/cz/o-coi/vyrocnizpravy/vyrocnizpravy-o-cinnosti-coi/>
- [88] Výroční zpráva za rok 2012. *Poradna při finanční tísni, o.p.s.* [online]. 2013 [cit. 2014-03-18]. Dostupné z: http://www.financnitisen.cz/doc/vyrocnizprava_12.pdf
- [89] Výučba finančnej gramotnosti na základných a stredných školách. *Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky* [online]. 2013 [cit. 2014-04-10]. Dostupné z: <http://www.minedu.sk/vyucba-financnej-gramotnosti-na-zakladnych-a-strednych-skolach/>

- [90] Výzkumy k finanční gramotnosti: Závěrečná zpráva z výzkumu - plné znění (STEM/MARK 2010). *Ministerstvo financí České republiky* [online]. 2010 [cit. 2014-03-16]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/o-ministerstvu/odborne-studie-a-vyzkumy/2012/vyzkumy-k-financni-gramotnosti-9406>
- [91] Výzkumy k finanční gramotnosti: Závěrečná zpráva z výzkumu - plné znění (STEM/MARK 2007). *Ministerstvo financí České republiky* [online]. 2007 [cit. 2014-03-16]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/o-ministerstvu/odborne-studie-a-vyzkumy/2012/vyzkumy-k-financni-gramotnosti-9406>
- [92] Vzdělávání uchazečů o zaměstnání v oblasti socioekonomických kompetencí. *Fond dalšího vzdělávání: příspěvková organizace MPSV* [online]. © 2014 [cit. 2014-07-04]. Dostupné z: <http://fdv.mpsv.cz/p/cinnosti-fdv/projekty/vzdelavani-uchazecu-o-zamestnani-v-oblasti-socioekonomickych-kompetenci>
- [93] Základní informace. *Ministerstvo financí ČR* [online]. 2011 [cit. 2014-03-06]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/o-ministerstvu/vzdelavani/financni-vzdelavani/zakladni-informace>
- [94] ZBOJEK, Ján. *Šlabikár finančnej gramotnosti* [online]. 2007 [cit. 2014-03-16]. ISBN 8096975907. Dostupné z: <http://ulozto.cz/xBeKFZk/slabikar-financnej-gramotnosti-pdf>
- [95] Změna výpočtu ukazatele registrované nezaměstnanosti. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. 2012 [cit. 2014-08-07]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/13856/tz_071112a.pdf
- [96] Životní podmínky 2012 - předběžné výsledky. *Český statistický úřad* [online]. 2013 [cit. 2013-11-18]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/tz.nsf/i/zivotni_podminky_2012_predbezne_vysledky
- [97] Životní podmínky 2013 - předběžné výsledky. *Český statistický úřad* [online]. 2013 [cit. 2013-12-01]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/tz.nsf/i/zivotni_podminky_2013_predbezne_vysledky_20131126

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A: Ukázka rodinného rozpočtu	118
Příloha B: Akční plán	119

Příloha A: Ukázka rodinného rozpočtu

	Počáteční zůstatek peněz na začátku měsíce	3. 000	5. 160	7. 570
Příjmy (zdroje)		Září	Říjen	Listopad
	Příjmy muž	29. 000	29. 000	29. 000
	Příjmy žena	11. 000	11. 000	11. 000
	Celkem	40. 000	40. 000	40. 000
Výdaje				
<i>Výdaje na bydlení</i>	Nájem	5. 000	5. 000	5. 000
	Energie (zálohy)	1. 500	1. 500	1. 500
	Voda	400	300	300
	Odvoz odpadu	100	100	100
	TV a rozhlas	180	180	180
	Mobilní telefony	500	400	400
	Poplatky – internet	600	600	600
<i>Běžná spotřeba</i>	Potraviny	6. 000	5. 500	5. 500
	Stravování (obědy)	3. 500	3. 800	3. 800
	Oblečení	3. 110	2. 800	2. 160
	Drogerie	1. 200	860	1. 500
	Noviny a časopisy	400	450	450
	Poplatek školka	500	500	500
	MHD	550	550	550
<i>Zábava a koníčky</i>	Výdaje na sport	2. 000	2. 300	2. 300
	Vstupenky do kina	600	400	400
	Výdaje na výlety	1. 000	1. 200	1. 200
<i>Splácení dluhů</i>	Splátka stavebního spoření	1. 500	1. 500	1. 500
<i>Pojistky</i>	Životní pojistka dítě	200	200	200
	Životní pojistka žena	350	350	350
	Životní pojistka muž	350	350	350
	Penzijní připojištění žena	200	200	200
	Penzijní připojištění muž	400	400	400
	Pojistka auto	1. 100	1. 100	1. 100
<i>Spoření</i>	Stavební spoření žena	500	500	500
	Stavební spoření muž	1. 000	1. 000	1. 000
	Rezerva na nečekané výdaje	1. 500	1. 500	1. 500
<i>Ostatní</i>	Dárky	500	1. 500	1. 500
	Provoz auta	1. 800	1. 550	1. 550
	Mimořádné výdaje	1. 300	1. 000	1. 000
	Celkem	37. 840	37. 590	37. 590
	Zůstatek na konci měsíce	5. 160	7. 570	9. 980

Zdroj: [5]

Příloha B: Akční plán

Úkol/aktivita	Počáteční vzdělávání		Další vzdělávání	
	Termín	Odpovědný subjekt	Termín	Odpovědný subjekt
1. Vytvoření Standardů finanční gramotnosti	Splněno		Splněno	
2. Vstupní ověření úrovně finanční gramotnosti populace	-		2010	MF a ČNB
3. Vstupní přehled projektů finančního vzdělávání	Splněno		Splněno	
4. Implementace standardů finanční gramotnosti do rámcových vzdělávacích programů	2007 – 2013	MŠMT		
5. Metodická doporučení školám a zařazení témat finančního vzdělávání do vzdělávacích programů v systému dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků	2008 – 2013	MŠMT		
6. Výběr projektů a posouzení možnosti jejich případné dotační podpory	-			MPO
7. Monitorování úrovně finanční gramotnosti populace	-		Průběžně	MF, ČNB
8. Mapování projektů finančního vzdělávání, včetně identifikace problémových oblastí a nepokrytých cílových skupin	Průběžně		Průběžně	
9. Realizace vzdělávání zaměstnanců úřadů práce	-		2011	MPSV
10. Revize Standardů finanční gramotnosti	2014 (v souladu s harmonogramem revizí RVP)	MŠMT v součinnosti s MF a ČNB	2014 (v souladu s harmonogramem revizí RVP)	MŠMT v součinnosti s MF a ČNB
11. Revize Systému budování finanční gramotnosti na základních a středních školách	2014	MŠMT v součinnosti s MF a ČNB		
12. Revize finančního vzdělávání spotřebitelů (včetně standardů a opatření)	-		Dle potřeby	MF v součinnosti s ČNB
13. Revize Národní strategie finančního vzdělávání	2015	MF v součinnosti s MŠMT a ČNB	2015	MF v součinnosti s MŠMT a ČNB
14. Zajištění činnosti Pracovní skupiny a řízení jejího Výboru	Průběžně	MF v součinnosti s MŠMT a ČNB	Průběžně	MF v součinnosti s MŠMT a ČNB

Zdroj: [40]